

Hugona Kołłątaja do Komisyi Edukacyjnej Sprawozdanie

z wizytacyi Akademii Krakow.,
Szkół Nowodworskich w Krakowie,
Domów pojezuickich w Krakowie
i Szkół wojewódzkich Sandomier=
skich

spisane w ostatnim kwartale roku 1777
odpis. [a właściwie w styczniu 1778 r.]

Wydał ten raport J. Leniek w Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce, XIII, Kraków 1914, str. 185–251; w przedsłowiu wykazał, że Kołłątaj pisał go w pierwszych miesiącach 1778 r. Ponieważ zaś Protokoły posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej 1778–1780, wyd. Wierzbowski (Kom. Eduk. Nar., zeszyt 38), Warszawa 1913, str. 13–31 wykazują, że raport był czytany na sesjach z dnia 26 stycznia – 4 kwietnia 1778 r., przeto napisany on został w styczniu 1778 r.

Świadectwo, że to Kołłątajowskie jest sprawozdanie, dostarczają rozmaite miejsca rękopisu, a zwłaszcza:

p. 33–34: gdy autor wyjeżdżał z Krakowa, kończono właśnie katalog druków Bibl. Jagiell.

p. 72: rektorem jest X. Żołędziowski
wzmianka o X. Bogucickim

p. 73: daty z roku 1777: 30. V., 31. VIII., 30. IX

p. 70: „i ta jest półroczna robota moja w Akademii"

F. Koneczny

Do Prześwietney Kommissyi nad Edukacyą Narodową

Przychodzę do Was niemniey wyborem iak i miłością Oyczyzny sławni Mężowie, nietylko ażebym z powierzonego mi Urzędu dał sprawę, lecz abym Wam z wdzięczności Obywatelskiey szczerą przyniósł Ofiarę, godną Cnoty i dostoyności Waszey. Prowincya (: do ktorey w sprawie Edukacyi od Was posłany byłem :) nieście przezemnie powinną wdzięczność, za ważnego wychowania młodzi Jey troskliwość, iże dobrych nauk rzucone nasiona, ktore przecież o losie Oyczyzny naszey słodszą wystawiać mogą nadzieię.

Poznaie już Narod dzieło swoie i zapatruie się nań z pociechą, a ile wiązał moc kochaiących Rodziców dobre dzieci własnych wychowanie, tyle za ustanowienie ważnego Magistratu Narodowi swemu są wdzięczni, i tyle Wam obowiązanemi być się znaią.

Coż słodszego nad czułe Obywatelów Serca (: dla ktorych dobra pracuiecie :) przynieść Wam mogłem? te Waszey poświęcone Cnocie, nayszacownieysza dla Was być powinny nagrodą, i zaczętą pożytecznych prac usilność nieprzestannie pomnażać. Pracuiecie albowiem dla Narodu, gorliwie Wasze zamierzenia znaiącego.

Sprawa Edukacyi w tych nieszczęśliwych Polski naszey czasach, iedna tylko iest, na ktorą narod przykrzony do tylu rujnujących całość i Stewę Jego odmian, zapatruie się bez boiaźni. Cel albowiem ktory sobie zamierzyła Kommissya, i wybor ktory ią składa zabespieczaią naytroskliwsze Obywatelów Serca o losie potomstwa swego, ktore Waszemu powierzyli dozorowi.

Rok wielki naszego 1774 niedyby dostatecznie od całey opłakanym być niemogł Oyczyzny gdyby mimo tak wielkie klęski; reszty iey dalszego w Cnocie Waszey Zabespieczenia niemiały. Rok ów w ktorym przemoc Sąsiedzka z niezgodą krajowego niewyszła sobie uczy

mła

uczyniła korzyści, pamiętny będzie ustanowieniem Kommissyi Edukacyiney, która ponieśie właściwą do potomności Cechę, Mądrego i Naród kochaiącego Króla, zostawi naypoźnieyszym wiekom niepodeyrzane świadectwo, że Ten, który dla powszechnego rzeczy popsucia, ginącey niemógł ocalić Oyczyzny, rzucił fundamenta przyszłey szczęśliwości i mocy Jey polityczney.

I ten to szczęśliwy prac Waszych Zamiar kochaiących Naród zniewala Wam Obywatelów, ten w Chęci i oświeceniu Waszym każe im zupełnie pokładać ufność; każe im spodziewać się pomyślnych z oczekiwania swego skutków, a w cichości dla swoiey Oyczyzny pracować chcącym, z Wami łączyć się każe, upewniaiąc że dzielący prace Wasze, niepożytecznie pracować niemogą.

Przekonany i ia z własnego na sobie doświadczenia, iak wiele nie tylko w wyższych naukach, ale nawet w początkowey Edukacyi odmiennie należało, myślałem, błędy własne poprawiaiąc, podać oględną w tey mierze dla wszystkich przestrogę. Czas atoli szczęśliwy uprzedził, a com ia u siebie o Naukach układał, to naród i ludzie godni narodowey wdzięczności do skutku przy~~prowadzili~~ wiedli.

Za powziętem wiadomości o ustanowieniu Kommissyi ucieszyłem się naywięcey, iż Naród oddał troskliwości Waszey Interes Edukacyi, a widząc rzecz tak pożyteczną prze zupełnie gotową, zostawiłem niedokończone dzieło moie, chcąc na to wszystkie obrócić siły, ażebym Wasze ze wszech miar dobre oglądał w skutku.

Proiektuiących niezrachowana liczba przy nayobfitszey w swych myślach bujności, na mało iest zdatna, ieżeli w wyborze Proiektów niemasz rady, ieżeli wybrane niebiorą skutku.

JO. Xiąże Jmć Biskup Płocki, moy Pasterz, z ktorym dla Narodu pracować niemniey rzeczą ~~pożyteczną~~ potrzebną iak i cnotliwą bydź znalazłem wezwał mnie do wykonania swoich o Akademii Krakowskiey zamysłów, i tym końcem na Wizytatora obranym byłem, abym Was o stanie Jey dostatecznie uwiadomił. Maiąc nadto zleconą sobie Szkół Nowodworskich reformę i całego Departamentu JO. Xcia Jmći Biskupa Płockiego odwiedzenie, z trzech zatym Artykułów mnie powierzonych uwinienem dać sprawę.

Szkotaetr

Narodu, do dawnych przywięzywały ich Interessow.
Projekt tego Wielkiego Monarchy za czasem pomyślny odebrał skutek, Naród Polski został oświeconym i w ktore potym był w Stanie, nietylko pożyteczne dla siebie z Dworem Rzymskim pisać Konkordata, ale też czystą i dobrą Naukę utrzymywać w czasach owych, w ktorych cała Europa ciężkim podlegała zwiedzeniom.

Za wprowadzeniem Nauk wszystkich, i założeniem Akademii zaczęła wzrastać Uczonych Liczba, powziąwszy się Gust w Narodzie, Szkoły Parafialne niemogły już wystarczać na ogarnienie Uczniow, i Samo doświadczenie przekonywało, o potrzebie zakładania nowych dla Uczących się Domow, osobnych w cale od Farnych, w ktorychby i Świeccy uczyć się mogli.

Szkoł początkowych Liczba powiększa się

Za Władysława Jagiełły przez wspomnionego odemnie Radymińskiego; gdy się w Czechach Hussytow zaczęła Sekta, znaczna Liczba młodych tamtego Krolestwa Obywatelow, na Nauki do Krakowa przyszła, ktorych Krol naypierw po mieście rozłożył, a potym do Domow dla nich od Jznera Akademii Rektora zakupionych; przeprowadzić pozwolił, na dwie ich podzieliwszy Klassy Ubogich i bogatych, to jest mogących za Swoje pieniądze żyć w Krakowie. Ten podział dał dwa osobne nazwiska domom do dziś dnia będącym. Jeden z nich nazwany iest Bursa Pauperum, a drugi Bursa Divitum.

Młodz z Krolestwa Czeskiego na Nauki do Krakowa przybywa.

Znayduie się w Historyi i innych wiele Domow, ale te nie dla Nauk, lecz dla mieszkania Ubogich Studentow były wystawione. Dopiero za Rektorstwa Piotra Gorczyńskiego Prawa Doktora i Kanonika Katedralnego Krak. Roku 1586go, znayduje się w Aktach Akademii Konkluzya, przez ktorą postanowiła założenie Szkoł prywatnych czyli osobnych, w ktorychby Nauki początkowe dla młodzi Polskiey dawane były.

Stanisław Zawadzki dla wyborney w Języku Łacińskim wymowy, Pilus zwany w Roku 1588. Szkoły przed 2 Laty od Akademii uchwalone, a za Jego Rektorstwa dokończone, w Miesiącu Czerwcu rozpoczął; na trzy podzieliwszy ie kolonie to jest kolonię Grammatyki, Logiki, i Retoryki; a każdey z nich wyznaczywszy Professorow, Studentow (: ktorych Liczba wynosiła do 1030:) z przywoitą Uroczystością, z assystencyą Rektorowi zwyczayną, do wyż namienionych zaprowadził

Stanisław Zawadzki nowe Szkoły zakłada

Kolonii

Kolonii. Z tey ofiary miał mocz wartę Swiey pamięci i nazwi
ska, po ktorey Prefekta dla dozoru nad Studentami wyznaczył.
Dom ten ktorego Akademia w Wieku 16tym na początkowe
używała Szkoły, dotąd iest w Jey possessyi nazywa się Stare
Classes. Plac na ktorym stoi, był naypierw zakupiony dla wysta-
wienia Domu drewnianego, Bursa Nowa zwanego, ktory gdy
zgorzał, Akademia na tym mieyscu wystawiła Browar, iako
się dowodzi z konkluzyi Roku 1580 i Przywileju Zygmunta
1. danego na Placu i pozwolenie wybudowania na nim browaru.

Przed ktorych założeniem pięknie nauki w Akademii dawane

Nie iest rzecz wątpliwości podległa, że to były pierwsze Szkoły
na nauki początkowe, dla doskonalenia się Swiedectw wy-
stawione. W upłynionym od założenia Akademii czasie aż
do Roku 1588. Młodź Polska początki Języka Łacińskiego, albo
w Szkołach Parafialnych, albo od prywatnych Nauczycielow
brała, na większe zaś wydoskonalenie w Akademii były ustano-
wione Lekcye publiczne, jako się widzieć daje z Erekcyi Colle-
gium mnieyszego i przyłączonych do niego Professyi. Professor
albowiem Zaborovianae & Brzeznicianae Fundationis, Majus
et minus Volumen Prisciani albo inszą dawał Grammatykę.
Professor Fundationis Nowconianae, Tullii novam et veterem Rhe-
toricam, Ganfredi Poeticam, Quintiliani de Oratoria Institutione
dawał, Professor Fundationis Maryeovianae Dzieła Wirgiliusza,
Owidyusza, Stacyusza, Horacyusza, Terencyusza, Plauta, albo ie-
dnego z tych explikował. Z czego pokazuje się oczywiście iż
Professorowie in Collegii Minori, lubo a facultate Philoso-
phica niebyli oddzieleni, mieli przecież za obowiązek dawa
Lekcye pięknych Nauk, sposobem dopiero wyliczonym, ktory
będąc gruntownym przez Reguły Autorow Klassycznych
poznaniem tyle oczywistych prawdziwego pożytku okazywał
dowodow, iż mu naylepszych w Języku Łacińskim Pisarzow
winni iesteśmy, ktorych tylko w Wieku 15tym i 16tym na ta-
szczył Narodu naszego liczyć możemy.

Jezuici Szkoły w Krakowie otwierają.

Gdy Jezuici zyskali u Zygmunta III wolność publicznego U-
czenia przy Kollegium Sgo Piotra, Akademia nietylko do
otwarcia Szkoł mocno im przeszkadzała, ale nawet wszystkim
tym potrzebom dla ktorych wprowadzenie Nauk Jezuickich
do Krakowa nastąpiło, w swoich własnych Szkołach zadosyć
uczynić starała się, pozyskawszy albowiem u Władysława IVgo
Zamknięcie Szkoł Jezuickich, swoie rozszerzyć umyśliła.

Był

Był to Projekt Gabryela Cremankowskiego, niegdyś Władysława
Wielkiego Nauczyciela, ktory nietylko zamknięcie Szkoł po-
mienionych, u Krola wyrobił, ale też cały na to łożył for-
tunę swoią, żeby szkoły początkowe dla Młodzi Obywatel-
skiey, iaknaygodnieyszemi uczynił, a umieraiąc obrał Wła-
dysława IV. swego Testamentu Exekutorem, prosząc Go aby
pozostałe po nim Kapitały, na wystawienie nowego dla
Młodzi Polskiey Collegium obrocił. Krol gorliwym Creman-
kowskiego żądaniom swoiey nieodmowił pomocy, Collegium
pomienione dosyć wspaniale wystawione było, do ktorego
w Roku 1643 Studentow przeprowadzono.

Gabryel Cremankowski zamknięcie onych u krola wyrabia i fortunę swoią na wymurowanie nowych Szkoł łoży.

Do tego przeprowadzenia */: aby mu na przyzwoitey nie zby-
wało Uroczystości/ Piotr Gembicki Biskup Krakowski był
wyznaczony, a w Jego przytomności Marek Sobieski, Brat
Jana III Rzezy Niemieckiey Wybawiciela, wyborną mowę
w Języku Łacińskim napisaną, Władysławowi IV. dziękował.
W ktorey nadmienia że Władysław znacznie się przyło-
żył do wystawienia Szkoł, od Imienia Jego Władysław-
skiemi nazwanych.

Ktore B. Gembicki Imieniem Władysława IV otwiera

Klassy w Szkołach Władysławskich co do Liczby powiększo-
ne były w Roku 1588. podług ustanowienia Stanisława
Zawadzkiego, na 3 tylko przestawano Klassach, w ktorych
Grammatykę, Logikę, i Retorykę dawano. Roku 1617 Bartło-
miey Nowodworski powiększaiąc zapłatę Nauczycielom,
o 3 tylko wspomina Professorach z ktorych 3ciego do dawa-
nia Poetyki obliguie Roku 1639. Andrzey Tarło Kanonik
krakowski między rożnemi Legacyami, ktore dozorowi Kapitu-
ły Krakowskiey oddał, powiększył pensyi dla 3 Professorow,
czego zaś uczyć mieli ani w Fundacyi pomienionego Tarła
ani w żadnej Konkluzyi Akademickiey żadnego niemasz
rozporządzenia, to tylko od niepamiętney dawności wiedzieć
można że w Akademii był zwyczay do iedney Klassy 2
używać Nauczycielow, gdy atoli w Kollegium Władysław-
skim nauki rozpoczęto nieprzerwanie aż dotąd w 4 Klas-
sach następuiącym uczono sposobem.

Liczba klass w tych Szkołach.

Na czyich Łacińskiey Akademicy iedney tylko używali Klassy,
do ktorey Studenci ze Szkoł Parafialnych przychodzili,
w tey Szkole uczono Etymologii Imion, i Słow, reguł Syn-
taxeos i explikowano z Autorow klassycznych Listy Cycerona

Sposob uczenia

Bayki

Bayki Ezopa, i tym podobne. Po dwuch Latach promowowano ich do Klassy drugiey, gdzie się uczyli dobrey Języka Łacinskiego Pronuncyacyi, reguł, pisania Wierszow Łacinskich i Polskich, aplikowano Im Tropy Retoryczne, wprawiano Ich do pisania Listow, i do poznania Autorow Klassycznych, ktory albo Historyę albo Wiersze pisali. Tłomaczenie Horacyusza było powszechne tey klassie. Z Klassy Drugiey po roku a naywięcey trzech połroczach, przechodzili do Retoryki, ktora była Szkoł poczętkowych Klassą 3cią. tam uczono ich Wymowy Polskiey i Łacinskiey, explikowano mowy Cycerona, i wprawiano Uczniow ~~przez~~ praktyki przez komponowania podług formy i Reguł Retorycznych. W tey Klassie Uczniowie nay więcey przez dwa Lata utrzymywani byli. Promowowano ich potym do Klassy 4tey gdzie się Dyalektyki uczyli, a po Roku ze Szkoł poczętkowych do Akademii na Lekcye publiczne przechodzili. Oprocz wyliczonych Nauk dawano w Szkołach początkowych przy prostych Arytmetyki Reguł, Historyę, Geografią, i Chronologią Matematyczną, przez ktorą wczesnie wprawiano Ucznio do pisania Kalendarzy. Te ciądnak nauki niebyły koniecznie do Klass przywiązane, dawano ie podług Woli Prowizora, lub podług zdatności Nauczycielow.

Nauka moralna — Nauka moralna pod Imieniem osobney w Szkołach nauki nigdy dawana niebyła, mieli iednak Nauczyciele za obowiązek moralne Maxymy za Szkolne przepisywać Cwiczenia. Ten to iest sposob poczętkowych Nauk w Akademii Krakowskiey ktory nieodmiennie dzisieyszy doczekał się reformy. Dwie pierwsze Klassy po dwuch Professorow miały, do dwuch innych po iednym używano Professorze. Klassa 1wsza od 6tey aż do 10tey trwała, druga od 7mey aż do 10tey. Inne dwie od 8mey zaczynały się. W Pierwszey i Drugiey Klassie Professor pierwszych godzin bawił do Osmey, a Professor drugich godzin do 10tey, Dzieci zas mniey maiące Cierpliwości, do 4 godzin z rana i tyle po południu obowiązane były.

§ III

Opowiedziałem dostatecznie, ile z naywiększą Usilnością zasięgnąć mogłem, o Historyi nauk poczętkowych przy Akademii Krakowskiey, zostaie mowić o Funduszu do Szkoł tych należącym.

Zapisy

Zapisy ktore się znayduią dla Szkoł poczętkowych, utwierdzaią nieodmienną o nich powieść, a zatym dowodzą pewności tego co się o Naukach wyzey powiedziało. Szkoła P. Maryi (ktora iest tylko Parafialną) dawnieysze ma Zapisy niż Szkoły Władysławskie Nowodworskiemi zwane, ktore jakiekolwiek maią fundusz, ten w Wieku 17tym zaczął się, i nawet w 18tym niektore dla Szkoł Nowodworskich widzieć się moga Legacye, dawnieyszych w cale niemasz. — Fundacye i dochody Szkoł Nowodworskich

Roku 1615 Piotr Tylicki Biskup Krakowski, Szkołom przyczątkowym nadał Część Wsi Biała w Woiewodztwie Krakowskiem Powiecie Lelowskim będącey, z ktorey przychodow dla zazdrey nieroszporządził Smierci. Dopiero w Roku 1775 Akademia sama dochod ten następuiącym rozdzieliła sposobem. Części 1wszą na Reparacyą Szkoł, Drugą dla Professorow, 3cią sobie pro Cura et Administratione wymierzywszy. Ta od Tylickiego fundacya uczyniona iest z obowiązku, ktory na Siebie Biskupi Polscy, podczas Synodu Piotrkowskiego włożyli, aby dochody Akademii Krakowskiey powiększyli, lecz za Jego przykładem nieposzli inni. — Fundacya X. Tylickiego Biskupa Krakowskiego

Roku 1617 Bartłomiey Nowodworski Kawaler Maltanski między innemi Legacyami, ktore favore Akademii poczynił zapisał na 3 Professorow w Szkołach poczętkowych uczących Zł. Pol. 3000. Summa ta lokowana była na Szczebrzeszu i Aupcu, a teraz przeniesiona na połowę Pacanowa cum Attinentiis. Prowizya zapisana po 7 od 100 teraz wypłacana iest per medium. Od tey fundacyi Szkoły poczętkowe zaczęły się zwać Szkołami Nowodworskiemi i aż do—tąd Imię Fundatora zachowały. — Bartłomieia Nowodworskiego.

Roku 1631 Gabryel Przemankowski przyznał Testamentem Dziedzictwo Substancyi Swoiey dla Akademii Krakowskiey i zley dysponował zbymurowanie Domu na Szkoły poczętkowe, a z reszty żądał powiększenia Pensyi dla Nauczycielow. Jakoż po Wystawieniu Szkoł zostało cześć Kapitału 50000, a z procentu od tego Akademia na potrzeby Kollegium Władysławskiego naznaczyła Zł. 289. Władysławski Summę pomienioną lokował na Jpbicy, z dotychczas z Swoiey nie iest ruszona Lokacyi. Procent zatrzymany od Roku 1763. — Gabryela Przemankowskiego Władysławskim zwanego.

Roku 1637 zapisana iest Summa Zł. Pol. 10000 na Dobrach Jłkowice na potrzeby rożne Oratorii, jako to Sala — Fundacya na Iłkowicach.

ria

Salaria Kapelana, Ekonoma, Spowiednika, Swiatło, Wino, Pralkę
i sporządzenia Apparatow. Zapis uczyniony był Prowizorowi
Szkot, Fundatorem zaś iest Garwarski Kanonik katedralny
Krakowski Dziekan Płocki.

An. Jarta Kanonika katedr. Krakowskiego — Roku. 1639. Andrzey Jarto Kanonik krakow. powiększył Pen-
syą dla Nauczycielow, ktorych na owczas iuż 5 było, każde-
mu z nich po 40 Zł. naznaczaiąc. Tę fundacyą i z innemi
oddał dozorowi Kapituły krakowskiey, ktora lokowana dziś
na Dobrach za kordonem będących, a przez Dekret potio-
ritatis do czwartey Części zredukowana ledwo 50 Zł. na Rok
czyni. Windykacya tey Summy ze wszech miar iest niepodobna,
bo zdaie się być Proces zupełnie zakończony, a Dobra są za
Kordonem.

Jakuba Witeliusza — Roku. 1646. Jakub Witelliusz Szkot Prowizor lokował na
Ostrowcach Wsi w Woiewodztwie Sandomirskim Powiecie
Wiślickim leżącey Zł. 500 Prowizyi należało się Zł. 35 teraz
płacona iest per medium

Tegoż — Roku 1654. Tenże Sam Witelliusz lokował na Ogrodnikach
Kapitału Zł. 100 na Wino do Oratorium, Kapitał pomie-
niony przepadł, gdyż Lokacya iego była na Gruntach Kro-
lewskich uznanych Dekretem Assessorskim, za niemogące
przyimować takich ciężarow.

Fundacya Jana Sonskiego — Roku 1688 Andrzey Ruszanowski zapisał Kapitału Zł. 6000
na Dobrach swoich Dziedzicznych, Sierakowie i Dziekanowi-
cach. Zapis ten służył Professorom i Prowizorowi Szkot No-
wodworskich Summa zaś Roku 1699 przeniesiona była na
Gorenice i Zawadę.

Jana Strzechowskiego — Roku 1692 Jan Strzechowski lokował na Synagodze Włodzi-
sławskiey Zł. 4000 Procent Professorom Szkot Nowodworskich
naznaczaiąc. Żydzi od kilku Lat płacą per medium obligo-
wali się zaś płacić po 7 od 100.

Roku 1726 Marcin Orlinski lokował Zł. 1000 na Ogro-
dzie i Domu Dziedzicznym Stanisława Laskiewicza, ktory
upadł, Grunt długami obciążony zadney nieczyni nadziei
do odzyskania tego małego Kapitału. Jest także dla Kapelana
Oratorii Domek na Kazimierzu pusty i niepożyteczny. Przed
konfederacyą dawano z niego Arędy Zł. 12 teraz nic.

Łukasza Łanieckiego — Roku 1728 Łukasz Łaniecki lokował Kapitału Zł. 1000
na Wsi Porębie w Województwie Krakow. leżącey, Prowizya

od Summy

od Summy Professorom Szkot Nowodworskich naznaczył.
Te są wszystkie dochody Szkot Władysławskich Krolewskich
Nowodworskiemi zwanych, do rozpoznania ktorych, dwie
rzeczy uważać należy. Naypierwiey Rok zapisu każdey Summy
Powtore mieysce Lokacyi. Z tego albowiem nayłepiey dociec bę-
dzie można prawdziwey Massy, i sposobow odzyskania Całości
Jego. I tak Summa Zł. 3000 Bartłomieja Nowodworskiego
Szkołom nadana, rozumieć się powinna o takich Złotych, kto-
rych tylko 4. w Czerwony Złoty rachowało się, dziś zaś rachu-
ią Osiemnaście Złotych na Czerwony Złoty, Kapitał pomienio-
ny zredukowany być powinien do Zł. 13,500. Summa 10000
na Jłkowicach lokowana ma się tymże samym sposobem reduko-
wać i wszystkie inne, aż do 1650 Roku od ktorego Czerwo.
Złoty był rowny Złotym 12, aż do Roku 1717 od tego albowiem
aż do naszych czasow Czerw. Złoty wartał Zł. 18.

O proporcyi dawney do teraźnieyszey monety.

To com o Monetach powiedział zasadza się na Dowodach Kon-
stytucyi 1620go i 1630go Roku, na Aktach Kommissyi Menni-
czney 1650. Item na Konstytucyi 1676 i na ostatniey 1717 Ro-
ku de Ordynacyone Monetæ w Koronie Polskiey i Wielkiem
Xięstwie Litewskiem.
Aże wszystkie te Konstytucye ktorem dopiero przytoczył
czynią proporcyą monety do Złota, więc chcąc przewodziwo
wyliczonych zapisow do teraźnieyszey Monety uczynić Redu-
kcyą ułożyłem Tabellę następuiącą, w ktorey każdego z osobna
Zapisu, kładę Rok, Imię Fundatora, Summę zapisaną,
Jey Redukcyą na Złoto, Jey oryginalne i teraźnieysze Pro-
centa

Rok.	Imię Fundatora	Summa kapitalna	Zredukowana		Lokowana na Dobrach	Przeniesiona na Dobra:	Upadła	Prowizya podług zapisu	Zredukowana			Odbiera się teraz		Zatrzymana.
		Złote	na Czer. Zł.	Złote teraźn.				Złote	na Czer. Zł.	Złote teraźn.	Grosze	Złote	Grosze	
1615	P. Tylicki B. K.				Wies Biała dzies: Szkolna							1392	18	- - - - -
1617	B. Nowodworski	3000	750		na Srebrnisku i Stopcu	na poło: Paca: cuatt	- -	210	52	9	- -	- - -	- -	za lat 3
1631	P. Bremanski				na Jrbicy		- - -	289	72	4	15	- - -	- -	za lat 14.
1637	Garwaski kan.	10000	2500		na Dobrach Jllowice	- - - -	- - -	700	175	- - -	- -	350	-	- - - - -
1639	A. Sarto kan.				kapitule Krakowskiey	za kordonem	do 4 części zredukowana	- -	- -	- - -	- -	50	-	- - - - -
1646	Witeliusz	500	125		na Ostrowcach	- - - -	- - -	35	8	13	15	17	18	- - - - -
1654	Tenze	100	8	6	na Ogrodnikach	- - - -	upadła	- - -	- -	- - -	- -	- - -	- -	- - - - -
1688	Jan Jonski	6000	500		na Sierakowie i Drzewiany	na Gorniey i Zawadę	- - -	360	30	- - -	- - -	180	-	- - - - -
1692	J. Strzelecki	4000	333	6	na Synagodze Wodzisławskiey	- - - -		280	23	6	- - -	140	- -	- - - - -
1726	Mar. Ocielski	1000	55	10	na Domie Laskiewicza	- - - -	upadła	- - -	- -	- - -	- -	- - -	- -	- - - - -
1728	Lukas Laniewski	1000	55	10	na Wsi Potoku Wdztwie Krak.	- - - -	- - -	70	3	16	- -	35	- -	- - - -
	Summa	25,600	4327	14		Summa	Prowizyi	1944	365	13	-	2165	3	- - -

Tablica wszystkich Summ i Procentow zredukowanych na Złoto

§ IV

Summa zapisow dopiero wyliczonych czyni 25600 Zł. które Jntrata Szkół Nowodworskich dawna
podług uczynioney redukcyi rowne są Czerw. Złotym 4327 mon.
Złotym teraznieyszym 14, od tych Prowizya podług zapisu
Zł. 1944 czyniąca, rowna iest Czer. Złotym 365 czerw., Złotym
teraznieyszym 13tu. Z czego pokazuie się oczywiście jaka ro-
żnica zachodzi między Szacunkiem Kapitałow Funduszowych
i iakim sposobem zmnieyszył się przychod roczny Szkół N-
owodworskich, ktory wynosi nawet Jntratę ze Wsi Biała
nieczyni więcey na Rok iak tylko 2165 gr 3.
Z tey Przyczyny JOXiądz JMci Biskup Płocki, Akademii Jntrata teraznieysza
Krakowski Kanclerz Szkołom tym jako do Swego należącym
Departamentu od Pierwszego 8bris 1777 Roku wyznaczył ro-
cznego przychodu 12000 rachując w to 7 Professorow, Pre-
fekta, Karnodzieja, Kominowe, i Charta teta.
A że dawna Jntrata Szkół Nowodworskich, nie iest umie Przyczyniby trzeba
frecona w wyżey wspomnionych 13tu Tysiącach Zł. Pol. przeto pensyę na Kapelana
zostaie aby Prześ. Kommissya niemi rozporządziła na pożytek
Szkół pomienionych. Mają że Szkoły wspaniałe Oratorium
służące do Nabożeństwa Kongregacyi, i codziennego wysłu-
chania, przystałoby aby Kapelan żadney Osobney niemaiący
Fundacyi, był opatrzony podobnie Pensyą jaka iest wyzna-
czona dla Karnodzieja, przystałoby nawet aby na potrzeby
Oratorium iako to: na Wino, i Swiatło, był domyslony iaki Na potrzeby Oratorium
wy przychod, ktory nayspra[w]iedliwiey z dawnych Jntrat wy-
znaczony być może, gdyż nawet Summa 10000 Zło. na Jl-
łowicach lokowana, wartuiąca dzisieyszych Zł. Pol. 45000,
tym końcem od Garwaskiego Szkołom Nowodworskim
darowana była. Upraszam więc Prześ. Kommissyi, aby po-
dług pobożney tego Fundatora myśli, Kapelana i Oratorium
w proporcyonalne opatrzyć pensyę.
Niektory mi także donieśli że w Szkołach Krakowskich są bar- Na Nauczyciela Charakterow
zo niekształtne Charaktery Liter, z tey przyczyny postanowi-
łem osobną Lekcyę na formowanie Charakterow, i zalecam
aby Nauczyciel dawał jaknaypięknieysze formy dla wszy-
stkich Uczniow, w dni Swięte i w dni Rekreacyi. Ustanowie-
nie to może być z czasem niepotrzebne, gdy się piękne Cha-
raktery u wszystkich staną powszechnemi, i gdy nawet Pro-
katory formy będzie umiał, dobre reguły formowania Liter,

ale

ale się teraz zdaie być nieco wcale nieuchronna, utrzymanie na to osobney szkoły, i osobnego Nauczyciela; utrzymać by się przecie niemogła, ieżeli Nauczyciel niebędzie miał iakiey za pracę nadgrody.

Na Ekonoma i Furtyana.

Szkoły Krakowskie nie są Domem mieszkalnym składaią się z Klass i Oratorium czyli Kaplicy, przy którey iest Skarbiec na konserwacyę Sreber Kongregacyi. Dom ten powinien być pod nieustannym dozorem iakiey Osoby, która się bez zysku i nadgrody tego niepodeymie. Utrzymywano tam Ekonoma, za którego Człowiek maiący swoię Possessyą rzeczy był powinien, a iako ten z podobną Ostrożnością zdatny był zawsze nietylko do Dozoru Domu i Skarbca, ale i do posługi w Oratorium, tak zdaie mi się aby podług dawnego zwyczaiu był utrzymywany z wyznaczeniem dla niego potrzebney pensyi i przydaniem Margrabiego czyli iak nazywaią Furtyana, który by ochędóstwo Domu utrzymywał.

Na Nauczyciela rysunku.

Znaydowała się w tych Szkołach Kongregacya Malarzów, czyli pokoy w którym Malarze mieli swoię Szkołę, i wszystkie do niey ściągaiące się Osobliwości. Ta ponieważ dla przyczynienia Klass odmieniona i poprawiona być musiała, niepozwoliłem iey daremnie na czas dalszy. Malarze obowiązali się dawać Lekcyę Rysunków dla młodzi w Szkołach uczącey się, a ia zas wyznaczyłem w dni Święte i w dni Rekreacyi, zalecony ażeby Uczniowie Klassy 4tey tey Lekcyi nieopuszczali. Przyrzekłem oraz że dla Nauczyciela Rysunku starać się będę o Pensyą u Prześ. Kommissyi, aby raz w Roku teraźnieyszym bez sprawiedliwey niezostał nadgrody, opatrzyłem Kongregacyą Malarzów w potrzebne Kopersztychy i książki, w których z obfitością nayleppszego Gustu maią modele do rysunków Rzemieślniczych do Figur, iako też i dobrych Wedut. Uczyniłem to z własney moiey gorliwości, ku wydoskonaleniu Rzemiosł Krakowa, ile że z tych Szkół znaczna Liczba Uczniów do Oycowskich zwykła powracać Warsztatów.

Na dwoch Nauczycielow Francuz: i Niemiec: Języka.

Zanoszę nayusilnieysze do Prześ. Kommissyi, imieniem Woiewództwa Krakowskiego prośby, o przyczynienie do tych Szkół, dwóch Nauczycielów na Języki Niemiecki i Francuski, prośba ta iest Duchem całego Woiewództwa, i niewchodząc w iey usprawiedliwienie mówię tylko o powszechney Rodziców chęci. Pragną oni ażeby ich Dzieci do tych dwóch

Języków

Języków applikować się miały łatwości, i dla tey przyczyny prywatną Edukacyą nad publiczną przekładaią. Gdy im znosił założony bez wiadomości Prześ. Kommissyi w Kollegium S[go] Piotra u Ex-Jezuitów Konwikt, doświadczyłem iż na to naywięcey narzekali Rodzice, że się pozbawiaią sposobności wydoskonalenia Dzieci w Cudzoziemskich Językach, a naduwszystko w Francuskim. Tracą Szkoły Krakowskie na Ludności Uczniów, że dotąd niemaią otwartych Klass na Językach. Tracą Rodzice gdy o potrzebie Języków obyczayne maiąc uprzedzenia, nabycie onych przekładaią nad inne Nauki w Szkołach Woiewódzkich dawane, powierzaią Dzieci swoie Guwernerom na edukacyą pokątne, Ludziom często Serc zepsutych, o Religii źle uprzedzonych, Nauki Moralney i Filozofii Systematyczney nieznaiącym, Ducha Edukacyi nierozumieiącym, Matematyki i Prawa nieumieiącym. Z kąd iak wielki zawod w Sprawie Edukacyi nastąpić może, nie iest rzecz tak ciemna iażebym się miał potrzebę dowodzić, widziałem to mowię z doświadczeniu Metrów i Guwernerów, oszukuiących Rodziców tych, którzy po dzisieyszemu Dzieci swoie edukowane mieć chcieli; widziałem nawet Bernardynów pokątne zastępuiących Edukacyę. Zapobiedz więc temu wszystkiemu koniecznie należy, i w publiczney Edukacyi ułatwić te trudności, dla których iak uprzedzeni Rodzice na Słowo Petits-Metrów albo Zakonników ~~nauczai~~ potępiaią.

Co się tycze Szkół Krakowskich w nich niebędzie naytrudniey o Nauczycielów do Języka Niemieckiego i Francuskiego byleby tylko Prześ. Kommissya potrzebną dla nich obmyśliła Pensyą. Podług uczynionego odemnie na Szkoły Krakowskie rozporządzenia, nauki niezabieraią więcey czasu nad 4 godziny dwie z rana, i dwie po południu, a przeto do iedney ieszcze by można obligować Studentów, niechby Nauczyciel Języka Niemieckiego dwie na dzień godziny miał sobie do uczenia wyznaczone, niechby iedną dla poczynaiących, drugą dla doskonalących się obrócił. Poczynaiącemi byli Uczniowie Klassy drugiey, doskonalącemi się Uczniowie Klassy 3ciey. Dwa lata dosyć są do nabycia Języka, i ieżeliby go w przeciągu tych Student niemógł się nauczyć, dalsze do tego Języka applikowanie się do iego Wolności zostawić należy. Tymże Samym sposobem i Język Francuski mógł by być

dawany.

dawany, wyznaczaiąc do Nauki tego Uczniow Klassy 4tey i 5tey. Prefekt zas pilnie powinienby przestrzegać, azeby zaden Uczeń i pod zadnym pretextem niewymawiał się od przytomnosci na Lekcyi Języków.

Z czegoby wypadł takowy Stan na Szkoły Woiewodz: Krakowskie.

Jezeli przeto wyliczone potrzeby od Prześ. Kommissyi za sprawiedliwe uznane będą, Stan wydatku na Szkoły Woiewodzkie Krakowskie takowy mogł by bydź przepisany.

1º Prefektowi	Zł. Pol.	1600
2º Siedmiu Professorom podług Tabelli po ƒ 1200		8400
3º Dwom Professorom Języków po ƒ 1200		2400
4º Kapelanowi i Kaznodziei po ƒ 800		1600
5º Na potrzeby Oratorii		300
6º Nauczycielowi Rysunku		1200
7º Nauczycielowi Charakteru		360
8º Ekonomowi		300
9º Tercyanowi		200
10º Sarta tecta		1000
Summa Zł.		17,360

Z tego pokazuie się, że gdyby Prześ. Kommissya przyięła dopiero wyliczony stan Expensy na Szkoły Woiewodzkie Krakowskie, niepotrzebaby więcey przyczyniać do uczynioney Percepty iak tylko 2795 Zł. gdyż Szkoły te maią własnego przychodu swego Zł. 2165.

§ V.

Reparacyi Szkół

W tych Szkołach 4 tylko znaydowały się klassy, a podług teraźnieyszey reformy 7 potrzeba było, dla tego upraszałem JW. Xcia Jmci Biskupa Płockiego, azeby na ich przyczynienie pozwolił, i potrzebny na to obmyślił wydatek, iakoż miałem przysłane z Kassy Kommissyi 5400 Zł.; ktore gdy niewystarczyły (: ponieważ ta fabryka kosztowała 8460 Zł.:) dodatkiem moich 3060 Zł. niechcę azeby z tey przyczyny spoźnienie Nowych Nauk nastąpić mogło. Co potrzeba było zreparować, i co się zreparowało? Jnwentarze przeszły i teraźnieyszy dostatecznie nauczą, ktore co do słowa z Aktow Wizyty mojey są wypisane. Z wydatku zaś na fabrykę uczynionego, Kassie Kommissyi zupełną dałem Sprawę, tu tylko kładę wyięty z nowego Jnwentarza napis, z okazyi zaszłey reformy i reparacyi nad Drzwiami Szkoł położony.

REGNANTE STANISLAO AUGUSTO SAPIENTE

GYMNASIUM ISTUD

QUOD

A VLADISLAO IV.

GABRIELIS PREMANCOVII VLADISLAVSCII PRAECEPTORIS SUI

ULTIMAE VOLUNTATIS EXECUTORE ANNO MDCXXXXIII

FUIT ERECTUM

CUM NOVA DOCENDI METHODUS

PRO UTRAQUE NATIONE

SUPREMO COLLEGII INSTITUTIONI

PUBLICAE PRAEFECTORUM DECRETO PRAESCRIBERETUR, EJUSDEM

COLLEGII JUSSU

AUCTIS PRO CLASSIUM NUMERO

AEDIBUS VETERIBUSQUE IN MELIOREM FORMAM REDACTIS

ANNO AERAE VULGARIS MDCCLXXVII

RESTAURATUM

§ VI

Liczba uczniów w Szkołach.

Ludność w Szkołach Krakowskich, z okazyi reformy pomnieyszyła się znacznie. Ostatnie katalogi zamykały w sobie 722 Uczniów, teraz które były spisane podczas rozpoczęcia Studentów na klass 7. liczyły tylko 658. Ale ta mała szkoła powiększona była przybyciem nowych ze Szkół Parafialnych których iest 414., a z tych większa połowa, co roku do Szkół Woiewódzkich przychodzi.

O Akademii Krakowskiey

§ VII

Wizyta Akademii powtórnie rozpoczęta.

Po zakończoney Wizycie i Reformie Szkół Woiewódzkich, Władysławskiemi i Nowodworskiemi zwanych powróciłem do Wizyty Akademii, a wyznaczywszy dzień 21 Czerwca, na powtórne czyli zwołanie, oświadczyłem sprawiedliwą wdzięczność, za dostateczne przez Delegowanych odpowiedzi; na wszystkie zapytania moie; żądając oraz wyznaczenia zdatnych Osób, do informowania mnie w dalszym Wizyty dziele. Także zgodnie wybrani byli razem, podług różności mającey się traktować materyi.

Delegowani do Akademii

Do Archiwum wyznaczyła Akademia JmciX Dekłota Teologii i Lipniewicza Prawa Doktorów, JmciX Ćwierciowicza Prawa Nauczyciela i Szabla Filozofii Doktora i Profesora. Do Biblioteki JMciX. Mrugaczewskiego i Putanowicza Doktorów i Profesorów Teologii. Do Dóbr JX. Lipniewicza i Niegowieckiego. Do Kollegiów Proboszczów tychże Kollegiów z Konsyliarzami. Ad Facultates Dziekanów z Adiunktami, do Bursarum i Burs Prowizorów, do Szkół farnych Proboszczów tychże Kościołów, do Kamienic i Drukarni Administratorów, A do Interessów Akademii ogólnych Rektora i Prokuratora.

Punkta delegowanym podane, na nie odpowiedzi.

Tym wszystkim mnie oddałem zapytania, zostawując czas do odpowiedzi, domagając się oraz Informacyi o każdey rzeczy, przez Autentyczne Dokumenta, i inne dostateczne proby. Rektor Akademii z Prokuratorem naypierwey mnie o Stanie Universitatis informowali, a oraz całą Nauk i Funduszów Historyą autentycznemi wyprobowali Dokumentami; Cokolwiek przeto o Akademii powiem, to wszystko zasadza się na pewnych świadectwach Wątpliwości niepodległych.

§ VIII

Kazimierz W. Akademią eryguie w Krakowie.

Autorowie Polscy wszyscy prawie fałszywą o początku Akademii Krakowskiey zostawili Historyą, i zdaie się jak-

gdyby

gdyby żaden z nich nie dał sobie pracy w wyszukiwaniu prawdy, ale tylko na powszechnych bez fundamentu zasadzali się powieściach; dla tego niezdawało mi się w teymieyscu być rzeczą potrzebną przytaczać historyków Krakowskich zagranicznych których się naszych świadectwem uwiedli. Akademia dochowała Metryki początków swoich. Przywiley Kazimierza W. Bulla Urbana V. i Submissya Miasta Krakowa wszystkie dowodzą że Akademia początki swoje Kazimierzowi winna.

Przywiley Kazimierza W.

Przywiley Originalny świadczy, że Kazimierz nietylko Akademią eryguie, ale też w niey Nauki rozporządza, Nauczycielom pensye wyznacza, rząd, Jurysdykcyą, i Prawa dla Akademii stanowi.

Bulla Urbana V

Bulla Urbana V wszystkie te rozporządzenia Krakowskie, jako też Aktualnie wykonane potwierdza, odmieniając tylko Kanclerza, na którego Papież Biskupa Krakowskiego wyznacza.

Submissya Miasta Krakowa

Miasto Kraków Submissyą czyni, względem Prawa Przywileiów dla Akademii pozwolonych, i względem wszelkich dla Profesorów wygód, obliguie się żadnego niewybierać poboru od rzeczy dla Nauczycielów do Miasta wprowadzonych, naymuie dla nich Domy które Król otaczać kazał, a Magistro Artium Szkołę P. Maryi do uczenia nadał. Te to 3 Starożytności Świadectwa, w całości dochowane przekonać każdego potrafią, iż Akademia Krakowska iest dziełem Kazimierza W., i że Mu nietylko dobre zamysły ale i prawdziwy winna początek.

Akademia na Kazimierz przeniesiona

Prawda iest że ten Monarcha ze wszech miar Wielki, w każdey okoliczności, starał się pamięć Swoię potomnym zostawić Czasom, a widząc Dom Piastów kończący się na Osobie własney, Imienia Swoiego pamiątkę w Murach, i kościołach od siebie założonych Miastach, uwiecznić przedsięwziął. Dwom On Miastom dziś tylko licznemi Opałami sławnym, początek uczynił Imię nadał. Jedno W. Województwie Lubelskim ku wygodzie Handlu kraiowego, Drugie przy Krakowie dla powiększenia i rozszerzenia, tey stołeczney niegdyś Stolicy, a jako pierwsze handlem, tak drugie Naukami chciał mieć ustawione. Na ten koniec założył wspaniałe Mury przy Kościele Sgo Wawrzyńca, które miały być Domem dla Nauk i Nauczycielów. Śmierć która wielkich dzieł Jego przerwała osnowę, niedozwoliła Mu widzieć dokończonych zamysłów przeniesienia Akademii

na Kazimierz

Kazimierz, co iednak w czasie dalszym swoy otrzymało skutek (iako pisze Radymiński) gdy Władysław Jagiełło na Ulicy S. Anny Dom Pęcerz zwany zakupił, do którego Akademię 1400 Roku przeprowadził, przeprowadzenie to z Kazimierza do Krakowa nastąpiło, a zatym Akademia choćiaż po Śmierci Kazimierza, iednak na przeznaczonym od Niego mieyscu znaydować się musiała.

Jak z Kazimierza do Krakowa na Ulicę S. Anny przeprowadzona.

Tę Uroczystość Radymiński ze wszystkiemi Okolicznościami w Swoiey umieścił historyi. Pisze on iako Isnery na ów czas Akademii Rektor, zwoławszy wszystkich Nauczycielów i Uczniów publicznie w Stroiu Akademickim i Biretami, udał się z Kazimierza na Zamek. Jak na Zamku był przyięty, iakie mu Ministerium czyniło honory, iak potym wraz z Królem udał się do Kościoła Katedralnego na Słuchanie Wotywy o Duchu Śtym po którey miał Mowę do Króla oświadczaiącą że przynosi Skutki Jego rozkazów. Kanclerz od Tronu odpowiedział, iż Król znaiąc pożyteczność Akademii i potrzebę powiększenia w niey Nauk, postanowił przeprowadzić tę Akademię do Krakowa, a oraz Jey dochody powiększyć. Po skończoney tey odpowiedzi Król w Assystencyi Duchowieństwa i Panów Polskich, w nadzwyczayney okazałości udał się na naznaczone dla Akademii mieysce, i tam zaczęciu Nauk będąc przytomnym, nowy Przywiley Erekcyi podpisał. Ta Radymińskiego historya nietylko pokazuie, że Władysław Jagiełło Akademię do Krakowa przeprowadził, i nowemi przychodami zbogacił, ale też, że iuż przed Władysławem na Kazimierzu była oczywiście dowodzi.

Przyczyna Omyłki Historyków względem Erekcyi Akademii

I ta to podobno przyczyna iest pierwszego? Historyków błędu, którzy twierdzą iakoby Akademia od swoich początków zaraz na Kazimierzu założona była, a że Dom za życia Kazimierza W.o niebył skończony, wszyscy przeto rozumieli, że Akademia od Niego eryjowana niebyła, ale tylko uprojektowana. Słyszeli niektórzy o nadanych Akademii od Kazimierza grzywnach, niewiedząc iednak o partykularnym Erekcyi Przywileiu, śmieli na pamięć wnosić że ie Testamentem legował.

Teologia przy założeniu Akademii dawana nie była.

Mogli też niektórzy twierdzić że Nauki za Kazimierza W.o wprowadzone, niepowinny były się w Historyi pod Imieniem Studii Generalis, czyli iak mówią Universitatis, a zatym Założenie Akademii do 1400 Roku odkładaią, niewszystkie albowiem w Krakowie na ów czas dawane były. W Przy

wileiu

W Przywileiu Kazimierza Roku 1360 danym, niemasz żadney wzmianki o Teologii, którą nawet Urban V excypował, i wyraźnie zakazał aby dawana niebyła. Ten iednak zarzut niemoże służyć na pokazanie, iż Akademia Krakowska niebyła Szkołą Generalną, bo tak w Przywileiu iako i w Bulli iest położono, ut in quacunque licita facultate vigeat Studium generale &c.

Urban V w swoiey Bulli wyraźnie ią excypował.

Może też przezorny we wszystkich swoich czynnościach Kazimierz dostrzegł tego, że Urban V przez miłość Akademii Bonońskiey, która na ów czas była Szkołą Europy, i która naywięcey Prawem i Teologią słynęła, z większą niż owcze trudnością na Erekcyą Akademii Krakowskiey byłby pozwolił, gdyby nietylko w Prawie, ale i w Teologii wolności doktorowania domagał się. Dwór Rzymski iuż wtedy przeglądał że rozmnożenie Akademii w innych Kraiach, nietylko wszędzie rozniesie Światło, ale też nawet odkryie że Akademia Bonońska arendowała Rzymowi rozumy, i zdania całey Europy. I ieżeli za czasów owych, trzebabyło aby upadła moc i Wigor praw pierwszych Koncyliów? dość na tym żeby Papież zebrał swoie dekretalne Listy, a Akademia Bonońska przyięła ie do dawania za Naukę dla Uczniów swoich, trzeba było nieomylność w Sentencyach Papieskich utrzymywać? Akademia Bonońska podięła się tego całey Europy nauczyć. Papieże zaś wzaiemnie nietylko dobrze takich Teologów nadgradzali, ale też starali się o to, ażeby Akademia Bonońska iedna tylko była, którey by Doktorom pierwsze mieysce do wszystkich Beneficiów i Urzędów Kościelnych prawem należało.

Kazimierz W. w fundacyinym Przywileiu dla słusznych przyczyn niewspomina o Teologii

Przeto Kazimierz W. pragnący oświecenia w swoim narodzie, a niechcący przeszkodzić temu tak pożytecznemu zamierzeniu, Teologii w Swoiey nieumieścił Erekcyi, przez co dał rozumieć Uczonym Papieskim, iż będzie musiał zachodzić konieczny związek między naukami Krakowskiey i Bonońskiey Akademii, i że Duchowieństwo Polskie będzie miało potrzebę często na Naukę do Bononii udawać się. Ten domysł zasadza się na przezorney Polityce Kazimierza W.o, którą we wszystkich dziełach tego widzieć można. Wiele rzeczy za panowania Swego od Fundamentu podniósł, wiele zaś nasiona tylko rzucił. Wiek wyrządzenia w którym panował, niewszystko Mu wykonać dozwolił, co zamyślał i co pożytecznym być sądził. Mógł nawet sądzić że Światła zebrane, z Nauk od Niego wprowadzonych, odkryią potrzebę i tych których za życia Swego

wprowadzić

wprowadzić niemógł. Wprowadził Nauki równie Świeckim jak i Duchownym potrzebne, te zaś które szczególniey dla Stanu Duchownego są ustanowione, Starania i troskliwości Duchowieństwa zostawił.

Nauczyciele do Akademii Krakowskiey z Włoch i Francyi sprowadzeni.

Już tedy wadliwości podpadać niemoże, że jako wiele innych zaszczycających naród nasz dzieł winni jesteśmy Kazimierzowi W. tak i założenie Akademii. Do którey Jan Groth Biskup Krakowski Roku 1338 z Francyi i z Włoch sprowadził Nauczycielów, którą ten Wielki Monarcha w Roku 1360 założył i uposażył, którą Urban V w Roku 1364 approbował. Ten jest prawdziwy jey początek, i ta historya. Niemasz nawet wątpliwości że Akademia Krakowska, pierwszych Nauczycielów Swoich z Cudzych miasta sprowadzonych, jest przecież w Historyi Świadectwo, że i z Bononii wezwani byli, niegdy zaś z Pragi jak niektórzy Niemieccy Pisarze utrzymuią. Praska albowiem Akademia ledwo kilko laty poprzedziła Krakowską, i kiedy nauki w Krakowie powstawały, Przyjaźnie Niemieckie Miasta, w podobney jak Polska zostawały Ciemności.

Teologia od Bonifacego IX w Krakowie pozwolona.

Nie zbywało w krótce i na Teologii w Akademii Krakowskiey. Jadwiga Królowa, i Władysław Jagiełło, na usilne Duchowieństwa Polskiego prośby, wyjednali u Bonifacego IX powtórną Akademii Approbacyą, z wolnością nawet uczenia Teologii, i nadawania w niey honorów Doktorskich. Tę łatwość ziednała u Papieża, wielka Królowey pobożność, i w zachodzących Kościoła rzeczach, Władysława do Stolicy Rzymskiey przychylność, a do tego że przez zakazy Dekreta Papieskie, ieden nie mógł być Doktorem Teologii co i Prawa; przeto nasi Duchowni przestawali na Doktoratach, które w swoim kraju mieć mogli, ciesząc się, że dotąd przekładają Doktorstwa Prawa nad Teologią; co prócz zysków partykularnych, skutkiem być musi zadawnionego zwyczaju. Po założeniu w Krakowie Akademii, ludność udających się z Polski na nauki do Bononii tak się zmnieyszyła, że prawie żaden oprócz aplikujących się do Medycyny więcey tam nie jeździł. Już przeto Akademia Bonońska niewiele na ów czas traciła, gdy Papież tę łaskę Królowi Polskiemu wyświadczył.

Akademia Krakowska Szkołą iedną w po[illegible]ney.

Jaka też zazdrość była Bonońskiey Akademii względem innych [illegible] taka i do Krakowskiey weszła względem Polskiego i Krajów z nią graniczących. Bonifacy IX approbując Akademią

i eryguiąc

i eryguiąc w niey Szkołę Teologii deklarował, że tylko iedna miała być na Północy, któraby nietylko Królestwu Polskiemu, ale też i wszystkim innym Nauki udawała Światło. Za to podobno Bulla dała okazyą Akademikom do wyrabiania Praw u Króla i Rzeczy Pospolitey, ażeby była Szkołą iedną, ażeby od niey wszystkie inne dependowały, ażeby nikt od Krakowa o 10 mil nieważył się uczyć. Wnosili albowiem że potrzeba doktorowania się w Stanie Duchownym dotąd nieuchronna, iżeli niepodobne do Bonońskich to przynaymniey proporcyonalne do Kraju przyniesie im pożytki. Jakoż przyszedłszy do upadku tym się tylko stały potrzebnemi, którzy do nich po Doktorstwa udaią się.

Jan XXIII Akademią approbuie.

Jan XXIII Papież Akademią Krakowską przez Kazimierza W. eryguowaną a przez Władysława Jagiełłę powiększoną, nową potwierdził Bullą, w którey wszystkie 4 Facultates approbuie, wraz z ich prawami i dochodami. Na umocnienie tak dobrych i uszczęśliwiających naród zamysłów, potrzeba było Łaski i Woli Papieżowey, Wiele złe przyniosło usprawiedliwiać go niemożna, ale zachowanie potrzebnych na ów czas zwyczajów, exkluzywa potrzeba.

§ IX

Zygmunt I Akademików do Szlachectwa przypuszcza.

Mówiłem dotąd o Erekcyi Akademii Krakowskiey, mówić teraz o późnieyszych przywileiach, któremi od Królów i Rzeczy Pospolitey iest uszczycona. Zygmunt I Król dobry Roku 1533 Przywileiem Swoim deklarował, iż każdy uczący w Akademii Krakowskiey lat 4. nabywa Szlachectwa Polskiego, zaś pracujący lat 20. Szlachcicem iest i z Swoim Potomstwem, nietylko zaś tak pracujących Szlachectwem zaszczycił, ale też do wszystkich przywilejów przypuścił, jakie są nabywania Dóbr Ziemskich, i Urzędów Szlachcie właściwych posiadania. Przywiley ten niebył próżnym dla Akademii podarunkiem, wielu z nich w Historyi słynne, jako na Fundamencie pomienionego Prawa Urzędy i Dobra posiadający. Jan Długosz i Sulikowski byli Arcybiskupami Lwowskiemi, Hozyus i Kromer Biskupami Warmińskiemi, Stanisław Zawadzki Pilius zwany Kanclerzem [illegible]. Gabryel Władysławski Dobra Ziemskie posiadał, i tyle innych. Zygmunt August, Stefan Batory, Władysław IV, nieprzestali na zachęcaniu Akademii przez honory, myśleli dla pracujących o dożywotnich nadgrodach, a wiedząc że w Akademii Krakowskiey nay-

Dożywotnie w Akademii nadgrody —

znacznieysza

naywaznieysza zawsze Duchownych znaydowała się Liczba, inkorporowali niektore beneficia dla zasłużonych i wypracowanych. Takie są Plebanie w Dyecezyi Krakowskiey Przemykowska, Korczyńska, Proszowicka, Zielonecka, i Probostwo S.go Floryana. Takie są dwie Kanonie Przemyskie.

Do przodnych nadgrod Przyłożyli się Biskupi i Panowie Polscy. Piotr Wysz Biskup Krakowski, nadał Akademii dwie Kanonie w swoiey Katedrze, Plebanią w Luborzycy, Prebendę S.go Woyciecha w Rynku, i S. Magdaleny. Biskupi Łuccy nadali Kustodyą w Swoiey Katedrze. Hrabia Tęczyński stakni z Mezeryzn Probostwo Międzyrzeckie; a Opat Tyniecki Kustodyą S.go Jerzego ~~Michała~~, y Probostwo S.go Mikołaja.

§ X

Rząd Akademii nayprzod o Kanclerzu

Zakładaiąc Akademię Kazimierz na wzor Paryskiey chciał, azeby tez Akademia miała Kanclerza, ktoryby imieniem Jego przypuszczał zasłużonych do honorow Doktorskich. Tym końcem wyznaczył był Kanclerza Swego za Kanclerza Akademii; ale Urban V bądź z boiaźni azeby nauki z pod rządu Duchownego Stanu niewyszły, bądź na usilne prośby Biskupa na ów czas Krakowskiego, w Swoiey wyporządzoney Bulli, azeby zawsze Biskupi Krakowscy byli Akademii Kanclerzami. Potwierdził toz samo Władysław Jagiełło, i Jan XXIII w Bulli approbuiącey Przywiley Władysława. Urząd i powinność Kanclerza iest niettylko Praw, Swobod, Przywileiow i całości dochodow Akademii przestrzegać, ale tez mieć baczność na wszystkie w Naukach promocye. Bez Jego pozwolenia niemoze nikt honorow Akademickich posiadać, nawet i do Examinu być przypuszczonym. On Imieniem Krolow i Rzeczy Pospolitey daie pozwolenia chcącym się doktorować, i do Examinow czasy wyznacza. Ze Biskupi Krakowscy oprocz dozoru Akademii innych wiele maią zatrudnień, dla tego uzyskali prawo na Swoim mieyscu wyznaczać Podkanclerzego, ktorego Sami mianuią.

§ XI

O Rektorze

Rektor Osoba w Akademii naypierwsza, ktory rozciąga Rząd Swoy na wszystkie inne do Akademii należące, iakiemi są Doktorowie i Professorowie Facultatum, Akademii i Szkoł Wydziałowych Uczniowie, nawet do Jch wygody należący Studzy, Rzemieślnicy Jacy są Drukarze, Xięgarze, Introligatorowie, i

Malarze

Malarze; wszyscy ci do rządu i Jurysdykcyi Rektora należą. Kolonie nawet wszystkie od Akademii dependuiące (nazywaią się tak Szkoły przez Akademików rządzone) Jego podpadaią Władzy. Dowodzi się to z Przywileiu Kazimierza W.go Władysława Jagiełły, i Zygmunta I, i Augusta III w mocy nieczonych Przywileiow i Statutow, od Akademii podług prawa od Krolow sobie danego ustanowionych. Rektor iest Ordinarius Judex suorum subjectorum in Criminalibus Levioribus et Civilibus, od ktorego Sentencyi appellować niewolno, nec petere restitutionem Causae in integrum, bo podług Przywileia appellacya byłaby żadna. Wzmiankowanych Osob Jurysdykcyi Rektorskiey poddanych, niewolno do zadnego innego, bądź Duchownego bądź Swieckiego Sądu pociągać, pod Karą 10 Grzywien Praskich Groszy ~~Grzywien~~. Z takowych zaś Osob gdyby kto, o jaki znaczny występek był obwiniony, Kleryk do Sądow Biskupich odesłany, a Swiecki do Sądow Krolewskich ma być oddany; i taki non secundum consuetudinem Patriae seu statuta; sed juxta Leges Nostras (iak mowi Kazimierz) „aut Judicem Deputatum debebit judicare. Quinimo pro bonorum hominum attestationem ad expurgationem illati Criminis, admittat eum. Słowa są z Przywileiu. Łapać lub zatrzymywać poddanego Jurysdykcyi Rektorskiey nikt się niepowinien ważyć, chyba żeby na to Rektor dał szczegulne pozwolenie, a proscripti od Rektora niepowinni być ani w Krakowie, ani na iakim innym Przedmieściu i Miasteczku przechowywani; nawet żadnego pożywienia takowey podległemu Karze, nikt dawać niemoże; do poszukiwania nieposłusznych i do przymuszenia Jch, za rekwizycyą Rektora Magistrat i Garnizon w Krakowie będący iest obligowany.

Ma także Rektor prawo approbowania Testamentow i dysponowania fortuną po Umarłym bez Testamentu Akademiku podług Bulli Leona X.

Gdyby zaś Strona w Sądach Rektorskich, uważała się być pokrzywdzoną, Statuta pozwalaią Consiliarios Universitatis weyść w rozpoznanie Sprawy, z wolnością odmienienia Sentencyi. Azeby iednak Nauczyciele i Uczący się, na Kłotniach nietrawili czasu, Proces Rektora iest bardzo krotki i żadnych wybiegow prawnych nieprzypuszczaiący. Rektor sam sobie Pisarzu Stanowi, do wpisywania w Akta Swoiey na Sądach Senten

cyi

Sentencyi; przybiera także do Sądów niektórych Assessorów, których Liczba zupełnie od Jego dependuie Woli; a podług rozporządzenia Prześ. Kommissyi, w zachodzących między Nauczycielami albo Uczniami Szkół Wojewódzkich sprawach, do Sądów swoich przybiera Prefekta i Nauczycielów. Akta Rektorskie znayduią się ab A° 1460 w Archivo Universitatis złożone; dawnieyszych wcale niemasz.

Nadmieniłem że od Sentencyi Rektora w rzeczach wielkiey wagi, wolna iest Appellacya do Konsyliarzów Universitatis, którymi są wszyscy ExRektorowie, 4 Facultatum Decani Doctores trium Facultatum Superiorum to iest Teologii, Prawa, i Medycyny Procurator Universitatis, i Orator Syndicus. Wolno nawet i inne Rektorowi nominować Osoby, byle ich więcey niebyło nad 12. Nie są to iednak Sądy przez Przywiley Królów nadane, ale tylko przez Statuta Akademii uchwalone. Używa także Rektor Konsyliarzów Akademii i do innych Rad, gdy na prędce cała zwołaną być niemoże. Ich atoli Decyzya zawsze iest salva approbatione Universitatis. Zrobili sobie Akademicy i trzecią Instancyą, od Konsyliarzów do całey Akademii, ale równie i ta na ich własnych zasadza się Uchwałach. Zdaie się że Królowie Polscy Akademii Fundatorowie tak kłotliwego Procesu przez trzy Instancye ciągnionego nigdy niechcieli, kiedy tylko o Prawach i Jurysdykcyi Rektora wspominaią. Jest przecież prawna Appellacya od Sądów Rektora do Biskupa Krakowskiego, iako Akademii Kanclerza, cokolwiek zaś Kanclerz z Rektorem i Dziekanem Facultatum osądzi, na tym zupełnie przestać należy podług Przywileju Jana Alberta.

Oprócz Sądowey Rektora Jurysdykcyi, powinnością Jego iest uważać Życie i Obyczaje Professorów, mieć oko na ich pilność lub opuszczenie w Naukach, trzymać w Karności uczącą się Młodzież, Konwokacye Akademii we wszelkich okolicznościach zwoływać; napominać w rozporządzeniu Lekcyi Nauczycielów, w obraniu zdatney Osoby do Urzędu, albo do iakiego Beneficium, w zawołaniu którego z Zewnątrz do Kollegium i t. d. Księgi w które się wpisują Konstitucye Universitatis, przy Rektorze być zawsze powinny, a gdziekolwiek zachodzi Akt publiczny Rektor Akademią zwołuie i iey przodkuie. On opatruie Professorów na różne Aka-

Demie

Akademie, Kolonie, i Szkoły ad Universitatem należące. On wyznacza Wizyty do wszystkich Burs i Szkół, dla powzięcia wiadomości, czyli się zachowuią przepisy Fundatorów i Akademii; czyli Młodzież mieszkaiąca w Bursach Szkołach, i Kamienicach wszystkich, przepisanych sobie niespełnia Nauk; i obyczaie zachowuie dobre? On daie pozwolenie drukowania Pism Szkolnych, które Professorowie drukuią. On wyznacza Wizytę do Księgarni i Aptek Krakowskich, a nim Kommissya dozór Dyrektorom Prefektom oddała, do Rektora należeli.

Elekcya Rektora bywa sposobem Kompromissu, cała Akademia obiera z pomiędzy siebie 9 Osób, pomiędzy które i 2 Uczniów ze Szkół Wojewódzkich wchodzi, wybrani daią Rękę Prezydującemu, że w Elekcyi dobra Akademii upatrywać będą. Przyszego zaś w Akademii między niemasz. Dziewięciu 7 innych z pomiędzy siebie obieraią, siedmiu obieraią innych 5, a w tych ostatnich złożona iest zupełna moc wolności obrania nowego lub potwierdzenia dawnego Rektora. W tym obierania sposobie pluralitas decyduie wszystko, i dla tego Osoby niedobrany wybierane bywaią.

Urząd Rektora, trwa tylko przez półroku, przez 3 półrocza potwierdzany być może, ale niedaley, co zdaie się być rzeczą wcale niepodobną, ażeby nayleprzy Rektor mógł mieć dostateczny czas wykonać co pożytecznego w tak krótkim przeciągu. Obranym Rektorem być niemoże, kto nie iest aktualnie w Akademii pracuiący, chyba żeby go w tym przypadku Akademia dyspensowała, kto niezamieszkuie w Krakowie albo na Przedmieściach, i kto iest w Excommunica albo pod Kondemnatą. Oprócz tych przypadków wszyscy Akademicy są Kandydatami do Rektorstwa. Gdyby zaś obrany niechciał Urzędu przyiąć 10 grzywien zapłacić musi, lubo po upadłych Kazimierzowskich grzywnach Rektor żadney inney niema Intraty. Prokurator Universitatis zawsze Mu prezentuie Zł. 16 których nigdy niebierze, ale dojść niemogłem z iakiey Fundacyi i na iaki koniec ta Ceremonia czyniona bywa, gdyż przystoynieysza rzecz nic niedać jak 16 Złotych ~~prezentować~~ ofiarować.

Strój Rektora iest Toga Axamitna ponsowa z galonem Złotym i mucetem równie ponsowym. Tego Stroiu używa na Akty publiczne, i kiedy iest w Zgromadzeniu całey A-

kademii

Akademii. Niosą przed Nim na ówczas 3 berła, iedno Kazimierza, drugie Jagiełły, a trzecie od Kardynała Radziwiłła darowane. Niewiem dlaczego Rektorowie Krakowscy tak wielkie zaszczyty z podarunkiem Jego zmieszali; domysł iest, że to berło Domowi Radziwiłłów dostać się miało po Zygmuncie Auguście. Gdy zas iest Akt żałobny, Rektor Akademii używa Togi Czarney z Mucetem fioletowym.

§ XII

O Prokuratorze i Syndyku.

Oprócz Rektora i Jego Konsyliarzów, o których dotąd mówiłem, ma Akademia Krakowska swego Prokuratora, którego powinnością iest nietylko dobrami, ale też i wszystkiemi Akademii Interessami zawiadywać. Do Dobr ma pomoc z Generalnego Ekonoma, i wraz z tym przed Akademią czyni sprawę z przychodu i wydatku. Do Interessów prawnych używa Syndyka, który podług okoliczności podwoie odbywać, na przypadaiących sprawach w iakimkolwiek bądź sądzie znaydować się powinien. Ci wszyscy obierani bywaią przez Akademią, służą Jey w Interessach Gospodarskich i prawnych, za co pensye maią wyznaczone. Prokurator Zł. krakowskich 80 Ekonom Zł. 900, a Syndyk Zł. 200.

§ XIII

O Bidellach

Do posługi Rektora i Dziekanów Facultatum, ma Akademia dwoch Bidellów, trzeci iuż w 17^m Wieku przybył. Historya ich tak iest dawna iak i Akademia. Kazimierz W^i wspomina ich w Swoim Przywileiu, a w Bibliotece Manuskryptów, znayduią się Korrespondencye Bidellów Krakowskich z Bidellami innych Akademii. Jch powinności są: Berła przed Rektorem nosić, być zawsze na zawołaniu Jego, Dziekanom Facultatum w materyach tyczących się nauk być podległemi, i na wszystkich publicznych Aktach znaydować się. Co się zas tycze szczególney każdego Funkcyi, los Bidellów wcale iest nie proporcyonalny, ieden z nich zastępuie w Sądach Rektorskich Jnstygatora Urząd, Drugi Woznego.

§ XIV

O Archiwum

Archiwum Akademii składa się z Przywileiów Królów Polskich i Bull Papieskich, z rożnych Cessyi, Zapisów, Ordynacyi, i tym podobnych Dokumentów które utwierdzaią Dobra Possessyi wszystkich Dochodów Akademickich, i powinność Fundacyi onymże wyznaczonych. Znayduie się także w Archiwum

Metryka

Metryka Universitatis, Xięga Pargaminowa, w którey zapisywane są Jmiona wszystkich Osob Akademickich, od przeprowadzenia Akademii z Kazimierza do Krakowa, nawet i ci, którzy podczas przeprowadzenia na Kazimierzu, a potym w Krakowie uczyli, są zapisani. Widzieć tam można wielkich tey Akademii Nauczycielów, a między niemi umieszczonego Mikołaja Kopernika Doktora, i Jana Zamoyskiego Bakałarza Filozofii. Jest i druga Pargaminowa Xięga, w którą wpisywali się ci wszyscy, którzy albo szczególniey byli do Akademii przywiązani, albo ią iakowym zaszczycali dobrodzieystwem. W tey Xiędze znayduią się uszanowania godne charaktery Jadwigi i Władysława Jagiełły, iako też i całey Familii Jagiellońskiey, wszystkich sławnych w Historyi Panów Polskich, i Xiążąt Krwi, którym w Krakowie znaydować się trafiło, i Akademią odwiedzić. Oprócz tego wszystkie Akta Rektorów, Konkluzye Universitatis w Archiwum znayduią się. To iednak tak iest nieporządnie ułożone, i tak mizernie konserwowane, żem się niemogł uwolnić, ażebym o to Akademii niemówił, i Prześ: Kommissyi niedoniosł. Exkuzowali mi się Akademicy, że ostatnia Wizyta będąc niedokończona, rozrzuciła tylko Jch Dokumenta dla zebrania potrzebnych dowodów, ale ich potym podług porządku nieułożyła. Co ze mnie domyślać się mogę, iż tam dawno nie porządku brakło: bo naypierw co się tycze mieysca iest wcale niewygodne, co się tycze opatrzenia okien w Archiwum niemasz. Szafka tylko iedna, papiery porozrzucane i Skrzynia z kilką zamkami ale w niey nic nie iest schowane, miała to być ta Skrzynia na Skarb powszechny Akademii o którym że zeli kiedy rozumiano, dziś go wcale niemasz, bo niedawno skończona sprawa Kanonizacyi S^{go} Jana Kantego, o długi nawet Akademią przyprawiła. Z tego tedy Archiwum nieporządku, łatwo wnieść można, iaką miałem trudność w wyszukiwaniu potrzebnych do Wizyty dokumentów, i iaka o wielu rzeczach zachodzić musi wątpliwość, póki to Archiwum spisane nie będzie. Z tey przyczyny przystąpiłem do ułożenia i klassyfikacyi wszystkich Dokumentów, i podałem na to osobny Projekt, ażeby podług niego Summaryusz był spisany, a Dokumenta na Swoie podzielone Klassy. Pracę tę Delegowani od Akademii z przydanemi odemnie zacze in Julio Roku przeszłego zaczęli, do czego oprócz przyobiecaney od Prześ: Kommissyi za pracę nadgrody obowiązałem ich przysięgę co do następuiących

punktów

Punktow. 1° Jako wiernie wszystkie Dokumenta spisywane będą. 2° Jako żadnego niezataią. A że pokazało się, iż Proboszczowie Kollegiaty, Prowizorowie Kollegia, Administratorowie Domow, Prokuratorowie Dobr, porozbierali z Archiwum Dokumenta, tak dla informowania się o fundacyach dozorowi swoiemu powierzonych, iako też i dla windykacyi zatrzymanych często procentow. Z tey przyczyny dwiesiłem, ażeby ci wszyscy Papiery zabrane do Archiwum nazad oddali, i przysięgę złożyli iako innych nad te które oddaią u siebie niemaią; i iako niewiedzą gdzieby były. Zaczęta iednak w Archiwum robota ledwie w Jesieni Roku teraźnieyszego skończona bydź może, a przeto o Archiwum zupełnieyszą Informacyę na dalszy czas zostawić chce. Co zaś naypotrzebnieyszego iest, radziłbym ażeby Prześ: Kommissya Archiwum wyreparować kazała, i w potrzebne Szafy opatrzyła, ażeby wszystkie Przywileje i Bulle dziś mizernie konserwowane, miały swoie Puszki blaszane, w którychby odtąd lepiey zachować się mogły, ażeby szczególnym prawem na przyszłym Seymie zakazane było wynoszenie Dokumentow Autentycznych z Archiwum Akademickiego, chyba za szczególnym pozwoleniem Nayiaśnieyszego Pana. Subsellia zaś kraiowe, aby się kontentowały Extraktami; któreby Archiwista pod pieczęcią Rektora wydawał. Bez takiey ostrożności, i te Starożytności rzeczy będą exponowane na niebezpieczeństwo zaginienia, iak bywać zwykło gdy Dokumenta po rękach idą. Mowi się to o Oryginalnych Przywilejach, o innych albowiem Tranzakcyach, których pamięć w Aktach Grodzkich lub Ziemskich, albo iakich innych iest zachowana, nie tyle troskliwości mieć należy. Lubobym i w tey mierze radził, ażeby niedostatek takowy był przez Extrakty kompletowany, a odtąd w Archiwum podług Klassyfikacyi Interessow zachowany. Jako zaś spodziewać się można iż gdy nastąpi Reforma Akademii Krakowskiey Archiwum z czasem powiększać się będzie, tak życzyłbym aby zreparowane dwa osobne miało pokoie, w iednym byłyby złożone Dokumenta, i zwałoby się Archiwum prawne; w drugim Korrespondencye Akademii i rożne uczone Manuskrypta, i zwałoby się Archiwum uczone, inaczey Księgi Manuskryptow które dziś znayduią się w Bibliotece, mogą raz który iescze podpadać takowemu pokrzywdzeniu, iakowe przytrafiło się gdy w Warszawie Załuskich Biblioteka pustoszała

§ XV

§ XV

Co się tycze Biblioteki z ukontentowaniem donoszę, iż w niey znalazłem w znaczney liczbie manuskrypta, dostatecznie we wszystkich rodzaiach składaiące Bibliotekę. Tam nie tylko są interessuiące Starożytność naszę świadectwa, z którychby Historya Kraiowa poprawiona bydź mogła, ale w każdey materyi obfite Autorow Klassycznych i innych zebranie. Zaczęła Akademia regestr tych rękopisow układać, i podczas Wizyty moiey za usilnym naleganiem dzieło tak pożyteczne zupełnie dokończyła. Biblioteka albowiem Akademii Krakowskiey, żadnego niemaiąc Funduszu, niemogła bydź ani utrzymywana w porządku ani na swoie podzielona Klassy. Składali się na nię nay więcey sami Akademicy, oprócz których dwoch tylko Biskupow Krakowskich, swoie do Akademii oddali Xiążki, to iest Kardynał Oleśnicki i Zadzik Kanclerz W. Korony. Oddał także swoią Bibliotekę Przętowski Opat Gradycki. Naybardziey atoli w nowe zbogacona Xiążki przez X.a Żołędziowskiego Kanonika Krakowskiego dzisieyszego Akademii Rektora. On bowiem przeszło 300 Autorow Bibliotece darował, salę wyreparował, a nadewszystko znacznym kosztem przez lat kilka ciągnionym, regestr, i Klassyfikacyę Xiąg uczynić postarał się. Użył do tego Norbertana z Belgium rodem, ale dawność Xiąg od kilku wiekow nieruszonych, człowieka tak zdatnego o śmierć przyprawiła. Miał on sobie dodanych kilku młodych Akademikow do pomocy, którzy tyle pod nim profitowali, iż wszystkie naytrudnieysze charaktery czytać mogą. — O Bibliotece

Przy moim z Krakowa odieździe, donieśli mi Bibliotekarze że Regestr drukowanych Xiążek zupełnie iest skończony, tylko mu zbywa na porządnym przepisaniu, podług ułożoney Klassyfikacyi; że iednak miałem sobie zlecono, ażebym wszystkie inne Biblioteki, tak Domow Akademickich, iako i Kollegiow Po-Jezuickich razem połączył, przeto wstrzymałem porządne regestru spisanie zaleciwszy Bibliotekarzom ażeby wszystkie inne Xiążki z wprawionemi do tego Osobami spisawszy, i na klassy rozłożywszy, do wielkiey Biblioteki przyłączyli. Takie są Biblioteki w Kollegium Jurydycznym, w Kollegium mnieyszym, i Po-Jezuickie. Ostrzegłem iednak że duplikaty na bok odkładane bydź maią

i chyba

chyba dla osobliwości Edycyi w wielkiey Bibliotece umieścić się mogą.
Z duszy tego potrzebna iest rezolucya Prz. Kommissyi, co się ma
czynić z Duplikatami, i czyli na to osobny Reiestr ma być ułożo-
ny? Zabym radził, azeby otaxowane przez Aukcyą rozprzedać;
a zebraną iakazkolwiek kwotę pieniędzy na skupienie nowych
do Biblioteki Xiążek obrócić.
Niemogę się uwolnić, azebym Prześ. Kommissyi niedoniósł, iak
znaczna iest szkoda w Bibliotekach Po-Jezuickich; księgi po-
zostałe ze wszystkich 3 Kollegiow do S.go Piotra przeprowadzo-
ne, nie wcale nieznaczne, i bardziey się podobne do wybiorkow ia-
kiey Drukarni lub prywatnego Xięgarza, aniżeli do Biblioteki
Jezuickiey. Prawda iest że Collegium S.go Piotra niedawno
ogniem spalone, i Biblioteki swoiey od pozaru ocalić niemo-
gło, iednakowoż tam było Studium Generale Theologicum, gdzie
Młodź Jezuicka przi kończyła swoie Nauki, gdzie się do wszelkich
sposobiła funkcyi, gdzie z nabytych Nauk nayokazalsze czy-
niła popisy. W Collegium zaś S. Barbary iako in Domo Professa
znaydowała się Biblioteka osobliwości, y Manuskryptow. Pamię-
tam dosyć długie szafy na kurytarzach stoiące, o ktorych mi
mowiono, że w nich iest Archiwum, w ktorym każdego Jezui-
ty rękopisma, iakiegokolwiek gatunku były składano, i ktore
podczas oddzielenia Prowincyi na połowę rozdzielone, iedne w
Krakowie zostawiano, a drugie do Lwowa przewieziono. Nawet
i u S.go Macieia, Biblioteka była powinna koniecznie coś zna-
czyć, gdyż tam Retoryki uczono. Niewiem komu to przypisy-
wać, wiem przecię, że dotąd Jezuickich Xiążek na tandecie do-
stanie.
Kończąc niniejszą o Bibliotece relacyą zanoszę prozby Akademii
o wyznaczenie pensyi dla tych, ktorzy maią spisywać reiestra
Xiążek znaydujących się dopiero w wyliczonych Bibliotekach;
gdyż dzieło tak wielkie nieprzerwaney potrzebuie usilności, a do
niego zazytemi bywać ci, ktorzy z tego tylko żyią, że są Dyre-
ktorami Dzieci, w Krakowie zaś bardzo mało Dyrektorow-
kondycyi. Potrzebna iest także Pensya dla Bibliotekarza
i 2 naymniey Pomocnikow, ktorey Prześ. Kommissya nie-
raczy odmowić. Miałem sobie zlecono od Prześ. Kommissyi
azebym Bibliotekarza ustanowił, ale do tego przystąpić nie
chciałem, bo wkładaiąc pracą, obowiązuiąc szczegulnemi pra-
wami niemogłem upewnić czyli będzie miał za to iakową na-
grodę

nagrodę. Nadewszystko zaś konieczna potrzeba rozszerzyć Bi-
bliotekę, gdyż i teraz niewygodnie Xiążki są umieszczone,
ktorych zaś wszystkie razem w teraznieyszey Sali, wcale na to
mieysca niemasz. Dziś tylko z szczegulney o Dobro Akademii
gorliwości zatrudniaią się dozorem Biblioteki. JXX. Mu-
czarewski i JX Puranowicz obydwa Teologii Doktorowie, i ia-
kolwiek tam widzieć można porządku, ich Staranności przy-
pisać należy. Znayduie się wiele Osobliwości, ktore w Biblio-
tece Krakowskiey widzieć można, ale tych wyliczenie nadto by
było długie. Gdy Reiestr Biblioteki zakończony będzie, z
nim wraz Inwentarz podam; tu tylko nadmienię o iedney
Astronomiczney Machinie, na ktorey podług Ekliptyki pra-
ktycznie explikować się mogą Declinationes Solis et retarda-
tiones Lunae. Dzieło to, ktoremu nigdzie podobnego niewidzia-
łem, ma za Autora JmPana Stupskiego w Akademii Kra-
kowskiey Filozofii Doktora, Matematyki Professora, a te-
raz Komornika Chełmskiego, Geometrę na całą Ruś stawney.
Dochody Biblioteki, nigdy dostateczne niebyły. Do Roku 1560 O Dochodach Biblioteki
żadney niemasz Fundacyi, ktoraby obmyśliła przychod na po-
trzeby Biblioteki, iezeli się znayduią iakowe Legacye, iedynie
insze tylko z obowiązkiem zakupienia Xiążek. Dopiero pier-
wszy Benedictus a Korminzatowicz w historyi Akademickiey z
Erazmem porownany, zapisał na Fundusz Biblioteki Zł. 1500,
ktore za pozwoleniem Zygmunta Augusta dał Czynsz Magi-
stratowi Krakowskiemu. Ostrzedz tu należy że to nie są te-
raznieysze Złote ale takie z ktorych Zł 1 gr 26 warta # 1
Od tey Summy Biblioteka nic niebierze.
Roku 1666 Marcin Radymiński na Bestwince i Komorowi-
cach w Xięstwie Zatorskim zapisał Summę kapitalną # 2000 Węgier.
od ktorey Procent przez Dekreta Trybunalskie tak iest zmniey-
szony, iż dzisiay 17 Złotych tylko Biblioteka odbiera, a dobra
za Kordonem.
Roku 1671 Hieronim Olszowski Arcybiskup Gnieznieński zapisał
rocznego wyderkafu Zł. 500 od Summy kapitalney 10000
na Dobrach Rudnikach w Ziemi Wieluńskiey leżących. Złoty 1
takowego zapisu wartał dzisieyszego Zł. 1 gr 15. Biblioteka
ten Procent odbiera per medium. I te są wszystkie przycho-
dy, za ktore niewiem iak mogł pretendować Olszowski azeby
się dwoch Bibliotekarzow utrzymywało.

§ XVI

§ XVI

O Dochodach Akademii

W samym Akademii początku znaleść niemożna żadnych Intrat ktoreby Skarb powszechny składały. Cokolwiek Kazimierz W: i Władysław Jagiełło w swoich nadali Przywilejach, wszystko to ściągało się do równey Nauczycielow pensyi; z iakich zas przychodow nadzwyczayne wydatki, reparacye Domow kosztaprawne; rozsyłanie Professorow do Szkoł Akademii podległych i inne zastępowane potrzeby, wcale wiedzieć niemożna.

Dwa Tysiące Złotych od Krolowey Jadwigi Akademii Testamentem darowano, á z innemi kapitałami razem na Srzebrnsku y Kubcu lokowano, są naypierwszym Akademii Skarbu założeniem.

Kupiła potym Akademia w Roku 1486 Kamienicę na Brackiey Ulicy dziedziczną niegdys Panow z Melsztyna, a dziś Węgierską zwaną za ktorą, iako Dokumenta pokazują, dała Czerwonych Złotych 900 resztę dziedzice darowali. Intrata z tey Kamienicy szła do Skarbu powszechnego, i gdy Krolowie w Krakowie mieszkali, kamienica ta musiała swoy Procent czynić, ile gdy przy tak wielkiey Ludności była naymowana od Studentow Nacyi Węgierskiey, z kąd też i nazwisko miała. Dziś iako żadnego nieczyniąca dochodu owszem dla swoiey dawności, kilku żywiąca Mieszkańcow, przedana iest, pieniądz zaś dotychczas Akademia bez Lokacyi konserwuie.

Kardynał Maciejowski Biskup Krakowski approbuiąc Inkorporacyą Juris Patronatus Probostwa S. Floryana, nakazał, aby Proboszcz pro tempore existens 400 Złotych do Skarbu Akademii płacił.

Dziesięciny Akademii

Woyciech Jastrzębiec Biskup Krakowski od dwoch Kanonii do Akademii inkorporowanych, i od Plebanii Lubonyckiey odłączył kilka Dziesięcin na Skarb powszechny ktore czynią na Rok 3452.

Summy Akademii

Ma także Akademia niektore Summy na Dobrach Ziemskich lokowane, iako to na Srzebrnsku, i Kubcu Zł. 4300 na Rokitnie Zł. 8000, na Gołuchowie Zł. 3100, na Sosnowcach 3750 Złt.; na Jeżnicach i Karsach Zł. 1000, na części Czuprowa Zł. 1600 wszystkie te kapitały razem wzięte czynią 21,750 Złot: od ktorych przychodzi Zł. 921, bo niektory per medium, a niektory nic wcale niepłacą.

Są i inne Summy do rządu Akademii należące, od Funda-

torow

Fundatorow na pobożne Legacye dysponowane, ktorych Tabellę z potrzebną na złote redukcyą chciałem położyć, ale że szczere nowych Dokumentow po ułożeniu papierow spodziewać się mogę przeto uwiadomienie o takowey redukcyi, a z niey poznanie prawdziwey Massy Skarbu Akademickiego odkładam na ten czas gdy o Dokończeniu Akademickiego Archiwi, uwiadomienia przyniosę.

Dobra Akademii

Oszczędność pracuiących w Akademii, i ich ku dobru powszechnemu przychylność sprawiła że z pensyi wypracowane pieniądze, nazad Akademii oddawali, i tey wszystkich Dobr swoich Dziedzictwo przyznawali, kładąc tylko niektore Fundussow rozporządzenia podług Woli i upodobania swoiego. Z takowych Kapitałow zebrały się z czasem proporcyonalne Summy, na Kupienie kilku Wiosek, z ktorych Intrata na powszechne Akademii wychodzi się potrzeby, Takie są Nasiechowice, i Dziewięciele, Sągobory, i Gołcza, Sieborowice, Pielgrzymowice, i Szczodrkowice. Do wszystkich tych Akademia dostateczne wyprobowała prawo, i pokazała iak te Dobra obciążone są pobożnemi Legacyami, ktore sprawuią że Akademicka Intratę Wiosek pomienionych przez połowę prawie dzieli z ubogiemi Studentami i z Zakrystyanami wielu Kościołow.

Intrata

Z Regestrow Prokuratora R.u 1776 pokazało się iż Akademia miała Intraty Zł: 33,173 ktora na dwie dzieli się części. Jedna Massy, i ta iest własciwa Skarbu powszechnego, Druga Pensyi i ta tylko iest pod Dozorem Akademii. Massa ma 20,430 Złt.; i z tych pieniędzy opłacaią się niektore Anniwersarze za Krolow Polskich, reparuią się Domy i Kollegia Akademickie, utrzymuią się wydatki prawne i Extraordynaryine. Rok ostatni kosztował Akademię Złt. 5686 a przeto w Massie zostało Złt. 14,733 te rozdzielane bywaią na wszystkich Professorow Universitatem składaiących, ktorych iest przeszło 40, i to szczere pewna część odciąga się do Skarbu pro Casu (iak mowią) na nieprzewidziane Akademii potrzeby. Takowy rozdział nazywaią Akademicy Konsolacyą pro Agno Paschali dla tego że niewchodzi w Pensyę rowne Professorom wyznaczone, i że ostatnich dni Marca rozdawany bywa. Intrata Pensyi w Roku iako wyżey miała przychodu Złt: 12,572 z niey wydatek wynosił 12,363 Złt. Zostało się na Rok przyszły przy Prokuratorze Złt. 209. Te są ogulne Akademii

Dochody

Przyczyny upadku Akademii

§ XVII

Należałoby teraz mówić o Historyi Akademii Krakowskiey ale nieest czas abym z raportu czynił Dyssertacyę historyczną. Kommissya Edukacyjna, szczegulnie złożona iest z Męzow któ rym to cokolwiek w Starożytności Polskiey bydz może sławnego dostatecznie iest znaiome. Akademia Krakowska iest to Dzieło Kazimierza W^go^, i dosyć aby się na nię z poszanowaniem zapatrywać. Winnismy Jey te wszystkie Swiatła, ktore honor czynią historyi naszey w Wieku 15^tym^ i 16^tym^ Upadek nauk między wielu innemi przyczynami przypisać należy i temu, że my na Nauczycielach Akademii Krakowskiey przestać niechcieli; ale wdzieraiące się do uczenia młodzi Polskiey Zakony, nad Akademią przekładali. Dostarczała niegdy Akademia Nauczycielow do wszystkich szkoł Krolestwa Polskiego, ktore potym jak świadczy Historya Jezuitom oddane były, z czego zaszczepiła się wzaiemna między uczonemi kłotnia, a nauki wypadłszy z pod dozoru prawney Jurysdykcyi, zaczęły być partykularnych zgromadzeń handlem. Powszechny to był niezmaiącym Akademii zwyczay, albo nię dla Kalendarzy gardzić, albo dla kłotni z Jezuitami potępiać. Zwyczay ten wszyscy powierzchownie o rzeczach sądzący, za sprawiedliwy utrzymywali; niko iednak o prawdę troskliwym niebył, a przecież im mniey Partyzantow Jezuickich, następnie po nas wieki liczyć będą, tym więcey chwały w Interesie Akademii odkryć potrafią, bo to iest wszystkich ktorym się dostaie niewinnie cierpieć.

Upadek Intrat Akademii przyznać powinniśmy Administracyi Kraiowey, za ktorym koniecznie nauki upaść musiały. Niepostrzegł tego rząd Polski, szczegolniey po zgasłey Familii Jagiellonskiey nigdy się tym niezatrudniał: (Że Nauczyciele Zakonni tytułem pobożności dzywotelno ulochami mieli za konieczną potrzebę, wprowadzić odmienny uczenia sposob, ktoremby dawny i w całym narodzie uczęty mogli dyskredytować. Był to Interes wszystkich w Europie Zakonow w Wieku 16^tym^ do nauk użytych, iako to poznać można i w odmianie Stylu, juz przedtym dobrego i w zawiłości Grammatyki do Języka Łacinskiego używanych. Dway Zawadzcy, (iedem z nich był Prowincyałem u Piarow w Wieku 17^tym^) naypierwsi wprowadzili Styl zepsuty do Kraiu naszego, poszli za nim Jezuici, ~~poszli za nim Akademicy~~. Gdyby iednak Akademia Krakowska niebyła prześladowana od Jezuitow, gdyby w nieprzestanney przez 2 wieki z tym Zakonem nierostawała kłotni, czoby iey przeszkodzić mogło i do utrzymania w dobrym stanie tych nauk, w ktorych przez dwa Wieki zbierała sławę, i do wynaleziemia wielu nowych ktore poźniey odkryto.

i wada nauki z czasem stała się potrzebną przyjęli ją więc i Akademicy. Godny od uczonych wdzięczności Stanisław Konarski poprawił Retorykę w Polszcze poszli za nim Jezuici poszli za nimi Akademicy.

W czasiech owych gdzie Akademia sama tylko naukami w Polszcze rządziła, napełniła historyę Kościelną pamięcią Swięty, założyła Epokę nieuwątpliwey Historyi, Krolestwa Polskiego słynęła dobrą w Łacinskim Języku wymową, wyborną w Greckim i Łacinskim Poetyką, kwitnęła w niey nauka Lekarska, a wiadomości Botaniczne zaszły aż do pospolstwa. Szkoła Matematyczna we wszystkich swoich częściach, tak się stała powszechną, że dziś nawet o dobroci Jey zaswiadczyć mogą. Nieśmiertelny dla wynalazku swego Mikołay Kopernik niepodeyrzanym iest świadectwem, iako tu Akademia ducha miała twoniącego, i nieprzestawała nigdy na tych naukach ktore od przeszłości miała sobie zostawione. Przywiązanie zaś do Perypatetyczney Szkoły, Zakonnym Uczonym przypisać należy. Utrzymywali oni że na pognębienie błędow Lutra, Logika Arystotelesa iest koniecznie potrzebna, i że sam Luter miał kiedyś powiedzieć, iż dosyć mu było do wywrocenia Kościoła Logikę Arystotelesa wywrocić. W tym uprzedzeniu po Koncylium Trydenckim wszystkie zostały Akademie, gdy tym czasem oderzepione od Kościoła Rzymskiego wolności filozofowania, ani przez Koncylia ani przez Bullę Sądowney niemaiąc, nasze w wynalazkach Filozoficznych uprzedziły. Mowiąc zaś o Akademii Krakowskiey, wyznać trzeba że ta oprocz powszechnych Akademiom Katolickim przeszkod więcey szczegulnych miała. Na mieysce Akademikow wezwano Zakonnikow do edukowania Młodzi Szlacheckiey. Akademia ze Szkoły powszechney Krolestwa stała się Szkołą iedneyo Woiewodztwa. Wychodzący ze Szkoł Zakonnych nietylko na Akademikow ale i na wszystkie ich Interessa zapatrywali się z pogardą, pozato zatym że dochodzący swoich Intrat Akademicy ani na Seymie wsparcia, ani w sądach nieznaydywali Sprawiedliwości. Summy ich Oryginalne na te-

zarnieyszą

teraznieyszą zredukowano monetę, procenta per medium przysądzano, przeto dochody które w samych nawet początkach były mierne, stały się potym do wyzywienia nawet niepodobne, musiało zatym nastąpić zmnieyszenie się Osób godnych w Akademii, które dla Talentów swoich dostateczney nie mieły nagrody, a więc i upadek nauk nastąpić musiał.

Niechże teraz każdy na pamięć wyśmiewaiący Akademią porzuca satyryą o niey powieść, z sprawiedliwemi upadku iey przyczynami, a gdy znaydzie że upadek Akademii, skutkiem iest upośledzenia Obywatelskiego, i zaniedbania Administracyi Kraiowey, śmiech swoy w smutne zamieni westchnienie, im więcey bowiem z tey obojętności różności myślenia w Obywatelach dostrzeże, tym oczywistsze upadku Kraiowego wypłędzi skutki.

§ XVIII

Stan teraznieyszy Akademii

Stan teraznieyszy Akademii, lubo nam ze wszech miar oczywisty iey pokazuie upadek, kiedy iednak sprawiedliwie o rzeczach sądzący, niemożę mieć iey za zgromadzenie z gruntu nieużyteczne. Znaiwna nam niestatość spraw Ludzkich, i na Akademii widzieć się daie, nieiest przecięż wadą Akademików, że opuszczona od Rządu Kraiowego w 400 Lat upadła, tak właśnie iak że iey przed czterema wiekami nigdy w Polszcze niebyło. Dać przecięż mogę to sprawiedliwe o Akademii świadectwo, żem w niey znalazł Nauczycielów do Szkół Woiewodzkich tak zdatnych, iż z niemi innych (iak z wizyty moiey i raportów Szkół rożnych widzieć mogę) zrównać niepodobna. ——

Lecz abym daleko od mego nieodstąpił zamierzenia, z Ogólney Akademii wracam do Urzędu Wizytatora, i iuż w szczególności o wszystkich Szkołach uwiadomienie przynoszę, a naprzód o Facultate Philosophica.

Facultas Philosophica

§ XIX

Zaczynam o Szkole Filozofii, iako o tey, która wszystkich innych iest naypierwszym gruntem. Ta Szkoła ieden ma początek z Akademią całą. Kazimierz W. w Przywileiu swoim dla dwoch Nauczycielów Fizyki daiących, wyznacza grzywien 40, to iest każdemu z nich grzywien 20 et Magistro Artium grzywien 10 i Szkołę P. Maryi; słowa albowiem Przywileiu są następuiące, „Duoby vero Magistris le

gentibus

„legentibus Physicam ordinamus Salarium 20 Marcarum cuilibet „annuatim et Magistro in Artibus damus Scholam B. Virginis „Mariæ et 10 marcas reditus apponimus eidem. Quæ quidem Sala„ria ex nunc in nostra Suppa Salis in Wieliczka deputamus, ita „quod noster Supparius Doctoribus et Magistris sequentibus in „quatuor temporibus prædicta Salaria Cracoviam præsentare teneatur.

Kazimierz W. iednego tylko Profesora Filozofii funduie

Z przytoczonego Przywileiu pokazuie się iż Kazimierz W. chciał mieć trzech Nauczycielów Filozofii, którym i pensye wyznaczył, a lubo niektórzy Professorów Fizyki za nauczycielów Medycyny niebez przyczyny kładą, bo owego wieku Fizykami Doktorów nazywano, iak dotąd wziętość w Języku niemieckim okazuie, wątpić przecięż niemożna, że przynaymniey Magister Artium pierwszym będzie Nauczycielem poczynaiącey się za Kazimierza Szkoły Filozofów, iże gdy wyraźnie w swoim Przywileiu mowi — „Scholas debitas ex nunc ordinamus, pro Jure Ca„nonico et Civili medicinis et Artibus Liberalibus. ——

Władysław Jagiełło 4 Profesorów Facultati Philosophicæ przyczynił

Władysław Jagiełło znaiąc dobrze iż między innemi Szkołami Filozofia naypierwszey iest wagi i na niey wszystkie inne zasadzać się powinny, 100 Grzywien dla 4 Królewskich Professorów naznaczył, które dawniey Szkole Teologów nadane były, eryygowana albowiem od Władysława Facultas Theologica na Grzywnach, przeniesiona potym była na dochody Kollegiaty S. Floryana, i tym sposobem grzywny pomienione dostały się Facultati Philosophicæ iako mowi Przywiley — „Doctoribus et Magistris ac Collegiatis Studii ejus„dem Cracoviensis, qui fundamenta doctrinarum in eodem Stu„dio debent erigere (mowi de Facultate Philosophica) de 100 „marcis numeri Polonicalis ratione Salarii Anno quolibet anim„advertimus; quas in Thelonio nostro Cracoviensi deputamus. —

Oprocz 100 Grzywien Władysława Jagiełły, i 10 Kazimierza W. Facultas Philosophica innych w oryginalney Erekcyi niema dochodow. Z tych pierwsze przez zakordonowanie Szyb Wielickich zupełnie odpadły, drugie na miedziane zredukowane Grzywny czynią Szkole Filozofów 160 Zł które ze Cła Królewskiego odbiera.

Gabryel Przemankowski dwoch Professorow przyczynił.

Pozniejsze Facultatis Philosophicæ dotacye nastąpiły zod tracenia pewney części dochodów, od tych Beneficiów które Akademii dla zasłużonych i wypracowanych są nadane, iako to Proboszcz Przemyślowski obligowany iest dawać z

Swoiey

Swoiey Plebanii 1000 Złł. Koreryński Złł. 500, a Proboszcz S^{to} Floryana Złł. 400, Prorowiki 150 Złł.

Gabryel Premenkowski Władysławskim zwany, między różnemi Legacyami dla Akademii poczynionemi z Summy 5000 Złł. na Jzbicy przez niego lokowaney chciał także dwóch Nauczycielów in Facultate Philosophica przyczynić, i dla każdego z nich 400 Złł. wyznaczył, które za Lat 13 są zatrzymane.

Tylicki Biskup krakowski iednego do dawania Retoryki Professora fundował.

Tylicki Biskup Krakowski dał Akademii 10000 Złł, za które z przyłączonemi innemi Kapitałami, kupiła Akademia Sczeborowice i Bielgrzymowice, Prowizya od tych pieniędzy po 5 od 100 rachowana, miała służyć dla Nauczyciela Retoryki który od Imienia Fundatora nazywa się Orator Tylicianus. Powinność Jego iest czytać publicznie Cycerona de Oratore. Te są wszystkie Facultatis Philosophicae dotacye, które do dawney nawet zredukowane monety, 8 Professorów wyżywić by niemogły, tym bardziey gdy Akademia teraz odbiera ie podług ostatniey Złł Kurrencyi, które więcey nieczynią na Rok iaktylko Złł 2610 nierachuiąc w to 800 Złł z fundacyi Premenkowskiego na Jzbicy od Lat 13 zatrzymanych. Dostrzegli tego niedostatku w Akademii Biskupi Polscy na Synodzie Piotrkowskim zgromadzeni i nietylko obowiązali się ubogie Jey wspomódz dochody, ale nawet Króla uprasza o przyczynienie nowych dla Akademii Intrat, iako o tym czytać można in Synodo Petricoviana pag: 263 i w Przywileiu Zygmunta Augusta w którym inkorporuiąc trzy dla Akademii Plebanie za pobudkę kładzie, iż Samuel Maciejowski Biskup Krakowski upomina Go o mniernym Intrat Stanie dla Nauczycielów Akademii wyznaczonych „— Cum praeterea ad eam rem nos „quidem curandam Rndus in Xto Pater Samuel Maciejowski „Episcopus Cracoviensis et Regni nostri Cancellarius, hortari et „monere non desinat—.

W czasach owych gdy Akademia w naywyższym była doskonałości Stanie, gdzie sam Geniusz i ochota Polaków, zachęcały ich do prac uczonych prac Akademickich, gdzie dla wysłużonych w Akademii Rząd Kraiowy pierwsze w Królestwie obmyślał nadgrody, iuż intraty iey miano za niedostateczne cóż mówię. gdy to od Zwierzchności Kraiowey wspierane być przestały, ubóstwo za tym Akademików naybarziey odkryć się musiało, gdy opuszczeni od nadziei Wielkiego Swiata, która naybogatsze Obywatelów dochody wspaniałości pochłonąć

może

może, i przestać musieli na tym, co im Fundatorów hoiność oświadczała.

§ .XX

Fundacya na Szkołę Matematyczną

Przybywały ad Facultatem Philosophicam nowe Fundacye ale zawsze niedostateczne, i nowe przynoszące obowiązki.

Roku 1456 Mateusz Miechowita zapisał na Dobra Piotrkowice Czerwonych Złł. Węgierskich 300 od których Census reemptionalis 12 grzywien na Rok miał czynić teraz Akademia odbiera Złł. 19

Roku 1631 Adam Strzałkowski Szlachcic z Woiewództwa Krakowskiego lokował na Kamienicy w Krakowie Złł 725 od których należało się Grzywien 40 za co teraz Akademia odbiera 49 Złł gr 18, tę fundacyą był uczynił na Geometryą Praktyczną, ażeby uboga Szlachta na Komorników doskonalić się mogła.

Roku 1683 Jan Brożek Medycyny Doktor, lokował na Dobrach Goleniowy Summę Złł 3000, ta roku 1715 przeniesiona na Dobra Wilczkowice, od którey teraz przychodzi Czynszu Złł. 105

4. Professorów Matematyki.

Te 3 Fundacye całą Szkoły Matematyczney składaią Fundacyą, za którą Akademicy utrzymuią 4 Professorów dla dawania Całego Kursu Matematyki, na 4 podzielonego Części Pierwszy daie Arithmeticam Logisticam et Decimalem, Geometriam Theoreticam, Trigonometriam Planam et Sphaericam ac Algebram. Drugi daie Mechanikę Statykę, Hydrostatykę, Aerometryą, i Hydraulikę, Trzeci Optykę, Perspektywę, Dyoptrykę, Astronomią Sphaeryczną, i Theoryczną. Czwarty Geografią, Hydrografią, Chronologią, Gnomonikę, Architekturę Cywilną i Militarną.

Oprócz tych osobny Professor na Geometryą praktyczną.

Oprócz całego Kursu matematyki, podług myśli Strzałkowskiego daie osobno się Geometrya praktyczna, osobno także i przez innego Professora Tabulae Supputandorum motuum Caelestium dawane bywaią.

Należy tu dać sprawiedliwe Swiadectwo Szkole Matematyczney iż tym częściom które pomiędzy siebie rozdzielaią należycie Professorowie, zadosyć czynią, Zbywa Im na Obserwatorium i dla tego Obserwacyi Astronomicznych czynić niemogą, a zatym żadnego niewidziemy pisma, któreby dało Swiadectwo o zdatności nauczycielów.

- JX Znaczeński żadnym niewsławiony pismem gruntowne

iest

iest biegły w Algebrze i wszystkich matematycznych supputacyach. Geometrow zas w Akademii obfita iest liczba, i do kazdey inney Matematyki częsci zdatną Osobę znaleść można. Szczęśliwi tedy Professorowie intratę Szkoły Matematyczney pomiędzy siebie dzielą, ktorym nigdy tyle przypaść niemoze, azeby za pracę swoię sprawiedliwie nadgrodzonemi były; pracuią tylko tym końcem zeby się doczekali albo Kanonii Krakowskiey, albo Probostwa S-go Floryana, co iest nayważnieyszą dla zasłuzonych w Akademii nadgrodą. Z tąd widzieć można wielu Professorow, ktory cały wiek na Filozofii i Matematyce strawiwszy, udaią się na starość ad Facultatem Theologicam lub Juridicam, końcem otrzymania rzeczonych Beneficiow, ktore dla przychodzącego in Gremium Akademika tak są niepewne ~~dobre~~ iak liczba ieden do czterdziestu. niepodobna.

§ XXI

Podział Professorow Facultatis Philosoph.

Mowię dla przychodzącego in Gremium, gdyz Akademikow in Facultate Philosophica dwa są gatunki, iedni in Corpore drudzy extra Corpus Universitatis będący. Akademicy in Corpore na dwie dzielą się częsci, to iest na Kollegow większych i mnieyszych. Kollegowie więksi od Kollegium większego swoie nazwisko biorą, ktore Władysław Jagiełło zakupiwszy na Ulicy S. Anny dom Kuncerz zwany, dla przeprowadzonych z Kazimierza do Krakowa Nauczycielow w Roku 1400 wystawił, i dla wszystkich Professorow Akademii nadał, między ktoremi 4 Doktorow Filozofii od siebie fundowanych umieścił, a ze potym dla Szkoły Prawney, osobny na Grodzkiey Ulicy Dom był zakupiony, więc przybywaiącey ad Facultatem Philosophicam z poznieyszych Fundacyi Nauczyciele in Collegio Majori umieszczeni byli i więcey ich 8 znayduie się.

Collegium większe

§ XXII

Kollegium mnieysze

Dla powiększaiącey się iednak Doktorow Facultatis Philosophicae Liczby Akademia nowe załozyła Collegium, iako o tym in Libro Conclusionum Universitatis sub A-o 1449 die 8 8bris widzieć można, a w Roku 1475 poprzedzaiącą uchwałę swoią uskuteczniła, gdyz Bursę Divitum, Collegium minus dla Professorow Facultatis Philosophicae erygowała, przepisawszy im prawa i oddzielnemi osobne dla nich Intraty. Co wszystko Sixtus IV w Roku 1478 panowania swego Roku 7 approbował, a potym Leon X nową potwierdził Bullą.

To Collegium

To Collegium iuz by było dla swey dawności upadło, gdyby go Jmci X. Chrzanowski Teologii Doktor Kollegiaty S-o Floryana Proboszcz kosztem swoim od Fundamentow niepodniosł. Co w Roku 1765 wykonał, swiezy daiąc dowod, iakim sposobem obracaią Akademicy przez oszczędność zebrane pieniądze.

§ XXIII.

W kollegium mnieyszym Professorow 14.

Kollegow mnieyszych iest 14, oprocz dwoch wszyscy maią z Altaryi czyli ex Beneficiis Simplicibus swoie dochody, ale ze te fundacye dawne grzywnami i Złotemi Węgierskiemi uposazone do tak nikczemnego przyszły teraz Stanu, ze Kollegi mnieysi niemaią zadnego innego zysku, oprocz pomieszkania, i barzo ubogiego Stołu, ktorego iezeli Kollega przyiąć niechce kontentowany iest za Stoł i Stancyą Zło 300 Wszyscy z nich maią obowiązek dawać publiczne Lekcye, a kazda Lekcya ma osobny swoy dochod do prebend przyłączony.

Professia Jastrzembecciana

Pierwsza Professya Jastrzembecciana w Roku 1404 fundowana na Prebendzie S-o Woyciecha w rynku, uposazona iest z Dziesięcinami ktore czynią do Roku Zło 202 i czynszem z Kamienicy ktory wynosi na Rok 117 Zło gr 24. Dziesięciny wszystkie Professor pieniędzmi odbiera, niepokazał iednak na to zadney Kompozycyi, iako i na prowizye z Kamienice odbierane, do statecznych iszcze niema Dokumentow, ktore może za wtorem Archiwi wynalezione będą.

Professia Szefleroviana

Druga Professio Szefleroviana Roku 1433 Jan Szefler Kanonik Ratysboński, i Dorota krewna iego po mężu Jegerdorfie Obywatelu Krakowskim pozostała Wdowa na Altaryą w Kościele WW. SS. lokowała Summę 200 Grzywien Czeskich groszy na Dobrach Spytkowice w Xięstwie Oswięcimskim lezących, u Kazimierza i Małgorzaty Xiąząt Zatorskich, z prowizyą 20 Grzywien takiejze monety od niey pochodzącą, ten zapis obowiązali się raz na zawsze Mieszczanie płacić, lecz teraz nic z niego Akademia nieodbiera.

Professia Nowkomiana

Trzecia Professio Nowkomiana ta w R-u 1440 przez Nowkoma Prebendarza S-o Woyciecha, naypierw na Ołtarzu S-o Alexego w Kościele katedralnym fundowana, do ktorego przyłączona miała Kamienicę na Ulicy Grodzkiey będącą Zenwi-kapsta zwaną, ktora to Kamienica dla wielu przyczyn od pomienionego Ołtarza odpadła, i przez Tomickiego Biskupa Krakowskiego Kapitule darowana była, do

mieki

Pomieni zaś rozporządził, ażeby z Czynszu rocznego 17 Grzywien na Kamienicy Abraamowskiey zapisanego odbierał Professor Grzywien 13 ale teraz nie Grzywny lecz tylko odbiera Złł 17 gr 15

Professia Marylowa — Czwarta Professio Marylowiana Fundatorka iey naypierwsza była Marylowska w Roku 1440 Professia ta uposażona od niey Summą 200 Grzywien Czeskich Groszy szerokich; z ktorey Professor miał odbierać 12 Grzywien teyże monety, ale iak przedtym tak i teraz ni niebierze, ponieważ Magistrowie, Doktorowie, i Kanonicy S. Floryana Summę tę po między siebie podzielili. Po upadłey pierwszey, uczyniona była druga Fundacya przez Exekutorow Testamentu Jana de Dombrowka Prawa Doktora, Kanonika Katedralnego Krakowskiego ktory na Dobrach Żarnowice dziedzicznych Braci Katarzyny Gregorowskiey lokowali Summę Kapitalną Złł Węgierskich 200 od tey procent zapisany czynił na Rok Grzywien 6 lecz zamiast Grzywien odbiera tylko Akademia Złł. 39 gr 18. Roku 1487 Exekutorowie pomienionego Jana de Dombrowka Summę Złł Węgierskich 100 lokowali na Kamienicy Treplowska zwaney w Olkuszu mieście, od ktorey procent zapisany po Grzywien 3 Ta Summa przeniesiona była w Roku 1546 na Dobra Czaple dziedziczne Jakuba Trepki, Z tey atoli fundacyi wiele brał, i dotąd bierze Professor, kollegium dostatecznie niepokazało. Nakoniec w R. 1620 powiększył tey dochody Professyi Łukasz Samuel Przyrowski, lokuiąc na Kamienicy Molerowska zwaney na Kazimierzu pod Krakowem na Ulicy Żydowskiey będącey Złł 100 z procentem rocznym Złł 6.

Professia Zaborowiana — Piąta Professya Zaborowiana R. 1445 Dnia 7 Obris Jakob de Zaborowice O.P.D. Kanonik Katedry Krakowskiey Zakupiwszy połowę Wsi Zdzina za 28 Grzywien od Piotra Szafranca Podkomorzego Krakowskiego; przez Zbigniewa Biskupa Krakowskiego do Ołtarza SS. Jakoba i Judy Apostołow w Kościele Katedralnym Wieś pomienioną inkorporował, prawo prezentowania takowego Altarysty loci Ordinario zostawuiąc. Professor tey Fundacyi ma przychod od kmieci i innych w tey Wsi osiadłych od ktorych Czynsz i Zboże czyni mu Złł. 500

Professia Astrologica — Szosta Professio Astrologica, tey naypierwszym Fundato

rem

Fundatorem iest w Roku 1450 Marcin z Przemysla zwany Krol, ktory iakę fundacyę uczynił i gdzieby ią lokował niemasz żadnego wspomnienia, w dalszych atoli czasach pomnożona iest od Fundatorow w swoich dochodach. R. 1508 Maciey de Miechow, lokował na przychodach miasta Krakowa Złł Węgierskich 400 od ktorych procent zapisany 18 Grzywien na rok czynił, ten teraz tylko odbiera się Złł 8. Roku 1638 powiększył dochody tey Professyi Sylwester Regulski, zapisuiąc Summę Złł 600 z procentem rocznym Złł 30 na Kamienicy Alanscowska, potym Winklerowska, teraz Łukaszewiczowska zwaney, ale Akademia od R. 1753 nic niebierze. Roku 1660 Jan Rezner medycyny Doktor lokował Summę Złł 1800 od ktorey procent przychodzący czyni Złł 90 na Kamienicy Jana Czynka w rynku Przemyskim, na folwarku za rzeką Sanem leżącym, i Cegielni za Bramą Lwowską wystawioney, lecz z tego zapisu od dawności Akademia nic nie bierze. Jest oprocz tego przyłączony Ołtarz pod tytułem S. Bartłomieia, w Kościele Katedralnym Krakowskim Fundacyi Szafraniekiey, ktorego intrata dawna była z połowy Wsi Zagnowice, zamykaiącey w sobie 6 Łanow Kmiecych i Karczmę. Tę połowę Gaspar Cylindrinus uczyniwszy ugodę z pierwszym Altarystą tegoż Samego Ołtarza, przedał mu za Złł 800 z ktorey Summy 400 Złł lokował na Części Kamienicy Orzechowiczowey Wdowy na Ulicy Grodzkiey będącey z procentem Złł 24 Druga zaś połowę to iest Złł 400 pomieniony Professor zapisał na Gorzycowskiey Kamienicy z procentem Złł 24 na Ulicy Gościnney, lecz z tych Summ Akademia od niepamiętnego czasu nic nie odbiera.

Siodma Professio Brzeznicciana Oprocz imienia Fundatora tey Professyi M. Mikołaia de Brzeznica w Bulli Syxtusa wyrażonego, ani o początkowym fundacyi czasie, ani o ułożeniu Fundacyi kollegium dostatecznie nie informowało, namieniona tylko że ta Fundacya przyłączona tylko do Stołu Kollegow, i Summa grzywien 270 na Wsi Marcinkowicach, Młynie, Jatkach, i na innych przychodach miasta Wieliczki za pozwoleniem Zygmunta Krola przez M. Marcina Lezynskiego R. 1512 z procentem rocznym 11 Grzywien lokowana dotąd z ktorey nie — Professia Brzezniciana

ruszona

niesiona mieysca, płacono z niey corocznie Złł 17 gr 18 które po
Zakordonowaniu upadły.

Professia Kobylinana

Ósma Professio Kobylinianal Ta professya fundowana
przez M. Kobylińskiego Prawa Doktora, kanonika katedry
Krakowskiey R[u] 1466 ma Ołtarz pod tytułem Bożego Ciała
w kościele Olkuskim, który niegdyś był w Possessyi Kolle-
gów większych. Wizyta atoli Maciejowskiego Biskupa Krakow.
pokazuie, iż przed Rokiem 1603 posiadali go mnieysi
Kollegi. Zapis pocztkowy tego Ołtarza był Summa ##
Węgierskich 450. R[u] 1466 na Dobrach Stołu Biskupiego
Jangrot zwanych z procentem rocznym grzywien 15 ku-
lowania. Potym Summa pomieniona przeniesiona w
R[u] 1485 na Szyby Bocheńskie z procentem tylko grzywien
14. za które Kollegi odbierali Złł 22 gr 12 teraz zaś po
Zakordonowaniu nie odbiera.

Professia Dąbrowskiana

Dziewiąta Professio Dombrowskiana. Fundowana od M.
Jana a Dombrowka, na Ołtarz Przemienia Pańskiego
w Kościele S[o] Floryana który zapis początkowy był, nay-
przód w R[u] 1470 od Summy Kapitalney Złł Węgierskich
600 lokowaney na mieście Olkuszu, procent roczny 12 Grzy-
wien na części Wóytowstwa w tym mieście zapisany. Powtó-
re R[u] 1472 Summa Kapitalna Złł Węgierskich 300 od
którey procent roczny grzywien 10 na Stradomiu Przed-
mieściu pod Krakowem będącym za pozwoleniem Kazi-
mierza Króla zapisany, z którego zamiast Grzywien
odbierała Złł 10. Roku 1477 raz sama fundacya powięk-
szona iest, przez tychże Exekutorów, którzy na Szybach
Bocheńskich i Wielickich lokowali roczny procent 17 Grzy-
wien od Summy Kapitalney # Węgierskich 600 ale ten
po Zakordonowaniu odpadł. Cały fundusz dzielił się na
2 Altarystów i dwie osobne utrzymywał Professye, z któ-
rych druga iest następuiąca.

Professia Sobniesiana

Dziesiąta Professio Sobniesiana. Uposażenie tey Professyi
było na Bursie zwaney Divitum od Jnnera Akademii
Rektora w Roku 1409 dla Kawalerów i Nacyi Czeskiey
założoney, na którey założenie Sobnesius zwany dał
Summę i na niey Professionem Astronomicam fundował
gdy zaś Bursa Divitum na Collegium minus przeniesio-
na była, fundusz Sobnevii zupełnie upadł i professya

od niego

od niego fundowane dzieliła, iakim wyżey powiedział docho-
dy Professionis Dąbrosiana.

Professia Stawoviana

Jedenasta Professio Stawoviana z Legacyi Mikołaia de
Staw Teologii Doktora przez Exekutorów iego razem z Ołta-
rzem S[o] Tomasza w Kościele katedralnym była fundowana.
Zapis iey początkowy za pozwoleniem Kazimierza Króla na
Szybach Wielickich był lokowany, który z woli Biskupa Kra-
kowskiego Maciejowskiego Wikaryuszom katedralnym był
oddany, z obowiązkiem płacenia co rok do Collegium #2
Odbierał Professor od nich do roku 1645 czasem po 15 czasem
po 12 Złł, ale od tego czasu Akademii nic z tey Professyi
nieprzychodzi.

Professia Rudoviana

Dwunasta Professio Rudoviana Z Legacyi Rudowskiego Oby-
watela Krakowskiego przez Exekutorów Testamentu Jego ra-
zem z Ołtarzem Krucyfixu w Kościele P. Maryi co nypłu
wystawionym i do tey Professyi inkorporowanym w R[u] 1501
fundowana, a przez Kardynała Fryderyka Arcybiskupa
Gnieznieńskiego Prymasa i Biskupa Krakowskiego approbo-
wana, iż nowa fundacyę do wspomnionego Ołtarza przez nie-
go przyłączoną R[u] 1502 powiększona. Zapis iey począthko-
wy był Summa Kapitalna # Węgierskich 500 na mieście
Krakowie z procentem rocznym 14[u] Grzywien, i denarów 40
na każdą Grzywnę 8 groszy rachuiąc. Ta Summa przeniesiona
na Szyby Wielickie czyniła grzywien 40 dalej Złł 22 gr 12,
teraz po Zakordonowaniu zapadła.

Professia Kobylniana

Trzynasta Professio Kobylniana R[u] 1490 Maciey de Kobylna
Prawa Doktor na fundacyą tey Professyi inkorporuiąc do niey
Ołtarz w Kościele S. Anny pod tytułem S[o] Donata a te-
raz Sebastyana lokował za pozwoleniem Kazimierza Króla
na Cechu Szewskim # 500 z procentem Grzywien 14[u] R[u]
1492. Ta fundacya po śmierci Fundatora przez Exekuto-
rów Testamentu iego do skutku przywiedziona i razem z
Ołtarzem do niey inkorporowanym przez Fryderyka Biskupa
Krakowskiego R[u] 1491 potwierdzona została Potym R[u] 1512
powiększyli dochody pomienioney Professyi, MM: Stanisław
Biel z nowego Miasta Kustosz, i Jan z Pyzdr Kanonik S[o]
Floryana Teologii Doktorowie, lokuiąc Summę Grzywien
427 na Dobrach Olszyny, Otpiny, Surzyny i Świątrany będą-
cych w possessyi Mikołaia Jordana z Zakliczyna z pro

centem

z procentem rocznym grzywien 16tu na pomienionych Dobrach za pozwoleniem Zygmunta Krola zapisanym. Z ktorego ta-pisu iuż od dawnosci Altarysta nic nieodbiera.

Professia Fundi Kanonii de Rhenis.

Czternasta Professio iest Kanonia Sto Floryana Fundi de Rhenis. Do tey Professyi Otarz Bozego Ciała w Sto Floryana Kosciele przez Kapitułę tegoz Kosciola przyłączony. Zapis począthowy był na tychże Dobrach, na ktorych i Fundacya Brzeznicciana to iest na Wsi Marcinkowicach, Młynie, iatkach, i innych przychodach miasta Wieliczki, za pozwoleniem Zygmunta Krola lokowana Summa 90 Grzywien z procentem rocznym 4 grzywien, z ktorey z racyi Professora fundacyi Brzeznicciana brał posiadaiący tę professyą Złł. 6 gr 12 lecz ta po zakordonowaniu odpadła.

Te 14 Professyi maią Kapitału w Grzywnach 700 w Złotych Węgierskich 3650 w Złł Polskich 300.

§ XXIV

Intraty Stołu Collegii minoris i ogulnie totius Facultatis.

Oprocz tego ma Collegium mnieysze Intratę Stołu, ktora z wielorakich składa się fundacyi, azebym iednak Prześw. Kommissyi nienudził wyliczaniem zapisow ułozyłem generalną Tabellę maiątku i dochodu Facultatis Philosophicæ, gdzie też i intratę Stołu Collegii Minoris przyłączyłem. Tablica ta ze wszystkim iest podobna do pierwszey, w ktorey umieściłem dawne Szłot Nowodworskich Summy. Uprzedzić iednak winienem tey redukcyą ile ciemnosc Wiekow od nas odległych pozwała, co iednak w tey mierze napisałem, to wyprobowane być może, albo przez Konstytucye i Statuta, albo przez autentyczne Tranzakcye, albo przez rachunki Menniczne i Skarbu Koronnego, albo przez Regestra partykularnych Zeznań dzien, albo na ostatek przez istotny monety zachowaney walor. Wiele także oswiecić mogą w tey mierze rachunki Szyb Wielickich a nadewszystko Judicata Trybunału Piotrkowskiego i Lubelskiego.

Intrata ogólna Facultatis Philosophicae.

Z tey Tablicy pokazuie się że Facultas Philosophica miała wszystkich Kapitałów na teraznieyszą zredukowanych monetę Złł dzisieyszych 285,526. od których podług zapisu brać była powinna złł teraznieyszych 25568 gr 9 lecz ponieważ wiele iest zatrymanych i wiele upadłych a od reszty w proporcyą dzisieyszey monety per medium zwyczayne odbiera: przeto też dzisieysza Facultatis Philosophicae intrata, nie czyni więcey iak tylko złł 6531 gr 10. Z tego przychodu Stoł i pensyą maią 27 Professorów zwani interni, i tyleż innych Konsolacyą Margaritales rzeczoną, którzy są Extra Corpus Universitatis.

§ XXV

Professorowie Filozofii externi zwani.

Jest i drugie Collegium mnieysze Artystarum, w którym 8 naystarszych Filozofów razem z Teologami są umieszczeni; ale ponieważ ci raczey formuią Seminarium Professorów Teologii, przeto o tym Collegium mówić będę w raporcie de Facultate Theologica, teraz tylko żądałbym aby Prześ: Kommissya zastanowić się raczyła nietylko nad Stanem Intrat Facultatis Philosophicae ale i nad rządem oneyże.

Facultas Philosophica dostarczała Professorów do wszystkich Szkół Królestwa Polskiego.

Władysław Jagiełło powiększaiąc Professorów Filozofii, wyraźnie mówi w swym Przywileiu, iż ci wszystkim innym Szkołom osoby na Nauczycielów zdatne dostarczać maią. Jakoż dzieło to w tak odległey Starożytności zaczęte, chociaż w okolicznościach swoich wiele rzeczy zastanowienia się godnych. Rozchodzące się po Polszcze światło Nauk, odkryło nieuchronną potrzebę przyczynienia Szkół dla Edukacyi Młodzi Szlacheckiey. Szymon Starowolski in Laudatione Academiae Cracoviensis rachuie Szkół takowych przeszło 46, do których Akademia Nauczycielów dostarczała, i które w różnych Prowincyach i Województwach odległych od Krakowa znaydowały się iako to: w Płocku, w Pułtusku, Sierakowie, Włocławku, Radzieiowie, Stanisławowie, Kielcach, Miechowie i t. d. Dziś nawet są niektóre pod rządem teyże Akademii Szkoły, iako w Poznaniu, Chełmnie, Pinczowie, w Białey Xiążąt Radziwiłłów, w Tarnowie, Gnieznie, Łowiczu, w Nowym Korczynie, Bieczu, Widawie, w Zamościu, Kurzelowie, Sączu, w Kętach, Pilicy i t. d. Z czego oczywiście pokazuie się że Polska niebyła bez Elementarnych w Kraiu Nauk, gdy Szkoły Zakonne nastawały. Nowość zagubiła dawnych i chwalebnych pamiątkę ustaw, a Seminarium na Professorów, którego ustanowienie ludzi oświeconych dziś tak wiele zatrudnia, iuż

iuż

nie na ów czas było naydoskonalsze, i do wszystkich Szkół Zdolnych dostarczało Nauczycielów. Dostrzedz tego można w Ustanowieniu Stopniów Facultatis Philosophicae które są wielorakich gatunków i nierówne dłuższe, nad wszystkie inne w obcych używane Akademiach.

Seminarium Akademickie

Przystępuiący ad Facultatem Philosophicam powinien był na siebie wziąć Znak Akademika, dystynguiąc się od Xięży Świeckich Kołnierzem, którego Duchowieństwo Francuzkie zażywa, a to na pamiątkę że Akademia Krakowska iest Szczepem Paryzkiey, powinien także zażywać Sukni Koloru czarnego, którego niewolno mu zrzucić, aż gdyby in aliqua Facultate Superiori Doktorem został. Przyięty do Akademii niema innego na siebie obowiązku, tak tylko ażeby się doskonalił w potrzebnych dla nauczyciela umieiętnościach. W przeciągu 2 lat otrzymuie 1mam Lauream na którą zasługuie sobie przez Examen z pięknych Nauk i z początkowey Filozofii. Zostawszy Bakałarzem powinien odprawić 4 Dysputy i tyleż Dyssertacyi Filozoficznych napisać, powinien kilka Mów w Łacińskim Języku od siebie napisanych publicznie deklamować, i prócz tego w potrzebnych doskonalić się Naukach chodząc na Lekcye publiczne bądź Matematyki bądź Filozofii. Na takowey pracy przepędzi 2 lata, dopiero poddaie się pod Examen, ażeby mógł być Artium i Philosophiae Doktor. Zostawszy Doktorem żeby znowu mógł zasłużyć na Togę powinien 4 Dyssertacye na publiczne podać Dysputy i Submissyą Rektorowi uczynić że póki mu się podoba być Akademikiem w Materyi Nauk Rektora słuchać będzie, na co Dziekanowi rękę daie, to iest tak nazywaią manum stipulatam, takich tedy Doktorów Rektor podług ich zdatności wysyła do Szkół Akademii podległych na nauczycielów Języka, Retoryki, Filozofii, i tym podobnych Nauk, a po 3 Latach powróconych do Krakowa, gdy wypełnili kondycyą do Togi przepisaną, i albo na Lekcye publiczne w Akademii naznacza, albo per Legates na Prefektów do Szkół sobie podległych powtórnie wysyła, albo za Seniorów Burs obiera. Na takowych Akademii posługach zawsze doskonaląc się maiąc chociaż lat 12 a czasem 15 przepędzi Akademik nim będzie zawołany do Collegium mnieyszego, gdzie dopiero wchodzi in Corpus Universitatis, i może być Dziekanem Filozofii.

Tu uwagi

Przyczyny wielorakich stunkow promocyi in Facultate Philosophica

Tu uważyc należy iż sposob postępowania in Facultate Philosophi
ca nie insze ma zamienenie, tylko ażeby młodzien promowuiąc
się do Akademii, mogła bydz zażyta do Szkot innych, a w prze-
ciągu lat kilku lub kilkunastu zdatnieysi ad Collegium, czyli
ad Corpus Universitatis zawołani bywaią, inni na wielorakie
Dyecezyi udaią się posługi; ci ktory się in Universitate zostaią
niesposobią się na Xięży chyba w Lat 30 a czasem i we 40 i to
nie z innych pobudek, iak tylko że los Duchownych szczęśliw
szy iest aniżeli ludzi Swieckich, ktory w nadgrodę prac swoich
mogą się na starość dostąpić iakiego Beneficium. Są przecięż
niektore Osoby żonate prowadzący życie.

Professorowi externeró liczba.

Professorow extra Corpus Universitatis będących dziś nawet Aka-
demia rachuie 110 do ktorych w potrzebie przybywaią nowi, po-
dług tego iak Dziekan Facultatis ochoczych do życia Nauczy-
cielskiego zebrać może. W mojey przytomności promowewato
się 24 ad primam Lauream, ktory Akt promocyi chcąc tym u-
roczystszym uczynić odprawili go pod zaszczytem Prześ. Kom-
missyi; ktorey mowa o pożytecznym czytaniu Xiążek z tey o-
kazyi przypisana była, a ia nieomieszkałem o tym donieść
JOXiiu Jmci Biskupowi Płockiemu iako na owczas Prezydującemu.

24 nowych Professorow przyiętych do Akademii pod Protekcyą Prześ: Kommissyi.

Z dzisieyszego Seminarium Professorow Akademickich możnaby zrobić Seminarium na Nauczycielow Szkot Woiewodzkich.

Nietylko zaszczycaiąca ten Magistrat dobroć i wszestronna Spra-
wiedliwość upewnia młodych Akademii Nauczycielow że Prześ:
Kommissya łaskawie przyiąc raczy ciała garnących się pod Jeh
opiekę, ale nawet że powiększenie liczby przychodzących ad
Seminarium Academicum, i opatrzenie potrzebnych dla nich
sposob też zatrudni; wnosić mogę sprawiedliwie. Jako albowiem
z iedney strony oczywisty dobrych Nauczycielow pokazuie się
niedostatek, tak z drugiey niepewność iakowego nowego Proie
ktu, ktory będąc nowym, tym samym o dobroci swoiey od ni-
kogo tylko od samego doswiadczenia sprawiedliwe mieć może
swiadectwo. Nie iestem ia tego ogulnie zdania, ażeby Semi-
narium Nauczycielow w niczym rozniło się niemiało od tera-
znieyszych Filozofii Bakałarzow, mowię tylko że z uwagi
nadtym co iuż iest, przyiść można do wynalazku tego, czego
się żąda. Żąda Prześ: Kommissya Seminarium takiego, w ktorym
by młodź maiąca ochotę do życia Nauczycielskiego w potrze-
bnych doskonaliła się Naukach, gdyż większa łatwość iak
przy Akademii bydz może. Wnała z opisanych dopiero urzą-
dzenia się sposobow, byle tylko dobre Nauki zamienione były

chyba

chyba z gruntu tępy profitować niebędzie. Żąda Kommissya aże-
by takowe Seminarium niebyło kosztowne, garnący się dzisiay
do Akademii, żadney nieznayduią pensyi oprocz że są pier-
wszemi do Funkcyi Dyrektorskiey, więc z iakichkolwiek pomocy
bądź naymnieyszą, liczba Professorow była powiększona, ktorych
i teraz nawet przeszło 100 rachować można.
Ludzie Ci nierządzą się Duchem zakonności, składaią Towarzystwo
z gruntu Swieckie, towarzystwo ktore nic niema za kraiem, coby
go Krajowi nieprzyiaznym lub podeyrzanym czynić mogło, więc
byle tylko do niektorych kondycyi przez roztropność utworzonych
przychylić się niezaniedbali; Kommissya miała by gotowe Semi-
narium na Nauczycielow. Ale nie iest moią powinnością pro
iektować, należało tylko do mnie ażebym opowiedział Przeświet
Kommissyi iakim sposobem Promocye in Facultate Philosophi
ca idą i iakie iest Seminarium na Nauczycielow Akademiię.

§ XXVI

Stan Nauk in Facultate Philosophica

Mowiąc zas o stanie Nauk in Facultate Philosophica donoszę
Prześ Kommissyi że te w ostatnim znayduią się upadku. Partya
Starych zawsze nad młodszemi przemagaiąca, niedopuszczała na-
wet tego, ażeby w niektorych łatwieyszych czesciach Facultas
sama zreformować się mogła. JX Żołędziowski dzisieyszy Ak-
ademii Rektor, i JX Turanowicz Kan: Płocki tyle przecięż
dokazali że Filozofię nową pod imieniem Eklektyki wpro-
wadzili, Matematykę tym sposobem iak wyżey mowiłem zre
formowali; dobrą wymowę w Języku Łacinskim wprowadzili;
i nakłonili młodzież Akademicką do porządney filozofowania
wolności, przez co ci młodzi Nauczyciele wiele pożytkowali
a przez usilność i pracę uczynili sobie znaiome te wszystkie na-
uki, ktore dziś większą swoią przewyższaią inne. Swiadec-
two tego com o Akademii powiedział, osobliwie iest na JX.
Boguckim do Towarzystwa Elementarnego, z pensyą odemnie
onemuż ustąpioną przyiętym.

Potrzeba niektore przygotowania uczynić niż Generalna reforma Facultatis Phcæ nastąpi

Dotąd iednak w Akademii Krakowskiey Filozofia Perypate
tycka na wielorakie podzielona części, nayszkodliwsza iest lekcyą
kcyą; każdy z Młodych lubo by niechciał przez dwa lata stu-
chać iey powinien dlatego sądziłbym, nim do iakieykolwiek
przystąpi się Reformy ażeby Prześ: Kommissya zakazała dawania
Lekcyi Cursus Peripatetici, a oraz za wzor wyższego doskona

lenia się

doskonalemu się przypisać mogą same nauki które się dają w Szkołach Woiewódzkich iako to: Dobra Logika, Fizyka choć też i bez Experymentów, Matematyka i tym podobne. Zakazanie dzisieyszych Lekcyi do Perypatetyki zmierzaiących się, powagą Prześ. Kommissyi wsparte, będzie ciosem w Akademii tego katowania, którego i rozumny nielubi, i uczący się boią. Tym sposobem poda się większa filozofowania wolność, która iest duszą wynalazków, i przysposobi się Akademiia do przyięcia Reformy.

Że zaś Wakacye ad Collegium minus wprowadzenie Akademików ad Corpus Universitatis, a Wakacye ad Collegium Majus et Juridicum, napełnienie Katedry Nauczycielami takiemi, z których nie wszyscy do przyszłey Reformy będą zdatni, a mianowicie przez samą sprawiedliwość, żywićby ich należało, przeto nieuchronna na czas dalszy potrzeba iest pomienionych Wakacyi zakazać aż do czasu reformy, a iako do zaostrzenia myśli, i gruntowności wszystkich Nauk znaiomość Matematyki iest naypotrzebnieysza, tak od Reformy tey in Facultate Philosophica zacząć radziłbym. Łatwo zaś Szkoła Matematyczna do naywyższego doskonałości przyidzie Stopnia, gdy do dzisieyszych Matematyki Nauczycielów Kommissya przydać postara się iednego doskonałego Mechanika, Drugiego Astronoma Obserwatora. Na Astronoma upraszałbym Prześw. Kommissyi, aby wyznaczyła mieysce JX. Gawrońskiego, dziś w Towarzystwie Elementarnym będącego, a w Akademii Krakowskiey Filozofii Doktora.

§ XXVII

Z okazyi uczynioney w Szkołach Woiewódzkich Nauk reformy odmienić się czas Wakacyi, który przedtym do Wakacyi Facultatum in Universitate stosowano. Zwyczay był osobliwie in Facultate Philosophica wzięty, że promocya Bakałarzów czyniona była na Wiosnę, którą dla potrzebnych Examinów poprzedzały Wakacye, poczawszy od Środopościa aż do S. Woyciecha. Czas ten od Lekcyi wolny nazywali Akademicy Silentium Platonicum przez który nowi Professorowie sposobili się ad 1am Lauream czyli Bakałarstwa, i dla tey przyczyny w Szkołach początkowych dziś Woiewódzkiemi zwanych, promocye do Szkół wyższych czyniono na Wiosnę; gdy zaś Prześ. Kommissya odłożyła takowe Promocye aż do Miesiąca Lipca, przeto i Facultas Philosophi-

ca

Philosophica cum suo Silentio Platonico do uczynionego na Szkoły Woiewódzkie przepisu stosowaćby się powinna, gdyż mniey wszyscy wychodząc ze Szkół Woiewódzkich na Professorów Akademickich, mieliby przeszkodę w dokończeniu nauk swoich.

Dwie Promocye in Facultate Philosophica czyniono, iedną na Wiosnę, Drugą w Jesieni, z przyczyny że Urząd Dziekana Facultatis iako zbyt pracowity, trwa tylko przez pół roku, każdy zaś Dziekan był obowiązany przyczynić Akademii nowych Professorów, i z tey przyczyny nawet w Szkołach Woiewódzkich dwa razy do roku promowowano Dzieci, aby z tych 2 potrzecznych zamian wychodzący ze Szkół Nowodworskich ad Facultatem Philosophicam, gdy zechcą byli przyięci; dla czego Lekcye Filozoficzne bardzo mało czasu zabierały, i odtrąciwszy z Platonicznego milczenia z ordynaryinemi dwóch miesięcy wakacyami i Wielkiemi Świąt ledwie 90 Godzin iedna Lekcya mieć mogła. Nie iest to mieysce, aby można sprawiedliwie dziwić się pracuiących w Akademii Nauczycielów, iakoby oni ulżywali pracom swoim, i zawodzili powszechne Uczniów oczekiwanie, bo stosuiąc do prac ich nadgrodę która wysługuią: nadtoby była potrzeba niesprawiedliwym, żeby ich do większych obligować powinności; trzeba przecież powiedzieć, iż to iest dawniejsza wada, która iak nayprędzey poprawićby należało, może zaś z łatwością być poprawiona, ieżeli Prześ. Kommissya wyznaczy iakową dla Dziekana pensyą, któraby determinować Go mogła do znoszenia prac tych przez cały Rok, które dla tego że do nich żadna nadgroda przywiązana nie iest, zdaią mu się nieznośne, a tym samym Silentium Platonicum niemiałoby mieysca, nowi Bakałarze byliby razem promowowani z Uczniami Szkół Woiewódzkich.

Powinność Dziekana iest nie tylko doglądać Nauczycielów, ale nawet i Uczniów Filozofii, ich nieprzytomność na Lekcyach w osobney zapisywać Księdze, na Dysputach Filozoficznych które się 2 razy w tydzień odprawiaią być przytomnym, i na nich zachodzące trudności ułatwiać, błędy odpowiadaiącego poprawiać. Na to wszystkim Examinom Filozoficznym Dziekan prezyduie, i na nich iako pierwsza Osoba naywięcey ma do czynienia, za co inszey nieodbiera nadgrody nad tę, że nosi Togę karmazynową Sukienną, ze złotym galonem.

Facultas Medica

Facultas Medica

§ XXVIII

Kazimierz W. 40 grzywien Facultati medicae darował

Facultas medica w Akademii Krakowskiey za Kazimierza Wgo
poczatek swoy wzięła. On albowiem 2 Professorow medycyny
w swoiey Erekcyi wspomina, i każdego z nich dochodem 20
grzywien uposaża.

Professorow 6 in Facultate medica.

Jakob Ustiensis Teologii Doktor do Urbana VIII od Akademii
postany o Stanie Akademii mowiąc, 6 Professorow medicinae
rachuie, z czego się oczywiście dowodzi że musiał być czas w kto-
rym Nauka Lekarska z tylu złożona Professorow cały Kurs za-
mykała w sobie i była Szkołą zupełnie doskonałą. W Bibliotece
Manuskryptow Akademii, znayduie się, wiele Xiąg Doktorskich
przez Nauczycielow medycyny pisanych, nadewszystko zaś na-
uka Zielnicza pokazuie się być do wysokiego doskonałości przy-
prowadzona Stopnia.
Cokolwiek atoli w Historyi Akademickiey de Facultate medica
wiedzieć można, to nigdy rownane być niepowinno z teraźniey-
szym medycyny stanem, ktora za reformą Filozofii w całey Eu-
ropie we wszystkich prawie odmieniła się częściach powiększyła
doświadczeń przez Fizykę; przez wydoskonalenie Anatomii
poprawiła Naukę Cyrulicką, Systema biegu krwi odkryła, przez
Chimię Materiam medicam poprawiła, Botanikę wydoskona-
liła. Dla czego rownaiąc Stan teraźnieyszy Nauki Lekarskiey
do dawnego, nic wnosić niemożna coby mogło wystawić obraz
dawney w Krakowie Doktorow szkoły. Niemasz w Akademii
Teatrum Anatomicznego, niemasz w całym mieście Szpitalu dla
chorych, niemasz Ogrodu Zielnicznego, zgoła dzisieysza Facultas
składa się tylko dla Kształtu z dwoch Osob, z ktorych ieden mie-
szkaiąc w Kamienicy do Akademii należącey obligowany iest
do leczenia ubogich Studentow.

Inne Facultatis dochody

Były oprocz Kazimierzowskich Grzywien niektore inne dla Szko-
ły Lekarskiey fundacye, o ktorych Akademiey w Stanie Ru 1774.
B. Kommissyi podanym dokładnie informuie, oprocz Summy
Macieia Miechowity # Węgierskich 600 w Krakowie na mnieyszych Substi-
niach z Czynszem rocznym 20 Grzywien lokowanych, o ktorey pi-
szą iakoby upadły i do windykowania niepodobney, a przecież o-
czywiście z Dokumentow pokazuie się że tey Summa, iuż kil-
ku Dekretami Akademii przysądzona była iednakowoż teraz mie-

ſto

Miasto niepłaci. Piotr z Kornania Filozofii i medycyny Doktor —
Katedralny Krakowski i Wileński Kanonik. Proboszcz Kollegiaty Sto
Floryana w Ru 1577 i 1578 na Jatkach i Kamienicach na Ka-
zimierzu leżących, zapisał był pod rożnemi datami od Summy
Kapitalney Złł 1400. Talarow 42 w każdym groszy 33 rachuiąc
lecz ten razem z Kamienicami upadł.
Exekutorowie tegoż w latach 1580 i 83 zakupili podobnież czynsz
Wyderkafowy Złł 69 rachuiąc każdy Złoty per mediam Sexage-
nam od Summy Kapitalney 1700, rakowyckie Złł na rożne
Kamienice w Krakowie importowaney atoli za czasem i to upadło.
Roku 1581 Ciż Exekutorowie lokowali na Dobrach Wrzmia i
innych do XX Kanonikow de Saxia konwentu Krakowskiego
należących Złł 200 per mediam Sexagenam od tych płacono Złł
teraźnieyszych 4 lecz i te od Ru 1652 niedochodzą.
Tegoż roku na Dobrach Lapczyce Opactwa Tynieckiego Dziedzicznych
zapisali Złł 40 per mediam Sexagenam od Summy Kapitalney
Złł 1000 lecz i te od Ru 1789 zatrzymane. Te Dobra należały
do Opata Kommendataryusza, ale przez Zakordonowanie odpadły.
Ru 1632 Jan Zemelius Medicinae Doctor dał na Dobra Ko-
szyczki i Mękarow Czerwonych złł Węgierskich 1000 na dwoch Pro-
fessorow Anatomii i Botaniki; ktore to # 1000 na 2000 Złł
teraźnieyszych są zamienione, ale iakimś prawem i przez iakie
umowy Facultas nieposiadała. Ta Summa przeniesiona była na
Dobra Srebrnie i Stupiec z ktorego odbierała Facultas Czyn-
szu Złł 70 lecz przez potem lecz te po Zakordonowaniu upadły.
Roku 1673 Woinski Medicinae Doktor zapisał na Kamienicy w
Krakowie # Węgierskich 333 i Złł 2 od ktorych czynszu należało
się # 23 Ta Summa z Kamienicy na Dobra Zarogow, Piotro-
wice przeniesiona, z redukowana iest Dekretem Trybunalskim
na Złł teraźnieyszych 2000, od ktorey corocznie płacą czynszu Złł 140.
Ru 1626 importowała Facultas medica na kupno Dobr Nasie-
chowice Universitatis własnych Złł 1000 od ktorych powinien
corocznie płacić Prokurator Akademii 2 Medykom Złł 60.
I te są wszystkie Facultatis medicae dochody z ktorych niewiem
iak usprawiedliwić wyżey nadmienioną powieść Jacobi Ustiensis.
Ktory opisuiąc Urbanowi VIII Stan Universitatis 6 medicinae ra-
chuie Professorow. Może być że Krakow na ow czas ludny ścią-
gał wielu do praktyki Doktorow, ktorzy maiąc sposobności wyго-
dnego życia z leczenia chorych, przestawali na małey pensyi od

Stan teraźnieyszy Facultatis medicae.

ktorey

ktorey honor Nauczycielski był przyłączony. Domysł ten zasadza się na liczeniu Nauczycielów Szkoły Lekarskiey regestrze, ktorego Facultas dotąd dochowała. Historya zas Akademii napełniona iest sławą Doktorow Medycyny, ktorzy oprocz swoiey Professyi w wielu innych słynęli Umieiętnosciach, iako to Stanisław Zawadzki w wyborney ięzyka Łacinskiego wymowie, Jan Brosćius w Matematyce, Spiczinski w historyi naturalney, Kalimach w Polityce i tylu innych. Archivum zas Akademickie zaswiadcza że Medycy Krakowscy wiele poczynili fundacyi, nietylko pro augenda Dote Facultatis propria, ale też na niektore Filozofii Lekcye, na Bursary czyli alumnaty ubogich Studentow, nadto wystawili dwie Bursę Smieszkowską i Strangielską od Imion Fundatorow tak nazwane. Z czego pokazuie się że Facultas Medica niebyła nigdy dostatecznie opatrzona i że do powiększenia iey Intrat nikt się nieprzykładał, tylko Sami Doktorowie, dla tego też że przeniesieniem się rezydencyi Krolewskiey do Warszawy gdy ludność w Krakowie zmnieyszona była, a zatym i Doktorowie z Praktyki profitować niemogli, Facultas upaść musiała. Intraty iey dzisiay liczyć tylko 200 złł na rok, za co iednego uczciwego Professora wyżywić niemożna, zwłaszcza Doktora, ktory na wygodnym nawet życiu przestać nie zdoła. Dwoch ledwie Doktorow z praktyki w Krakowie żyiących składaią Facultatem Medicam, z ktorych ieden iest Dziekanem nad drugim. Żadney oni Lekcyi niedaią, ani nawet dawać niemogą, bo ktorby podiął się być ich Uczniem, kiedy nimby się iedney części Medycyny nauczył, o drugiey by zapomniał, ani się nikt dotąd pod iednym Nauczycielem niewyuczył medycyny ani ieden Doktor niebył we wszystkich medycyny częściach doskonale i zupełnie biegłym. Są iednak a dway Nauczyciele w Akademii Krakowskiey potrzebni, nawet i w tym w iakim iest dzisiay Facultatis upadku.

[Margin: Potrzeba aby Prawa o Wizytach Aptek były odnowione.]

Ma albowiem Akademia Krakowska wielkie pożyteczne prawo, wizytowania wszystkich Aptek, i examinowania wszystkich Cyrulikow, ktore dotąd zdawało się być zaniedbane, tak dalece że iuż nie od Akademii ale od Magistratu brano pozwolenie na otwieranie Aptek, przez co tak się w Krakowie pomnożyły, iż rachuiąc Zakonne i Swieckie Apteki więcey ich będzie niż Traktierni. Z tey przyczyny przełożyła mi Facultas Medica nieuchronną potrzebę wizytowania Aptek, i onych do proporcyonalney Liczby zredukowania, gdyż tym tylko sposobem w dobrym porządku utrzymane być mogą. A iako przełożenie Facultatis za sprawiedliwe uznałem, tak mam za

powinność

powinność upraszać Prześ. Kommissyi aby Prawa Facultatis Medicae o Wizytach i Examinach do dawnego powrociły wigoru. Prozba ta iest interessem Obywatelow Woiewodztwa Krakowsk. i wszystkich innych udaiących się na poratowanie zdrowia do Krakowa — Podała mi zatem Facultas Medica proiekt przyszłey swoiey reformy ktory mam honor Prześ: Kommissyi prezentować.

Jeżeli Prześ: Kommissya łaskawie nakłonić się raczy do przyśpieszenia Reformy Akademii Krakowsk. miłość ludzkości popudza mnie, abym sie upraszał, o zaczęcie tey reformy od Szkoły Lekarskiey. Chorzy albowiem kraiu naszego losowi są oddani, a mnogości Szarlatanow, zastępuią te mieysca ktore się doskonałym Lekarzom i dobrym należą Cyrulikom. Znam ia w prawdzie iak wiele potrzeba kosztu, na założenie tey Szkoły, dla tego nie maiąc włożonego na mnie proiektowania obowiązku, o to tylko się dopraszam co i podobne w wykonaniu, i naypotrzebnieysze zdaie się być w przyśpieszeniu.

Szpital S^to Rocha na Ulicy Szpitalney będący ma nad drzwiami na kamieniu napis w słowach następuiących. [Margin: Szpital dla Praktyki i Chirurgii]

D. O. M.

D. Antonius Franzkowicz Lud Crac Provisor huius Xenodochii, Consules Cracovienses hoc D. Rocho Patrono tutelari Scholarium pauperum infirmorum ob honorem et spem maioris praesidii ac tutelae memores infirmitatis humanae posuerant A^o Domini MDC Calendis Junii.

Z ktorego napisu pokazuie się, iż to był szpital dla Ubogich Studentow wystawiony, do ktorego iednak Facultas Medica żadnego niepozyskała prawa, bo te wszystkie w ręku Prowizora Szpitala być muszą, ktoremi są Radcy Krakowscy, że zas Szpital ten iest cale zamknięty, i żadney dla miasta niesłuży wygodzie, sądziłbym żeby go inkorporować Facultati Medicae na praktykę, i przy nim założyć Szkołę Cyrulicką i Anatomii. Tym sposobem zaczęłaby się Reforma od Nauki Professyi Cyrulickiey i Anatomii nauki naypotrzebnieyszey. Szpital ten niemogłby służyć dla Szkoły Lekarskiey bez poprawy Murow i małego rozszerzenia, przeto obmyślenie kosztu na fabrykę iest nieuchronne. Oprocz zas kosztu na fabrykę potrzeba fundacyi osmiu przynaymniey tysięcy, a gdyby Prześ: Kommissya 4 na siebie przyięła, ia na 4 inne ~~[illegible]~~ Fundatorow znalazłbym.

Facultas Juridica

Facultas Juridica

§ XXIX

Szkoła Prawa przez Kazimierza Wgo założona.

Szkoła Prawa była iedynym Kazimierza Wgo celem. Naypierwey ią w swoim Przywileiu umieścił, naywięcey na nię łożył, i naywięcey do niey utrzymywał Nauczycielow, wiedział albowiem ten Prawodawca że niedosyć było dobrze postanowić prawa; szczęście Obywatelow załeżało na tym, ażeby wewnętrzne Praw tych sprawiedliwość gruntownie poznali; a poznawszy poddali się rozumnie.

Ośmiu Professorow od Kazimierza fundowanych.

Ośmiu nauczycielow było zakładem Szkoły Prawney w Polszcze, na ktorych Kazimierz z Szyb Wielickich wyznaczył pensyą roczną Grzywien 280, iako się widzieć daie z Przywileiu słow następuiących. = Praeterea Scholas debitas et nunc ordinamus, sedes „infrascriptas. Sedem Decretorum de 40 Marcis argenti annuatim. „Sedem Decretalium de totidem, sedem Sexti Clementinarum de 20 „Marcis. Item providemus legenti Legum Codicem de 40 marcis „argenti. Legenti infortiatum de totidem, et legenti: Volumen de „20 marcis, pro Anno sequenti similiter, iuxta consuetudinem „Studii Legalis. Legentibus Digestum novum et vetus cuilibet i„psorum de 40 marcis providemus. =

[illegible] legendo jure Canonico Pauli; et falsariorum.

Stan nauki Prawney przy założeniu Akademii.

Kiedy się zaczynała Nauka Prawna w Akademii Krakowskiey, nieznano w całey Europie inszey nad resztę Prawa Rzymskiego. Listy Dekretalne Papierow i Xięgę od Gracyana Mnicha zebraną, ktorą on niezliczonemi napełnił błędami i fałszami. Filozofia niemiała na owczas żadnego związku z Prawem. Wszystkim Prawodawcom zdawało się że od Ustaw Rzymskich i Justynianowego rozporządzenia odstąpić niemożna, i że nic lepszego w Administracyi sprawiedliwości wynaleźć niepodobna. To uprzedzenie widzieć się daie w pierwszych prawach, ktore albo Monarchowie, albo Magistraty dla swoich pisały Narodow. Prawo Staro-Rzymskie, prawnictwem, Terminami, i zbytecznemi Subdywizyiami, od wykrętnych Grecyi Patronow napełnione dostało się Akademii Bonońskiey, ktora aż do naszych czasow wolała trudney Terminologii uczyć, aniżeli pracować nad wynalazkiem prostey sprawiedliwości i łatwym oneyże podaniem. Jest to wada wszystkim Akademiom Włoskim ogólna, że nauczyciele Prawa powiększey części są Adwokatami, ktorzy w Szkole nawet o swoim niezapominaią Interessie, i ktorym prostość i iasność prawa iest często niemiła. Akademia zaś Krakowska od początku ustanowienia swego, aż dotąd z żadnym inszym Narodem oprocz Włoskiego niemiała Kommunikacyi, ani nawet mieć mogła, bo gdy nauka Prawa w Niemczech i we Francyi wydoskonalać się zaczęła, na ow czas Akademia Krakowska w nayprzykrzeyszym znaydowała się upadku, i dla tey przyczyny Szkoła Jey Prawna nic inszego nie iest iak tylko prawdziwa Sapiencyi Rzymskiey Kopia; w dzisieyszym albowiem upadku to tylko dla Akademii zostało się Dobrodzieystwo, że co 3 lata iednego z młodych Nauczycielow do Rzymu na Naukę wysyła, ktoremu mierny fundusz opatrzył Kowiłowski niegdyś Archi-Presbiter Krakowski.

Nauczycielow Prawa iaz sama znayduie się liczba.

Od ustanowienia Szkoły prawney, aż dotąd iedna Nauczycielow utrzymuie się liczba. Ośmiu Ich liczy się w Przywileiu z tylu i teraz Facultas składa się, z ktorych pierwszy daie Processum czyli Praxim Juris, Drugi Institutiones Justiniani, Trzeci Codicem Theodosianum, Czwarty Jus Canonicum, Piąty Casus Conscientiae, Szosty Prawo Natury i Narodow, Siodmy Prawo Kraiowe, Osmy ktory iest Kanonikiem Krakowskim wybiera sobie podług upodobania traktat prawny i ten raz w tydzień daie. Przybywa także ad Facultatem Dziewiąty Professor podług Alternaty Beneficiow Szkole Prawney należących. Dwa albowiem Probostwa iedno Kollegiaty S. Anny, Drugie Sgo Mikołaia, raz Professorom Filozofii drugi raz Professorom Prawa dostaie się, i Professor takowy na Rektora Akademii Poznańskiey wezwany bywa.

Stan teraźnieyszy Nauk.

Stan dopiero wyliczonych Lekcyi nietylko iest zupełnie zły, iednakże niektore z nich bardziey dla kształtu dawane bywaią. Przyznać należy że Nauka Prawa Duchownego podług Lancellota sposobu idzie dokładnie, i mierzym się od Sapiency Rzymskiey mierzmi; Nauka Prawa Cywilnego z rowną dawana iest dokładnością. Nauka Processu czyli praktyki prawney iest naypotrzebnieysza Lekcyą w Akademii Krakowskiey, i iey Biskupi nasi są winni Sędziow, Surrogatow, Pisarzow, Regentow i Patronow. Nauka Casuum Conscientiae była to Lekcya niegdyś potrzebna dla Klerykow Seminarium Zamkowego, nim przez Szaniawskiego Biskupa Krakowskiego e Missyonarium oddana było, teraz Lekcya ta in Facultate Juridica z żadnemi inszemi związku niema. Nauka Prawa Naturalnego i Narodow Akademickiego iest tylko prawie iakom wyżey powiedział dla kształtu umieszczona, ani Nauczycielowi sposob iey dawania dobrze iest wiadomy, ani Uczniowie o potrzebie tey Nauki są przekonani. Podczas Wizyty moiey dwoch tylko było Prawa Naturalnego

Uczniow

Ucznio, a Nauczyciel tłumaczył im wybrane z Pufendorfa ma-
xymy do Teologii moralney stosowane.

Collegium Juridyczne

Szkoła Prawna ma swoie osobne Collegium, ktore w R^u 1403 Aka-
demia od Jana z Rzeszowa nabyła, za Summę 700 Grzywien
Praskich ^[groszy] iako są widzieć dace ex Contractu venditorio Fer. IV post
Dominicam Laetare. Nabycie Domu tego przypada we 3 Lata po
przeprowadzeniu Akademii z Kazimierza do Krakowa, w prze-
ciągu zaś kilku wiekow Collegium Juridiczne wielorakim pod-
padało ruinom. osobliwie w R^u 1719 pogorzało razem z Collegium
S^o Piotra i przyległemi Domami przez zaczęty ogień w Brova-
rze Jezuickim iako uwiadomia manifest Fer. 3 post Festum S^ae
Hedvigis Viduae tegoż samego Roku uczyniony, i ten to ogień po-
żarł wszystkę starożytną pamięć, ktorą to Collegium dochowac
mogło. Przypisuią Akademicy pożarowi temu niedostatek A-
ktow Rektorskich, i niektorych Konkluzyi Universitatis, co oczy-
wiście probuią przez Chronologią Rektorow swoich, ktorych z
Collegium Juridycznego często wybierano, a tym samym i Akta
w Bibliotece Collegii że się zostawały, twierdzą.

§ XXX

Dochody Collegium

Collegium Juridyczne ma swoie dochody na Stoł Communitatis
oprocz pensyi każdemu Nauczycielowi szczegulney. Dochody Com-
munitatis z Czynszu Kamienicznego i Browieyi, czynią na Rok

Dochody każdego w szczegulności Professora

Zł. 2944. Dochody zaś każdego w szczegulności Professora trud-
nieysze są do wyliczenia i dalecey ieszcze potrzebuią Urzyty.

Pierwszy Professor Fund. Kanniow.

Pierwszy Professor przestaie na fundacyi Kanonii krakowskiey
od ktorego znaczne Dziesięciny są oderwane do Skarbu Universitatis

Drugi Professor Luboniecianus

Drugi Professor ma Plebanią Lubonycką, ktorego dochody do
4000 na rok wynoszą. Pleban opłaca Subsidium Charitativum,
żywi iednego Xiędza, i inne kościelne opatruie wydatki. Trzeci

Trzeci Professor Magdalenitanus.

Professor ma sobie inkorporowaną Prebendę S. Maryi Magda-
leny ze wszystkiemi Dziesięcinami, Gruntami, i Czynszami. Dzie-
sięciny są następuiące. 1° w Wypiżach blisko Krakowa po Grun-
tach Chłopskich. 2° w Sidzinie także po Gruntach Chłopskich.
3° w Xiężnicach blisko Mielca po wszystkich Gruntach. 4°
w Ryczowie po Gruntach z Lasow Xiężnickich wykopanych
5° w Woli Rudłowskiey po dwoch Kmieciach. Te 4 ostatnie dzie-
sięciny są zakordonowane gruntow innych nie ma, procz Łąki
nazwaney Mostka tez i ta iest w Kordonie Cesarskim.

Czynne

Czynsze ma iedne na Dobrach, iako to od 1000 Zł na Dobrach Kwa-
lkiciny, od drugiego 1000 Zł na Dobrach Palczowice w Xięstwie Za-
torskim Zakordonowanego Zapisanych po 7 od 100. Inne na Ogro-
dach, jako to na Ogrodnikach przy Krakowie ma 2 grzywny
zapisane lecz w Possessyi onych nieiest. Inne na Kamienicy.
iako to od 400 Zł po 6 od 100 na Kamienicy Włochowiczow-
skiey w Krakowie; lecz dla Dezolacyi Kamienicy od wielu Lat
nic nie odbiera. Inne na Jatkach Rzeznikow Tarnowskich z ktoh 4
grzywien odbierac powinien, ktorych iednak zdawna nie bierze,
a dzisiay to mieysce zakordonowane. Względem tych Intrat obli-
gowany iest Msze odprawowac, w Kościele S. Magdaleny ochę-
dostwo utrzymywac.

Czwarty Professor Doctorianus.

Czwarty Professor bierze od Kapituły Krakowsk. Zł. 300 z funda-
cyi Lucae Doctoris Cang. Crac. i z fundacyi Władysławskiego Zł
100 Professor piąty i Szosty razem maią złączoną fundacyą kto-

Piąty i Szosty.

ra się z wielorakich składa Czynszow i przychodow. Naprzod Piotr
de Szczempino Biskup Krakowski nadał im Altarya w Kościele Ka-
tedralnym Krakowsk. pod tytułem Premiinia Pańskiego zapi-
sawszy Czynsz Wyderkafowy grzywien 50 od 2000 # na Zupach
Wielickich, a to na # puri auri, iusti et veri ponderis za pozwole-
niem Kazimierza Jagiellończyka Fer. 2. post Festum S^ti Martini
Confessoris A^o 1462, ktore Grzywny przez zakordonowanie zupełnie
odpadły.
Jedrzey Szafraniec z Pieskowey Skały w R^u 1598 ustąpił Collegio
Juridico prawa prezentowania do kaplicy Trium Ministeriorum
Szafraniecka zwaney, w Kościele Katedralnym będącey, ktora
kaplica dostała się, na podział prawa Cywilnego i Kanonicznego,
maią przeto z niey Czynsz 36 Grzywien Argenti puri od Summy
kapitalney 440 Grzywien takich samych na Dobrach Stuszowa
zapisaney. Czynsz ten od wielu lat bardzo zatrzymany, procz tego
maią Karczmę na Szlaku Wielickim z gruntami i Łąkami
do niey należącemi Żonka zwaną, ktora czyni Professorom na
rok Zł 160. Mieli także Kamienicę w Zamku Krakowskim
do fundacyi Szafranieckiey należącą, lecz ta przyłączona potym
do Kuchni Krolewskiey, za te zaś dochody, obligowani są dwie
Mszy na tydzien w kaplicy pomienioney czytac.
Piotr Tomicki Biskup Krakowski przyczynił dochodu Professorom
Juris Civilis 25 Grzywien, na Zupach Wielickich od Tysiąca
Zł za co oprocz Lekcyi 3 Msze na tydzien odprawiac powinien.

Sebastyan

Sebastyan Brzezinski Kanonik Krakowski od Summy 1000 Złł
zapisał czynsz Złł 70 na Dobrach Rogowie w R.u 1603 obligu-
iąc oraz do odprawienia 30 mszy na rok.
Tymże dwom Professorom Gabryel Bremankowski z ogólnych
swoich fundacyi 200 Złł przeznaczył.
Professorowi Prawa Duchownego uczynił fundacyą Stanisław
Milanowski Podkomorzy Królewski z czynszu Złł 200 od Summy
Złł 500 na Szybach Wielickich. R.u 1410 zapisaney wkłada-
iąc obligacyą ażeby 2 msze na tydzień czytał.
Siódmy Professor Bursy Iuris seniorum senior — Siódmy Professor, ma dochod inkorporowany do Seniorii Bursy
Iurisperitorum
Osmy Professor Proboszcz S. Mikołaia albo S. Anny — Osmy Professor podług alternaty przestaie na dochodach Pro-
bostwa S. Anny albo S.go Mikołaia.
I te są wszystkie Nauczycielow Prawa Fundacye, które po wy-
dłych od Kazimierza W.go nadanych grzywnach nastąpiły, ale i te
tak dla zakierdonowania Szyb Wielickich iako też i zmnieysze-
nia Waloru monety, za powtórnie upadłe mieć trzeba.
Nie przytykaię tu generalney Summ i dochodów Tabelli ponie-
waż Wizyta moia in Facultate Juridica iescze niedokończona
Z tego iednak com powiedział można sądzić o Stanie Szkoły
Prawney, która niewiadomi, za naybogatszą mieli, a która w
samey rzeczy Osmiu Professorow, nigdy wyżywić niemoże.
Professorowie Facultatis Juridicae żyią z Konsystorza Krakows.
którego są Assessorami, i od którego na różne kommissye wy-
syłani bywaią, Na Praktyce prawa Duchownego cała ich za-
tery Promocya, do tego się też naybardziey applikuią;
Są niektóre Beneficia ad Facultatem Juridicam przyłączone
które między Kollegów zasłużonych, rozdawane być powinny.
Takie iest Probostwo w Kruniszy, Kantorya, kustodya, kanclers-
two i kilka Kanonii WW. SS. które na prożnym zależą
tytule.

Facultas Theologica

§ XXXI

Szkoła Teologów od Władysława Jagiełły załozona. — Szkoła Teologii nie iest Dziełem Kazimierza W.go. Bonifacy IX
na usilne prosby Władysława Jagiełły Apostoła Litwy i Oyca
dobrych Królów, który na Zygmuncie panowania swoiego
dokonczył, pozwolił przy Akademii Krakowskiey załozyć Szkołę
Teologii, i w niey honory Doktorskie rozdawać. Wyiednane
R.u 1397 od Bonifacego pozwolenie, przywiodł do skutku

Władysław

Władysław do skutku w R.u 1400. gdy przeprowadzaiąc Akade-
mią z Kazimierza do Krakowa; nowym ią darował Przywile-
iem, wyznaczaiąc 100 Grzywien na Żupie Krakowskim dla Nauczy- Fundowana na 100 Grzywnach.
cielow Teologii. Przekonany iednak że takowa pensya była niedo-
stateczna, w R.u następuiącym przeniosł Facultatem Theologicam
na dochody Kollegiaty S.go Floryana, a grzywny pomienione
Professorom Filozofii oddał.
Pokazuie się z tego, że Szkoła Teologiczna iako iest dla Ducho- Potym na kollegiatę S. Floryana przeniesiona.
wnych nayszczegulniey załozona, tak też innego dochodu oprócz
duchownego niemiała nigdy. Cztery Prelatury i sześć Kanonii w
Kollegiacie S.go Floryana będące, służyły na fundusz Nauczycielom
Teologii, którzy oprócz powinności Szkolnych dzielili pomiędzy
siebie obowiązki Kościelne, a będąc równie ciężarem Nauczycielstwa
przyciśnieni starali się o równą dla siebie nadgrodę, i z tey przyczy-
ny z dochodow każdemu funduszowi osobnych, massę generalną u-
tworzyli, i tę nietylko podług pilności Nauczycielski dzielą się wza-
iem, ale też podług przezenaczy kościelney, do którey się obligowali.
Tey Kollegiaty dochody razem wzięte czynią na rok 9860 Złł, wy- Dochody Facultatis Theologicae
dawszy na Kościół i Zakrystyą dochodu 4600 więc na rozdzielenie
między Kanoników zostaie 5260 Złł. Wypisałem ten dochod z
Xiąg przychodowych i wydatkowych Kapituły, i nawet podano
mi per Extensum, wszystkie w szczegulności przychody i wydatki.
Z czego przekonany zostałem, że Kapituła S.go Floryana na docho-
dach swoich upadła, i że w pozostałych dobrach bardzo mierny
rząd utrzymuie. W Wioskach do Kapituły należących niemasz
Inwentarzow, oprócz przez częste dzierżawy, Wioski te z gruntu
są zruynowane z czego oczywiste Intraty pokazuie się zmniey-
szenie. Summy Kapituły bez wzglęgu na redukcyą, per medium
są wypłacone, dziesięciny prawie wszystkie pozatrzymywane
iako to w Powiecie Opoczyńskim Dziesięcin 20 Zatrzymanych,
za Kordonem w Powiecie Bieckim, i Pilznieńskim dziesięcin
38 równie Zatrzymanych
Prawda iest że Nauczyciele Teologii przeniesieni na dochody S.go Floryana w samym czasie zawiedzeni byli początku, gdyż spodzie- Przeciwko których nie dostateczności na samym czasie początku Facultas protestowała się.
wali się że każdy z nich będzie miał dochodu rocznego 25 grzy-
wien równego Flm 125 czego Intraty Kollegiaty S.go Floryana nie
gdy uczynić niemogły, iako się widzieć daie z zaniesioney protesta-
cyi do Aktow Piotra Wysz Biskupa Krakowskiego, ale i to przyznać
należy, że ta Kollegiata u swoich iest pokrzywdzona Funduszach

a osobliwie

a osobliwie w Dziesięcinach, ktore za Kordon wpadty.

Powiększona przez Jn. korporacyą kanoników krakowskiey.

Dopiero nadmieniony odemnie Piotr Wyż iuż tyż sprawiedliwością protestacyi Nauczycielow Teologii, inkorporował Jm. Kanonią Katedralną Fundi Lekhowska, ale Woyciech Jastrzębiec Jego następca, niektore od niey dziesięciny oderwał, do powszechnego Akademii skarbu.

Przez Dziekanią kollegiaty S. Anny i inne Beneficia.

Piotr Tomicki Biskup Krakowski Dziekanowi Kollegiaty S. Anny nadał Plebanią Zieloneckę, a Dziekanię Teologom inkorporował, wyrachowane nawet więcey Probostwa S. Floryana, Przemyslowskie i Prosowickie idą pro dote wysłużonym Teologom: i tym sposobem zgrzybiaty Akademik po Czterdziestoletniey pracy odbiera w nadgrodę Plebański chleb, z natury urzędu swego pracowity. Dać tu należy sprawiedliwe świadectwo dzisieyszych Beneficiow Possessorom, że ie w dobrym utrzymuią porządku.

Liczba Osob Facultatem składaiących.

Osob Facultatem Theologicam składaiących iest dziś 12 i Czteroy Lekcye publiczne daią. Tak wielka Nauczycielow Teologii Liczba, oczywista iest przyczyną ich niedostatku intrat, oczywistym także dowodem, iak umieli zażywać Przywileju Zygmunta I.º w ktorym Aktu pracuiących w Akademii za Szlachtę deklaruie. Zdaie mi się, że zbyteczna Lekcyi w Akademii Krakowskiey liczba dla tey powiększyła się przyczyny. Nic sprawiedliwszego iak ta nadgroda dla pracuiących potrzebnie, nic niesprawiedliwszego iak żeby niepotrzebnie pracuiący przywłaszczać ią sobie mieli.

Łatwość reformowania Szkoły Teologiczney.

Reforma Szkoły Teologiczney iest naylatwieysza, ani na Jey utrzymanie potrzeba nowego kosztu, ani nowego zakładu, zmnieyszenie Nauczycielow do połowy, pokaże dla nich wystarczaiące Intraty. Sześciu zas Professorow iest tak dostateczna liczba iż nad nię w naylepszey Akademii więcey pretendować nienależy. Dziesięciu przeto Kanonikow i Prałatow S. Floryana możnaby zredukować do sześciu, Beneficia Emerytom Teologicznym rozdawane można inkorporować dla Akademikow Aktu pracuiących. Kanonik zaś Katedralny Krakowski, ktory raz tylko na tydzień lekcyą daie, niechbyby od niey wolny, i niechby do niego nad Facultatis należał.

Sposob dawania Nauk in Facultate

Sposob dawania Nauk Teologicznych iest dwoiaki, Sześciu Nauczycielow, ktorzy nie są Doktorami, daią tę Naukę Sposobem ciągłym, i tak pierwszy z nich daie Theologiam Speculativam Drugi Moralem, Trzeci Sacramentalem, Czwarty Polemicam Piąty Historiam Ecclesiasticam, Szosty de locis Theologicis. Sześciu innych daią wybrane od siebie samych Traktaty, i tak ieden daie Tractatus

de haeresibus, Drugi de Incarnatione, Trzeci de Peccato Originali Czwarty explikuie Listy S. Pawła do Rzymian, Piąty Tractatum de Virtutibus Theologicis, Szosty dla Sędziwości Wieku maiący lat 70 od Lekcyi iest wolny

Historya Facultati

Teologiczna Szkoła Akademii Krakowskiey przywiązana iest do Sentencyi Dominikanskiey i w tym sposobie te nauki idą, nim atoli Summa Teologii S. Tomasza na powszechną zasłużyła wziętość, explikowano w Akademii Sentencye Piotra Lombarda, i w Bibliotece Manuskryptow, bardzo wiele Kommentarzow in Magistrum Sententiarum znaleść można.

Jest wiele także innych na Pismo Kommentarzow, i Ksiąg w Materyi Religii od Akademikow napisanych. W Wiekach zeszłych, gdzie Dwor Rzymski do Rządu powszechnego Europy nayważnieyszy miał influencyą, a o zaięcie Woyny radzono się Teologow, Akademia Krakowska niemało także znaczyła. Podczas sławnego w Wieku 15 Schizma do prawności Elekcyi Papieżow, potrzeba było nawet zezwolenia Akademii Krakowskiey. Concilium Bazyleyskie i Pizańskie sieł zasięgało rady. Piotra de Luna pod Imieniem Benedykta XII na Papiestwo wdzieraiącego się, statecznie za papieża przyznać niechciała, i naleganiom Władysława Jagiełły skutecznie się oparła. Widzieć się dotąd daią w Jey Bibliotece Oryginalne wielu Akademii do niey Listy i wezwanie Teologow na Concilium Bazyleenskie, widzieć się także daią możne rękopisma, w ktorych Jan z Kęt, wyporocil nieomylność Papieża i Sąd kontrowersyi Zborom kościelnym przyznał. Zaparli się Akademicy tych rękopism promowuiąc Interes Kanonizacyi S. Jana Kantego, twierdząc iż to nie on ale drugi Jan z Kęt pomieniony wydał dzieło, i gdyby byli w metryce Swoiey innego niepokazali Jana, gotowa nieomylność Papieża Rituum Kongregacyi, Kości S. Jana Kantego przeszłego iescze Wieku na Ołtarz wystawione powtornie w Ziemi zagrzebłaby była. I sławna Uchańskiego Protestacya, i sławna Akademikow z Jezuitami kłotnia, są oczywistym dowodem iak ta Szkoła żarliwych Chrześciaństwo nieprzypuściła uwagi. Winnismy Jey Edukacyi szczęśliwy nad Kościoła Polskiego w naykrytyczniejszych Chrześciaństwa rozeznaniach, i gdy wszystkim prawie Narodom do ustanowienia Trybunału Inkwizycyi zapalały się umysły, Duchowieństwo Polskie szło drogę rozumney Tolerancyi, ktore na owczas tylko w Akademii brało swoie nauki, i iuli pozniey iakie w Historyi dostrzedz można błędy dostrzedz

oraz można iż te z różności Edukacyi wynikały. Krzyżacy mniejsze nierówność na Religię czasy za panowania Zygmunta Augusta nad wiek dzisieyszy, tym się od naszych różnią, że rozerwane w Religii zgodne były w Duchu łagodności: i lubo Sąsiedzkie Państwa przeciwnych zdań uniesione nienawiścią krwawą przez lat 100 w własnym Domu niszczyły się woyną. Polska iednostayney winna Edukacyi, spokoyność własną, która i Socynianów i Lutrów błędy łatwo zwyciężyła. Ale na coż zasmucać Serce Obywatelskie wyszukiwaniem przyczyn upadku Kraiowego, bogdayby powracający iednostayny uczenia sposób był ieszcze pomocny na polepszenie losu Oyczyzny!

Collegium Majus

Mówiąc de Facultate Philosophica, namieniłem de Collegio Majori że iest mieszkane przez Teologów i 8 Filozofów, którzy następuią na katedry Teologiczne w czasie ich zawakowania. Dom ten nadany był Akademii od Władysława Jagełły, który go u Pancerza Mieszczanina kupił, z czasem iednak przez przykupione poblizsze place rozszerzonym został, do tey w iakiey się dzisiay znayduie wielkości. Jest to Gmach Struktury Gotyckiey ze wszystkich stron nieregularny, mieszkania w nim są nierówne, Lektorya Ciemne i Ciasne, i bardziey do Sklepów Żydowskich podobne. Połowa Domu tego mieszkana była przez Żydów, i ieszcze znayduią się między Manuskryptami ursze, w których miasto Kazimierz żali się na miasto Kraków, że mu za Akademią Żydów oddał. Jakoż Akademia od Kazimierza między na Kazimierzu wystawiona dziś przez Żydów iest mieszkana. Nie szkodowali iednak Akademicy na tey zamianie, bo w tym Domu po kilka razy znaydowali pieniądze, za które naypierwiey Bibliotekę założyli, potym wspaniały S. Anny wymurowali Kościół, który gustem i kosztowną dekoracyą wszystkie inne przechodzi w Polszcze.

To Collegium oprocz Stancyi dla Nauczycielów, ma swoie na Stół przychody, z Czynszów i z dobr, z Czynszów odbiera Złł 494 gr 28. Dobra zaś do Collegium większego należące są Wsi: Biała w Powiecie Lelowskim leżąca, którą Collegium trzyma w Summie Złł Poll 20000 od własnych Dziedziców. Nie iest to cała Wieś ale tylko część na Wsi do Szkoł Nowodworskich należącey, która czyni na Rok 1358 Złł. gr 28.

Borszczyn Wieś w Powiecie Proszowskim darowała Akademii Beata Wdowa Dymitra Marszałka koronnego R.u 1415 na co w tymże Samym

Samym Roku Władysława Jagełły zaszło potwierdzenie. Pokazało się potym że w Borszczynie była część należąca do Marcina Bryera z Prusienic, za którą Collegium dało mu 80 Grzywien, monetae et numeri Polonicalis rachuiąc 48 Groszy w każdą Grzywnę; na co pokazali Akademicy Transakcyą w Krakowie Fer: 3 post Diem Circumcisionis Domini A.o 1432 i na tę część potwierdzenie Władysława zyskali. Wieś ta idzie Kontraktem arendownym za Złł 1000.

Bronowice w Ziemi Krakowskiey należały do Kustodyi Kollegiaty S.o Jerzego, do którey Jus Patronatus miał Opat Tyniecki. Prawo te in Subsidium mensae Jan Lowczowski na ówczas Opat Collegio darował, co potym w R.u 1572 Grzegorz XIII i Stefan Batory potwierdzili. Intrata tey wsi wraz z młynem Pawlikowski zwanym dochodzi do Złł 5430. Kraśniowice Wieś do Bronowic przyległa niegdyś od Jana i Piotra Szafranców do Altaryi S.o Bartłomieia na Zamku inkorporowana a przez Władysława Jagiełłę w R.u 1409 potwierdzona, na ostatek przez Jakuba Zadzika Biskupa Krakowskiego do Stołu Collegii Majoris przyłączona, czyni na Rok Złł. 4350 i z tych Intrat 20 Akademików in Collegio majori mieszkaiących Stół maią.

Domy do Akademii Krakowskiey należące.

Domy do Akademii należące wielorakiego są rodzaiu, iedne należą do Jurysdykcyi Biskupiey drugie do Akademii. Seminarium na Kleryków pod rządem Akademii będące na które Contubernium Jistinianum w R.u 1758 Andrzey Załuski Biskup Krakowski obrał, z swoich dochodów i powinności winno iest sprawę loci Ordinario, dla tego w Użyciu moiey Seminarium nieumieszczam. Drukarnie Akademickie ieszcze użytkowane nie były, raport o nich uczyniony być niemoże.

Bursy Akademickie niektóre już użytkowane niektóre do dalszey zatrzymane użyty iest ich siedem. Wielu początek równy iest z przeprowadzeniem Akademii do Krakowa. Bursa Pauperum założenie swoie winna pamiętnemu w Czechach buntowi z okazyi Hussytów wszczętemu. Bursa Divitum z(jakem wyż namienił) obrócona iest na Collegium minus. Bursa Jerusalem najwięcey i początek swoy bierze od Zbigniewa Oleśnickiego, i postanowienia iego peregrynacyi do Ziemi Świętey, które Votum przemienione było na wystawienie Bursy dla Ubogiey Szlachty, i do tey Kardynał z Kościoła Katedralnego peregrynował. Bursa Philosophorum

Philosophorum z swego nazwiska pokazuie, na iaki koniec i dla kogo postawiona była. Opatrzenie iey dochodów nastąpiło w R.u 1558 przez Andrzeia Noskowskiego Biskupa Płockiego, i Szlachty Woiewództwa swego. Bursa Iurisperitorum ma za Fundatora Jana Długosza, a później Garwonskiego Kanonika Krak. Dziekana Płockiego, dla Uczniów oboyga prawa wystawiona. Bursa ta iest pod rządem Kapituły Krakowskiey i naylepiey się utrzymuie. Bursa Smieszkowska od swego Fundatora tak nazwana w R.u 1645 początek swoy wzięła. Bursa Stangielska R.u 1638 od Wawrzeńca Stangela Infułata Zamoyskiego. Wszystkie te Bursy wystawione są dla ubogich Studentów, dla których oprócz Stancyi płatna iest kucharka, drwa do kuchni, i człek ieden dla wszystkich posługi. Każda Bursa ma swego osobnego Prowizora, który iey dochodami zawiaduie; i osobnego Seniora który rząd utrzymuie. Nie wyliczam w szczególności każdey z osobna Bursy dochodów, bo dla niedokończenia liczby, nie wszystkie są iescze usprawiedliwione; a nadewszystko gdybym chciał iść za przedsięwziętym odemnie porządkiem, wyliczanie tych ubogich dochodów więcey by zabrało czasu nad raport do tey czynności. Chcąc iednak chwalebne dobrych Fundatorów zamysły, podług ich zamierzenia oglądać, które dla ubogich w sprawie Edukacyi wiele ułatwiaią trudności, radziłbym Prześ. Kommissyi windykacyą Summ i dochodów do Burs należących rozpocząć podług podanego od JO. Xięcia Jmci Woiewody Kaliskiego Proiektu, ieżeli zaś Prześ. Kommissya dostateczney o dochodach Burs wiadomości odemnie wyciągać zechce, tedy w szczególności podane mi od Prowizorów odpowiedzi, i przez Autentyczne Dokumenta usprawiedliwione gotów iestem przeczytać.

Szkoły Parafialne

Dawny Szkół Parafialnych zwyczay tyle razy przez Synody wskrzeszany, w Dyecezyi Krakowskiey naylepiey utrzymywać się zdaie. Mnieysze albowiem po wielu miasteczkach będące Szkółki; w Samym Krakowie każdy parafialny Kościół osobną ma Szkołę, w którey nietylko czytania pisania, i powinności Religii Chrześciańskiey, ale nawet początków Języka Łacińskiego uczą; i dla tego nie dziw że z Woiewództwa Krakowskiego, Karbowy mógł pisać do Autora Listów Patryotycznych.

Szkoły te osobny maią przychód nayczęściey z Intrat Proboszczowskich udzielny, maią swoie Domy osobne, w których równie

ubodzy

ubodzy mieszkaią Studenci maią swoich Seniorów do rządu i dozoru wyznaczonych, maią swego do nauki Nauczyciela.

Borkarny

Oprócz wyliczonych Domów dla ubogich Akademii Uczniów są iescze wielorakie Borkarny czyli Jałmużny, których Kapitał wynosi w Grzywnach 300 w Czerwonych Złł Węgierskich 2336 w Złł. Pol. pod wielorakie data zapisanych 143675 procent od nich czynił na rok 44 grzywien; 103 Czerw: Węgiersk; i 10269 Złł teraz zaś nieczyni więcey iak tylko 3704 Złł dzisieyszych. Wszystkie razem wzięte Kapitały wartaią Złł teraznieyszych 380688. a prowizya od tych warta iest Złł 23,457.

Takowe Jałmużny lepiey by użyte być niemogły iak na założenie Seminarium, na Nauczycielów Szkół Parafialnych, na co wielorakie a zawsze łatwe do wykonania mogłyby podane proiekta. Nie trzeba się wystawieniem nowego zatrudniać Domu, iest ich bowiem wiele w Krakowie wygodnych i do użycia łatwych w tylu Po-Jezuickich i Akademickich fabrykach, które dziś żadnemu niesłużą pożytkowi. Aby zaś takowe Borkarny na zamierzony obrócić się mogły koniec, potrzeba aby pod iednego zostawały dozorem, i żeby niedochodzące dzisiay Intraty, iaknayprędzey windykowane być mogły. Namieniam tylko to o pożytecznym Burkarn użyciu, proiektowanie zaś potrzebnego na Nauczycielów Seminarium, iako od moich obowiązków różne, woli Prześ: Kommissyi zostawuię.

I ta iest półroczna robota moia w Akademii Krakowskiey, którą przed Sąd wasz Prześ: Kommissyo wiernie przynoszę, robota niedokończona. Wina tego zgromadzenia które przez 4 wieki różnym podlegało odmianom, i które naostatek (: iako dzieło ludzkie :) do upadku przyszło. Ustanowienie tey Akademii wraz z innemi wielkiemi sprawami dochowało nam słodką pamięć Kazimierza W.go, Wielkiego Prawodawcy, Wielkiego Nauk Fundatora. Zbogacenie i polepszenie Stanu iey które się z nayszczęśliwszą Wieków Jagiellońskich historyą upadek, nieoddzielony iest od upadku Części naszey, atoli podźwigniemy onęże niebędzie pomyślną Wieszczba ulepszenia losów Oyczyzny tak łaskawie nam panuiący Stanisław August, ten wielki Zagubionych Nauk Wskrzesiciel, który oraz z Narodem Stany wasze wybrani mężowie, Edukacyą Młodzi Kraiowey z ufnością powierzył, do uwiecznienia sławy Swoiey niepospolitą znaydzie

porę

porę w podźwignieniu tey Akademii, ktora iest iedynym świadectwem Historyi rozumu Polskiego, i ktora zasłużyła być depozytem sławy z ostatniego z Piastow, i całego Jagellońskiego Domu.

JO. Mći Xięże Biskupie Płocki! Twórcy Gorliwości i opiece winna Akademia, że stan iey tę naypierwszą Nauk Magistraturę słusznie zatrudnia. Idziesz w tym WXMći drogą Sławy Poprzednikow swoich, ktorzy od wielkich w Oyczyźnie zasług, między niedościgłemi miłości i Szacunku Akademii Krakowskiey, Zbigniew, Fryderyk Zygmunta I Brat, Tomicki, Maciejowski, Zadzik, i tylu inni dobrze Oyczyźnie Swoiey pamiętni, byli o Los tey Akademii troskliwemi. Przewyższysz ich tym bardziey w dziele swoim dobry Xiąże, im w większym Akademią znaydujesz dziś upadku, i im skuteczniey upadłą do dawnego powrocisz lustru, i do dawney Narodowi użyteczności. Miło mi iest dzisiay chwalebne WXMći około tey Szkoły wykonywać Zamysły, ktoremi gorliwa Dobra Publicznego kieruiąca żądza, i w ktorych cały Naród, oczywiste wielkich Cnot Jego wyczytuie Świadectwo, a iako w ręku dobrego Rzemieślnika mierne nawet narzędzie doskonałych dzieł przyczyną bywa; tak rownie i praca moia do ktorey nic z własney ważności dodać niemogę, gdyby nie w ręku WXcyMci na mało podobno Narodowi moim byłaby przydatna, zgodni w duchu obywatelstwa, losowi często podlegamy rownemu, wszyscy możemy rownie Oyczyźnie naszey życzyć, nie we wszystkich iednak iest sposobność dobre uskuteczniać życzenia.

Wam, ktorych Cnota, i Miłość Oyczyzny w Narodzie uczyniła sławnemi, i ktorzy pod tym hasłem zgromadzeni do zaradzenia o polepszeniu Edukacyi Narodowey, mnie na Wizytora wyznaczyć raczyliście naypowinnieysze składam podziękowanie. Jeżeli praca moia będzie od was przyięta, i ieżeli chwalebnym zamierzeniom waszym iakkolwiek pożyteczną być może, znalazłem w tym samym nagrodę usilnym pracom moim, nagrodę wyższą nad tę, ktoraby mi próżna chluba przed oczy wystawić mogła. Jeżeliby zaś niesposobność moia waszym nie dołała wyrownać zamierzeniom, sprawiedliwym w tey mierze nadziei się zdaniem, ktoremu chętnie całą poddaię robotę.

Zostaią ieszcze niektore w Instrukcyi mnie powierzoney dowykonania Artykuły, ktorych ścisłey skrupulatności czasu dostatku nieprzywiodłem iako to Wizyta Generalna Szkoł do Akademii Krakowskiey należących, zaradzenie nad potrzebnemi

do Reformy

Reformy Proiektami, dokończenie Wizyty w Samey Akademii i reszty Departamentu JOXcia Jmci Biskupa Płockiego, Co wszystko ażeby uskutecznione było, od Waszey zależy woli.

Oddaiąc sprawę z Wizyty moiey, niemogę opuścić sprawiedliwego Świadectwa, ktore się Osobom Akademickim odemnie należy. JX. Ko-tędzowski Kanonik Katedralny, Krakowskiey Akademii Rektor lat 40 pracuiący iest ieden, ktorego naywięcey zatrudnia polepszenie Nauk. Przyłożył się do tego zachęcaiąc wielorakiem sposobem Młodź Akademicką do piękney wymowy, do dobrey Filozofii, i ośmielaiąc ich w potrzebney filozofowania wolności; nadewszystko zaś kosztem własnym odnowił Bibliotekę, opatrzył ią po części nowemi Xięgami, i rożnemi tak u Starożytności iako też i Historyi naturalney osobliwościami. Człowiek z wielu miar w rzeczy Literackiey zasłużony, wart iest ażeby Szczególne Prześ: Kommissyi względy na nim doznane obudziły Ducha Akademickiego, i zachęciły wszystkich innych tak do powolnego Jey wzrostu, iako też i potrzebney w Stanie Nauczycielskim applikacyi.

JP. Badurski Medycyny Doktor, ktory Imieniem Fakultatu, miał honor przezemnie proiekt reformy Szkoły Swoiey prezentować, i ktory oprocz pożyteczney w Akademii reformy, wielu innemi dla Krakowa zatrudnia się Proiektami i niemniey Lekarskiemi iak potrzebnemi na rowne odemnie zasługuie Świadectwo i na rowne Prześ: Kommissyi względy.

JX. Bogucki ktory własnym nakładem kosztowny odprawił woiaż, końcem wydoskonalenia rzadkich Talentow swoich, i ktory na mieyscu moim w Towarzystwie Elementarnym iest umieszczonym, niepotrzebuie odemnie szczegulnego zalecenia, owszem zaświadczenie moie iż pożyteczne Prześ: Kommissyi sługi iego codziennie usprawiedliwiać będzie. Należy mi tylko naypowinnieysze złożyć podziękowanie za umieszczenie Jego, i polecić go łaskawey Prześ: Kommissyi pamięci.

JP. Trzciński Klassy V Nauczyciel, ktory nietylko zasłużył być na Nauczyciela wybranym, ale też wybranie swoie w nadesłanych usprawiedliwił Raportach, rownie zasługuie na to, ażebym Go względom Prześ: Kommissyi polecił. Mowa ktorą przy otwarciu Szkoł powiedział iest Dziełem czyniącym mu chwałę, oprocz ktorey ustawił się dobrym Tłomaczeniem Xiążek Francuskich, a chcąc się sposobnieyszym na usługi Prześ: Kommissyi uczynić, zamyśla po Wakacyach odprawić podroż do Francyi,

i Niemiec

Niemiec Połnocnych dla ugruntowania się w Fizyce Experymentalney do czego oprocz własney sposobności uprasza Prześ. Kommissyi, aby na wzor Akademii Wileńskiey mogłby iakie na lat kilka opatrzony pensyą.
Całemu zaś Akademickiemu Zgromadzeniu tey odmowić niemogę sprawiedliwości, że iest w wykonaniu obowiązkow swoich pilne, w pracy usilne, w obyczaiach nienaganne, i wszystkim Prześ. Kommissyi rozporządzeniom posłuszne.

Wizyta Collegii Emerytow Świętego Piotra i innych Domow Po-Jezuickich.

Oprocz wyrażonego Artykułu w Instrukcyi do wizytowania Akademii, zaszła osobna Prześ. Kommissyi dyspozycya pod dniem 30 miesiąca Maia R[u] 1777 w ktorym miałem sobie zleconą Wizytę Departamentu JOXiędza Jmci Biskupa Płockiego, a w szczegulności Domu Emerytow w Krakowie, i Szkoł Woiewodzkich w Sandomierzu. Przystępuię więc sprawę z powierzonych mi rozkazow, a nayprzod co się tycze Domu Emerytow.
Wizytę moię w Domu Emerytow zacząłem od Interessow Kassy. JX. Woyczyński zdał rachunek z Percepty i Expensy ad ultimam Augusti 1777 R[u], podał także Tabellę należytości Domowi swoiemu ad ultimam Xbris R[u] iako wyżey, a to wszystko podług formy z Kassy nadesłaney. Miałem sobie zlecone, ażebym przestał na generalnym JX[ża] Woyczyńskiego kwicie, tak względem Pensyi Emerytom należącey, iako i wyznaczonego na potrzeby Kościoła dochodu, wykonałem w tym wolę Kommissyi zaleciwszy oraz że odtąd każdy w szczegulności Emeryt osobno za swoię pensyę kwitować powinien. Z tey roboty dałem sprawę Kassie Generalney ieszcze w Czerwcu R[u] przeszłego, i wszyscy Emeryci w należytościach swoich są zapłaceni.
Po ułatwionym Interessie Kassy przystąpiłem do rozpoznania prawa ustanowienia Domu Emerytow. JX. Woyczyński podał mi Instrument ręką Xcia Jmci Biskupa Wileńskiego podpisany, w ktorym Collegium S[o] Piotra oddane iest na mieszkanie Emerytom zniesionego Jezuickiego Zakonu, i prawa, i rząd, i pensye w tym Instrumencie są przepisane. Chciała nayprzod Kommissya ażeby w Collegium S[o] Piotra mieszkało Emerytow 30 nad ktoremi JX. Woyczyńskiego Praefektem mieć chciała. Dla wszystkich Emerytow i na Sartatecta wyznaczyła pensyę #1000 przybyło potym na potrzeby Kościoła Zł 2000, i niewiem za czyim powodem Juryzdyka z 10 Domow złożona w raz z wygodnym ogrodem, sadzawkami i folwarkiem na przedmieściu Krakowskim Piasek

Zwanym

Piasek zwanym będąca. Instrument ustanowienia Domu Emerytow sam się sobie poniekąd przeczy; wyraża albowiem że pensya #1000 służyć miała na 30 Emerytow, a katalog ich ręką Xcia Jmci Biskupa Wileńskiego podpisany niezamykał tylko 28 i to 18 Xięży a resztę braciszkow, lubo wszędzie rowna iest pensya na Xięży, od tey ktorą Kommissya wystarczonym dwie Laikom, a lubo i z tych iuż 7 umarło przecięż JX. Woyczyński rowną odbierał Summę. Niewchodząc przeto w ścisły Examen, gdzieby zbywaiące podziewał pieniądze, zaleciłem mu tylko, ażeby o każdego Emeryta zaszłey Śmierci Prześ: Kommissyi donosił, i bez Jey woli żadnego innego nieprzyimował.
Wizytowałem potym Bibliotekę do ktorey ze wszystkich Kollegiow książki przeniesione były, i klucz od tey dałem Bibliotekarzowi Akademickiemu podług rozporządzenia Prześ: Kommissyi, w takowym zaś kształcie Stanie iakiem wyżey opowiedział.
Znaydował się w Domu Emerytow Konwikt w ktorym iuż 15 Dzieci Szlacheckich mieszkało, i od każdego JX Woyczyński brał po #150. Konwikt ten z rozporządzenia Prześ: Kommissyi /: iako bez Jey wiadomości zaczęty :/ zupełnie zniosłem. Domagałem się od JX. Woyczyńskiego Inwentarza Domu i Kościoła, ale daremnie. Gdym Wizytę zaczął Inwentarza żadnego ani przy Kościele ani przy Domu niebyło, exkuzował się potym JX Woyczyński zatrudnieniem około Pogrzebu Hetmana Branickiego, i tak długo dokonczenie żądanego Inwentarza zwłoczył, że naostatek odiechać musiałem; ile iednak z własney moiey pilności wiedzieć mogę, tyle Prześ: Kommissyi donoszę o mizernym tego Gmachu stanie; Kościoł ieszcze niema zupełnie naprawionego dachu po ostatnich Attakach miasta, i to iest Artykuł naypilnieyszy do zaradzenia. Okna w Kopule są popsute co może być przyczyną wielkiey szkody w Sklepieniu, ktore podczas deszczow zamaka. Gzems od połnocy w części Krzyżowey Kościoła przez Granaty iest wyrwany, na ktorym się znaczna część sklepienia utrzymuie, ażeby więc niebespieczney uchronić się ruiny, zabieżeby temu potrzeba. Dzwonnica od Fasyaty i od magistralnych Kościoła murow znacznie się oderwała, naydaley lat dwoch upaść musi; na tey pod porcie nowe skarpy potrzebaby dawać. Na Dzwonnicy ieden tylko iest Dzwon i to potłuczony.
Collegium barzo w mizernym utrzymuie się porządku, potrzebuie przekrycia Dachowek, i nowych z gruntu więzań, lat dwa lub 3 a ta fabryka do ostatniego podobno przyidzie upadku, nie masz rzeczy iak ~~ten Krolewski Gmach~~, ktoraby naypilnieyszey

wyciągała

wyciągała zaradzenia; jak ten Krolewski Gmach niemniej z wspaniałości, jako i z dobrey Architektury w Polszcze sławny.

Oprocz Collegium S. Piotra dwa inne Collegia były S. Barbary, i S. Maryi. Collegium S. Barbary posiadaią dziś XX Mansyonarze P. Maryi, ale na to żadnego niepokazali prawa; oprocz dawnych pretensyi do placu i do Kościoła przed wprowadzeniem Jezuitow do Krakowa. Collegium S. Maryi oddane iest miastu na Koszary. Są i inne w Krakowie po Jezuitach Domy, ktoremi P. Badyni Sędzia Wielkorządcki zawiaduie, ale rownie Inwentarzow swoich spisanych niema; taka iest Kamienica na Szczepanskiey Ulicy, i dwie inne na Szpitalney. Z tych Kamienic powiedziano mi iż żadnego niemasz przychodu, mieszkańce za czynsz opłacaią z nich Podatki i dachy utrzymuią. Pałacyk na Wesoły z gruntu pusty, i od nikogo niemieszkany, nawet do Taryffy Kominowey niepodany, niema przy nim więcey u siebie oprocz tego Dachu i nadpsutych murow, Okna, piece, Podłogi, drzwi, kominy, i wszystko generalnie podczas ostatnich Alarmow ze szczętem zruynowane i popsute. Juryzdyka na Biskupiu, o ktorey wyżey nadmieniłem iest pod rządem Emerytow, Ogrod w niey i Sadzawki barzo wygodne, oprocz tego już wszystko wyprzedane.

Wizyta Szkoł Woiewodzkich Sandomirskich

Do Sandomirza dwa razy zieżdżałem raz w Czerwcu drugi raz w 8bri: Chciałem za pierwszą bytnością moią całą zakończyć Wizytę, ale żadney niezastałem gotowości, ułatwiłem tylko Interessa Kassy, oddałem przysłane na ręce moie Kwity, i zostawiłem Prefektowi niektore punkta, żądaiąc na nie odpowiedzi. Co do Interessu Kassy Sandomirskiey i rachunkow od Prefekta odebranych, Kassie Generalney dałem sprawę, tu tylko sprawiedliwego odmowić niemogę Swiadectwa że JX Prefekt Sandomirski regestra powierzonych sobie pieniędzy z wielką dokładnością, i podług rozporządzenia Kommissyi utrzymuie. Co do innych Artykułow odemnie podanych, iakie odebrałem odpowiedzi takie Prześ: Kommissyi przyłączone.

Żądałem od Prefekta aby mi wszystkie podał dyspozycye, rozporządzenia i Uniwersały Prześ: Kommissyi, począwszy od Jey ustanowienia aż do Wizyty moiey, te wszystkie (: oprocz Uniwersału pod Datą 13 Maii 1776o Ro :) oddał, żądałem aby mi pokazał Dekreta Wizyt poprzedzaiących ieżeli iakowe były, i na to złożył Dyspozycyą JX Hołowczyca, ktorą on pro memoria zostawił, w ktorey

Zalecił

zalecił wykonywanie rozporządzeń Kommissyi, przepisał zabawy rekreacyine dla Uczniow, nakazał dawać Prefektowi raporta o Nauczycielach, pozwolił z pensyi na Sarta tecta 300 zł na drwa dla Professorow obrocić, zalecił dochodzenie Sprzętow Collegii przez Lustratorow iak twierdzi zostawionych, nakazał szukać regestru Xiąg i Bibliotekę porządnie układać, przepisał Tablicę Nauk w ktorey i czas i sposob dawania umieścił, zalecił aby wszystkie Dzieci nosiły Uniformy z Sukna koloru na kontuszach Granatowego a na żupanach popielatego.

Żądałem aby Prefekt pokazał mi wszystkie raporta, ktore do Departamentu JW Xiążęcia JMci Biskupa Płockiego posyłał, ale odpowiedział iż tych na drugą rękę nieprzepisywano.

Żądałem wiedzieć liczbę Nauczycielow i Uczniow od ustanowienia Kommissyi, i ieżeli iakowe w Nauczycielach nastąpiły odmiany, gdzie się obrocili niektorzy? uczyć dalej niechcący i co im pobudką do tego było. Prefekt w tym nieumiał mnie zainformować. Niemasz w Sandomirzu Xiąg, ani na wpisowanie Imion Uczniow, ani na wpisywanie Imion Nauczycielow.

Żądałem mieć pokazane Inwentarze Szkoł, Kościoła, i innych Po-Jezuickich nieprzedanych Domach, oddany mi był Inwentarz Szkoł ręką Prefekta podpisany, ktorego kopię, rownie odemnie podpisaną i zweryfikowaną na mieyscu zostawiłem. Takież Inwentarz Collegii i Kościoła był mi podany zweryfikowany, i odemnie podpisany na mieyscu został, a podpisany ręką Prefekta ze sobą wziąłem. Są to Inwentarze pro Statu moderno, ale gdym ie stosował do opisow Lustratorskich na wszystkich Artykułach znalazłem Defekt nadewszystko zaś co do sprzętow Refektarza i Kuchni, pokazało się iż nietylko Lustratorowie wiernie ich nieopisali, ale nawet tego co opisali niedostaie. Dzisieyszy Inwentarz Zakrystyi mizerny Stan iey okazuie i oczywistą w naywiększych Artykułach do Inwentarza Lustratorskiego nierowność. Powiedziano mi że Lustratorowie podług upodobania swego rozdawali Ornaty, i inne kościelne Ozdoby do innych Kościołow, co widząc Kollegiata i Officiat Sandomirski resztę przystoynieyszych Ornatow do Zakrystyi zabrali, i regestr Zabranych JX. Olechowskiemu przysłali do tych dwoch Artykułach, a nawet i w innych sprzętach Collegium znacznie iest uszkodzone.

Żądałem

Żądałem katalogu Biblioteki z potrzebną Xiążek Klassyfikacyą; podany mi był Regestr od Lustratorów spisany, ale go weryfikować niemożna było, gdyż Xiążki nie podług Regestru są ustawione, niedał żadney słuszney przyczyny Prefekt dla czego dotąd Biblioteka nie ułożona, gdy nietylko odemnie miał zostawiony czas 3 miesięczny, ale i dawnieysza wszystka praca ta była mu zalecona, przypisywał to wszystko złym nad Biblioteką dachem, dla czego z mieysca na mieysce iak twierdził, Xiążki przenosić musiał.

Żądałem aby mi pokazany był Inwentarz apteki; ale odydwa razy pod bytnością moią Aptekarza w Sandomierzu niebyło, i Apteka zawsze zamknięta, dla czego o stanie Jey tu nic powiedzieć nieumiem.

Inwentarz Drukarni był mi podany i zupełnie zweryfikowany; przez te lat 3 przez które Drukarnia iest pod rządem JX Jagnięzkowskiego, nic w cale do niey nieprzybyło, oprócz przelanego iednego Charakteru, na który iescze za Jezuitów dany był zadatek, pokazało się iednak iż JX Jagnięzkowski przed objęciem Drukarni w rzędy swoie, zastał tam wiele już drukowanych Xiążek i znaczny Magazyn papieru, z czego nikomu żadney nieuczynił sprawy.

JX. Jagnięzkowski miał mieć sobie zlecony osobny Dozor Sartor tectorum Collegii i Kościoła, ani mi iedney na to pokazał Dyspozycyi sobie od Kommissyi na to daney, ani wyznaczoney pieniężney kwoty, ani dokładnych z wydatku regestrów, kazałem iednak examinować fabrykę z czego pokazało się iż dachy na Szkołach, Collegium, i Kościele, są tylko połatane, wiązanie i krokwy stare bardzo i łatwy spruchniałe i zgnite, rynien 19 dobrych zawleczono resztą złe i zgnite; wydatek zatym na Sartu tecta przez JmX Jagnięzkowskiego uczyniony, za żaden rachować trzeba; i o prędkim innym myśleć należy, gdyż wszystkie Sklepienia przez zamakanie wiele cierpią; mury w tym Collegium w wielu mieyscach niebespiecznie są porysowane; i ieśli potym wielkiego na reparacyą kosztu Prześ. Kommissya uchronić się pragnie, wcześnie temu ma zapobiedz.

Łukasz Kwotek, Józef Rybkowski Collegii kucharze, podali mi memoryał, w którym zanieśli skargę; iako od Lustratorów zgodzeni byli po Zł 100 ale tylko po 9 Zł od nich wzięli; będzie a ubodzy mając ufność iż pomienieni Lustratorowie ugodzone wypłacą Jm pieniądze, wiernie pod ich

rządem

rządem służyli Collegio, z zawodem rocznej pracy, za którą żadney nieodebrali nagrody, doprasaią się tedy ażeby im za krzywdę iakowym sposobem być mogła nadgrodzona.

Franciszek Doliński zakrystyan podał także memoryał przeciwko tymże Lustratorom, iż będąc zgodzonym na Zł 300 nie wziął tylko Zł 54 doprasza się wmiare Prześ. Kommissyi aieby mu Sprawiedliwość uczyniona była.

JXX Maliszewski i Sosnowski podali memoryał doprasiaiąc się aieby byli umieszczeni w Liczbie Emerytów, z których ieden iuż tę Łaskę Prześ. Kommissyi otrzymał, a drugi Lat 21 w Zakonie pracuiąc, i po rożnych mieyscach lat 12 Szkoł ucząc na podobnąż sobie zasłużył względność, mogłby nawet iescze być gdzie użytym na Prefekta.

Professorów w Szkołach Sandomirskich oprócz Prefekta iest 8. 7 są Nauczycielami sześciu Klass podług rozporządzenia Prześ. Kommissyi; Ósmy daie Języki Niemiecki. Pożytek w Uczniach iest niewątpliwy tylko iedna Nauka moralna niedobrze od samychże Nauczycielów znana, niemaylepiey idzie. Nieuykonywali w Sandomierzu Nauczyciele przepisów Prześ. Kommissyi, iednakże rządzili się zostawioną od JX Hołowczyca Tabellą, która iakokolwiek nakłaniała ich do Systema powszechnego. Nieutrudniałem wyliczaniem dobrze applikuiących się Uczniów, których Imiona do Aktów moich zapisałem, i dla których sprawiedliwych nie oszczędzałem pochwał.

Professorowie Szkół, podali mi z strony swoiey swoie żądania, które koncentruią ich applikacyą wiernie przynoszę i są następuiące.

Aby pensya Spowiednika iednego Studentów na wszystkich Professorów podzielona była, z obowiązkiem wszystkich słuchania spowiedzi; gdyż ani ieden ani trzech nie wystarczą słuchać za połdnia, nietylko wszystkich Studentów ale i obcych ludzi.

Aby rzeczy zdatne ku wygodzie Professorów iako to kuchenne stołowe, Spiżarni &c. od Lustratorów JX Prefektowi oddane były.

Aby mlynom wystawionym stawaiącym pod murami Collegii iako dużo szkodliwym tymże murom i Collegio stawiania zabroniono było.

Aby apparaty a osobliwie bielizna kościelna, lub inne potrzebne sprzęty zabrane do Kollegiaty Sandomirskiey i do innych obcych Kościołów bez referencyi do Prześ. Kommissyi Edu

kacyjney

8.2

Edukacyiney Kościołowi Po-Jezuickiemu powrócone były, bo gdy i pozamieniane starzyznę do reszty dodrą; Xięża 10 przy tym Kościele mieszkaiący bezpotrzebnieby Prześ. Kommissya Edukacyina koszt łożyć musiała na sprawowanie nowych, gdy tym czasem bez tego kosztu być może odebrawszy porozbierane.
Aby moc wyrobiona i dana była XX. Professorom do przyimowania ad Sodalitatem B.æ Virginis Mariæ tak Studentów iak i Obywatelów miasta w osobnych Kongregacyach.
XX. Professorowie wglądaiąc na przyszłość czasu, doprászaią się Prześ. Kommissyi Edukacyiney, aby onych zaczytu tym czasem zapewnić o ich przyszłym sposobie życia, gdy potym do usług Szkolnych niebędą zdatnemi; bo inaczey z odstąpieniem Szkół determinowaliby się teraz przyimować trafiaiące się im Beneficia.
Książki zabrane z Biblioteki, ażeby ku potrzebie XX. Professorów obrócone były
O Gierlachowce Folwarczku myśl JOXcia Jmci Biskupa Płockiego aby uskutkowana była dopraszaią się.
Ażeby Pola nazwane Bursackie, nigdy nienależące do Gierlachowa; a przez Lustracyę do tegoż Folwarku przyłączone, pro Commodo Professorów im applikowane były
Kończąc pracę moię w Sandomierzu, starałem się o to, ażeby następuiące Wizyty, od kogokolwiek czynione będą, w lepszym Szkoły zastały, iak dotąd były zastały porządku, i na ten koniec Dekret Wizyty zostawiłem, do którego wypełnienia Prefekta i Nauczycielów obowiązałem. Tym Dekretem nakazałem, ażeby Prefekt wszystkie Dyspozycye i rozporządzenia Prześ. Kommissyi w iedną wpisywał Xięgę, a nadsyłane Oryginały, w osobney i na to umyślnie zrobioney konserwował tece. Nakazałem ażeby w drugiey Xiędze zapisywał Jmiona Nauczycielów, prace Jch przez rok szczególnieysze raporty do Prześ. Kommissyi przesyłane. Trzecią Xięgę na wpisywanie Percepty i Expensy każdego dnia przychodu i wydatku, i w tey księdze mieć chciałem wszystkie Kwity czyli podpisy Nauczycielów, Rzemieślników i innych, którymby z Kassy Kommissyi pieniądze wydawane były, a dla tym łatwieyszego słuchania rachunków, i tym wiernieyszego onychże podania. Czwartą księgę mieć chciałem na wpisywanie Dyrektorów i Uczniów, w którey Jmiona i lata, parafia, i inne we wzorach Raportów przepisane.

Artykuły

Artykuły umieszczone mieć chciałem. Tę ostatnią Xięgę naznaczyłem za początek i zasadę partykularney Uczniowstwa Historyi, w którey nietylko applikacya i obyczaie młodego człowieka, iako Ucznia zapisywane będą, ale też wszystkie Jego w doyrzałym wieku postępki dobre lub naganne sprawy: przez co nietylko w czasie dalszym do składnieysza być może Narodu naszego Historia, w którey teraz oprócz Woiowników i Uważnych cnot, niewiele innych rzeczy znaleźć można, ale nawet ułatwi się ta zaniedbana Kwestya; co może Edukacya do pożytku życia Obywatelskiego, i dobre obyczaie młodego do obyczaiów doyrzałego Człowieka. Chwałę Boską w Królestwie prawowiernym, iako iest iedynym fundamentem dobrych obyczaiów, tak i że nietylko dla istotney oneyże potrzeby, ale nawet dla wielkiey Rodziców troskliwości w Dekrecie moim obszernie umieściłem, przypominaiąc o tym Uniwersał Kommissyi pod dniem 15 Aprilis R.u 1777, i innego porządnego i dobrego Nabożeństwa prawidła.
Wyznaczyłem także Kaznodzieię zalecaiąc, ażeby prawdy moralne z całą naywiększą dokładnością w Serca młodych Słuchaczów wpaiał. Rząd Kościoła Collegium i Szkół ze wszystkiemi mieszkańcami i Uczniami JX. Łotoczyńskiemu Prefektowi zupełnie oddałem, a zaś zapobiegaiąc nieszczęściom i Kłótniom dozór Sartor tectorum JX. Jagniątkowskiemu odebrałem, ażeby dwóch w iednym Domu niebyło gospodarzów. Stancye Collegii Uczniom naymować pozwoliłem i przychód z naymowania onych do Percepty wpisywać rozkazałem.
Odieżdżaiąc z Sandomierza dowiedziałem się iż w Refektarzu znayduie się Szafa z papierami: Niemiałem czasu zobaczyć iakiego byłyby Gatunku i wartości; wiem tylko iż są pod Kluczem Kuratorów, a ia moią pieczątką Szafę zapieczętować kazałem. Wychodzi teraz Czas kontraktu na Drukarnię, trzeba więc ażeby Prześ. Kommissya, iakowe około tego uczyniła Dyspozycye

